

ЛЮДИНА: ФРАГМЕНТИ ЗАБУТОЇ ІСТОРІЇ

Написано «Двома Челами» у Теософському Товаристві
Мохіні Чаттерджі та Лорою К. Холлоуей

Опубліковано у 1887 році

ЗМІСТ

ВСТУП	2
Передмова СХІДНОГО ЧЕЛИ	2
Передмова ЗАХІДНОГО ЧЕЛИ	3
РОЗДІЛ I ПЕРЕДМОВА	7
РОЗДІЛ II ЗАЗЕМНА ЛЮДИНА	10
РОЗДІЛ III ФІЗИЧНА ЕВОЛЮЦІЯ ЛЮДИНИ; АБО СПУСК У МАТЕРІЮ	12
РОЗДІЛ IV ПЕРВІСНА ЛЮДИНА	15
РОЗДІЛ V ЕВОЛЮЦІЯ СТАТІ	21
РОЗДІЛ VI ЧЕТВЕРТА РАСА–АТЛАНТИ	25
РОЗДІЛ VII РАННІ АРІЇ	29
РОЗДІЛ VIII ЗРОСТАННЯ МОВИ ТА РЕЛІГІЇ	31
РОЗДІЛ IX ЛЮДИНА ТА ІНШІ ВИДИ ІСНУВАННЯ	34
РОЗДІЛ X ОКУЛЬТНА ІЄРАРХІЯ	41
ВИСНОВОК	47

ВСТУП

Автори цієї статті повинні відмовитися від будь-яких претензій, нібито вони окреслили більше, ніж широкими нарисами речі, які розглядаються на цих сторінках. Однак, вони усвідомлюють, що світ у цей пізній час, вимагає так мало правди про походження та дитинство людини, що це поширюється лише на неохоче міркування про все, що виходить за межі розпливчастих припущень і найбільш затінених обрисів; і завжди готовий засудити, так би мовити, легковірну необачність особи, яка наважується ретельно оглянути області дослідження, які вона визнає недослідженими.

Невелика група вчителів-езотериків, спадкоємців таємних знань століть, до останнього часу вважала, що мовчання є єдиним засобом їх збереження. Але настав час, коли світ отримає частину свого накопиченого багатства. Однак, вибір цього методу, настільки відмінного від усіх заздалегідь продуманих уявлень про відповідність речей, безумовно, породить почуття дуже різноманітного характеру. Питання, природно, напрошується саме собою, чому відкриття старовинних книг і рукописів, безперечно автентичних та явно історичних, не повинно було стати приводом для відродження забутих знань, якщо теперішньому поколінню, взагалі, потрібно повідомити історію походження та дитинства його предків. Проте, алегоричний характер стародавніх писань, які роблять їх незрозумілими для всіх, крім посвяченого читача, перешкоджає прийняттю такого курсу; звідси необхідність цього плану.

Тут зроблено спробу показати сучасному людству, яким були століття людини до тих, що зазвичай вважаються ерою її першої появи на землі; і перші умови раси та її прогресивний розвиток виявляться багатими користю та повчанням навіть у скупій розповіді, що йде далі.

Можливо запитають – Яке джерело інформації, хто такі Вчителі? Вони – мудреці Сходу, спадкоємці знань Магів, Халдеїв, Єгиптян та давніх Ріши Індії; від одного з яких, улюбленого і шанованого Вчителя, відомого багатьом на Заході, а також на Сході, теперішні автори отримали настанови, частина яких представлена світові на наступних сторінках. Автори задоволені точністю наданої тут інформації, якщо не її повнотою, і вони подають її зі щирою надією, що світ, для власного просвітлення, висловить їй відкрите й мудре міркування, незважаючи на недосконалість, до яких могли призвести вади авторів.

Автори були абсолютно чужими один для одного, поки вони не познайомились минулої весни, а про обставини, що їх об'єднали, буде розказано в наступних передмовах. Окултному студенту-психологу, який усвідомлює недостатність простого викладу фактів для представлення психічних феноменів, навряд чи знадобляться вибачення щодо форми, в якій подаються оповіді.

ПЕРЕДМОВА СХІДНОГО ЧЕЛИ

Сонце зайшло за високі сосни, гігантські вартові охороняли маленький будиночок, що так затишно примостився на лоні Гімалаїв; але вечірнє сяйво, прощальне благословення світила, усе ще трималося на верхівках дерев. Маленький пастушок, який так віддано зберігає таємницю самотнього житла від жорстоких вух мисливців, чиї опівнічні лайки лякають однорічних оленят і чиї вбивчі знаряддя постійно залишають їх без матері, щойно приніс звістку, що ватага англійських офіційних осіб стала табором неподалік, і можна було очікувати, що наступного ранку мирний схил пагорба знову буде збурений їхнім негідним видом спорту. Коли тендітна постать нерозважливого юнака, який спускався з небезпечної скелі впевненим кроком гімалайського козла, супутника його дитинства, сховалася від очей в глибоких тінях ночі, і остання нота його простенької сопілки завмерла в тиші сцени, втома охопила задумливого учня-окултиста, пустельного мешканця того самотнього будиночку.

Він не народився окултистом, а дійшов до цього. Його очі вперше побачили світло серед метушні та галасу багатолюдного міста; його юнацькі кроки проходили багатолюдними вулицями, а його розум був навчений у багатьох давніх місцях навчання. Час залишив на ньому сліди, які глибоко запали в його душу. Але не розпитуйте про походження учнів Святого Знання, і не дозволяйте допитливій руці згрібати холодний попіл із похоронного вогнища минулого. Достатньо сказати, що повільний розпад егоїзму, крок за кроком, відштовхнув окултиста від насичених занять повсякденного життя; коло обов'язків, що постійно розширювалося, призвело до того, що ранні зв'язки обірвалися, а стиснуте серце розірвалось і розкидало його уламки далеко й широко. Підтримуваний традиціями своєї раси та підбадьорений сумною доброзичливою усмішкою, про що не варто згадувати тут, учень-окултист крокує гористою дорогою обов'язку перед своєю країною та своїм видом, хоча й не без випадкових перешкод через розчарування та смуток, породжені видовищами гріха та болю. Зростаючий спокій його життя посилював у його душі жалість до інших, чий шлях розходився з його. О, ця людина повинна бути нещасною, хоча її дух є самою суттю блаженства! Але Вічна Необхідність працює на своєму нескінченному потоці прогресу через розбрат і недосконалість.

Котимось по темних циклах спуску; наші руки, хоч і озброєні енергією самопожертви, марно стискають спиці твого колеса! До останнього оберту це колесо буде крутитися. Ми маємо лише честь продовжувати свою

роботу, мовчки очікуючи дня, коли твій невпинний біг закрутиться назад, але навіть зараз ми маємо славу безкорисливої смерті. О смерте, ти, глибоко прихована незаймана, як же мало хто бачив чарівність на твоєму обличчі! Як же мало шанувальників, яким посміхались твої темні очі!

Ах, солодке життя, але солодше все-таки смерть!

Як же мало хто розуміє смерть! Жоден серед тієї безтурботної та легковажної групи англійців, чие багаття блищить у темряві долини, немов палаючі очі якогось жорстокого чудовиська, не знає урочистої величі смерті, яку вони сприйняли б із таким же сміхом, як насильство до інших.

Таємниця смерті – це найбільша загадка з усіх.

Погляд того Брахмана, який досліджує минуле, що тече зі священними водами Гангу, звертається в німому проханні до Богів його батьків, бачачи ці зруйновані храми, зведені благочестивими руками давнини, і непрохані сльози течуть по його щоках, коли він оплакує свою загиблу країну. Боязка недалекоглядна людина! Невже Індія мертва через те, що годує не своїх дітей? Якби ти міг потрапити на гребінь цієї гордої гірської хвилі, то побачив би, крізь часи, світанок яскравішим і чистішим, ніж ці пагорби досі бачили. Людино! людина твій брат! Віддай своєму братові те, чого він не має, і забезпечуй власні нестатки тим, що він пропонує тобі. Права рука повинна допомагати лівій, Схід має об'єднатися із Заходом; молоді повинні взятися за руки зі старими; і краса гармонії усміхнеться на поверхні Землі...

Прислухайся! Який неблагозвучний крик порушує спокій тихого краєвиду? Пливучи ніби маса темряви у безтурботному морі місячного світла, гімалайський орел тривожить тремтливі відтінки ночі та пробуджує відлуння з кожної долини та скелі. Але набагато дошкульнішим є крик відчаю, який доносить західний вітерець, від нещасних жертв, оголених і голодних серед руїн Переконань та Міркувань. Потoki звуку проносилися плутано й невиразно; але крики душі завжди йдуть до інших душ, чії двері не замкнені, а стулки не закриті. Голосніше за інших було чути чистий голос великих сердець, які стукають у ворота самоувінчаних принців думки, марно намагаючись підняти луну і відкинуті назад на чорну скелю відчаю, чекаючи на ненажерливі щелепи дракона духовної смерті.

Серед духовної війни стихій та пожираючого землетрусу розуму, наче смуга срібного світла, промайнув у свідомості учня голос його вчителя:

«Рушай, будь вірний своїй обітниці мужньо; на захід лежить твій шлях. Візьми цей понівечений сувій, невідомий, однак, споріднений дух принесе зниклі фрагменти, й тоді відкриється тобі те що ти досі марно шукав. Не думай про завтра і не затримуйся тут ні на день; твій шлях обов'язку веде на Захід»...

Далеко-далеко в Новому Світі, в місті сонця, що сходить, чекала самотня душа, яка ніби випала з якоїсь іншої сфери і заблукала в чужій країні. Її крик про допомогу був почутий, і слова, вирвані з неї сумнівом і збентеженням, рознеслися просторами моря й суші.

Видіння зникло в хвилі повернення почуття, але вухо вловило згасаючі слова: «Твій шлях обов'язку веде на Захід».

Покірні кроки були спрямовані на захід, і вірний учень опинився серед злосчасного блиску Парижа. – Ах! Париж, Париж! Ти мусиш померти, щоб Франція могла жити! – Франція сама серед її численних ворогів, і найгірший із них ти!

Привидоподібний пустельник відвідував домівки багатства і розваг, усюди вважаючись радше таємничою рукою, що записала загибель Ассирійського володаря, ніж людиною готовою працювати та терпіти.

Одного вечора, серед веселощів паризького салону, з усією чарівністю почуттів і знеможеною душею, невидимі вуста промовили його ім'я:

«Прийди, прийди мені на допомогу!».

Далекий голос приглушив музику і затьмарив фігури в танці. Яскраві, дотепні витівки залишилися недочутими, веселі товариші – без уваги. Двоє незнайомців зустрілися і перестали бути чужими, уламки з'єдналися, розірваний сувій став цілим.

Містичний сувій був написаний дивовижними літерами та невідомою мовою. Багатьох тривожних днів і багатьох ночей коштувало однокурникам, об'єднаним у чужій країні, розгадати його значення. Наступні сторінки представляють результат.

ПЕРЕДМОВА ЗАХІДНОГО ЧЕЛИ

Вітри похмурого зимового дня кружляли і крутили снігові завої в повітрі, допоки світ не виглядав оповитим пухнастими хмарами.

Простір над і під ногами людини був увесь білий, весь виблискував кришталевиими пластівцями, які множилися в нескінчених формах і вкривали землю, ніби пелена павутиння. Була зима, і зима в кліматі

непривітному й різкому навіть у найкращому його вигляді; зима на півночі, де було надто багато похмурих вітрів і літнє тепло затримувалося недовго. Цього дня, здавалося, поєдналася неприємність багатьох хуртовин, а свинцевий вигляд ранньої зорі виправдав прогнози погоди про ймовірність сильного пориву з полярних регіонів. Він прийшов вчасно, густий і швидкий гарненький пух поцілував холодну землю і зник з очей у її всепоглинальних об'їмах. Спочатку так і було, але поступово стара мати, втомившись від повторення таких візитів, більше не поверталася, і маленькі посланці зібралися разом на її грудях, щільно скупчившись, поки вона повністю не сховалася з очей, і більше не було її сутінкової сутності, видимої для людини. Світ був укритий снігом, і небо, здавалося, ніколи не втомлювалося просіювати його крізь простір і покривати своєю чистотою всі темні плями й дивовижні лінії міських вулиць та проїздів.

Це був день для роздумів та мрій, час для спокійного відпочинку, безтурботного пошуку спокою у своєму внутрішньому «Я», захищеному від перешкод повсякденного життя. Для задоволених це був день миру та спілкування з кращими думками, ніж можна було би викликати, коли втручалися турботи та мирські обов'язки.

І це була можливість для душі самоствердитися й говорити непевним тоном крізь товсті стіни почуття, які цілковито приглушували її голос багато днів поспіль.

У тому місті, яке сніг вимагав собі, була одна душа, яка дивилася крізь свою легку стулку на сцени життя й раділа хуртовині зовні, що дарувала такий вигляд внутрішнього спокою. Кам'яниця, у якій мешкала та душа, була справді маленькою, і вона тремтіла перед силою вітру, про що свідчив шум у вікнах і біля входів. Тоскно дивлячись на цю сцену, поки запаморочення не змусило очі заплющитися і серце зітхнути з жалем. Думки про голодних бідняків, які скупчилися в огидних помешканнях, про маленьких дітей, чиє ніжне тіло щулилося і тремтіло, чії страждання посилювала би присутність відвідувача, такого гарного на вигляд, якого так важко прийняти, якщо його не зустріли з теплом і підбадьоренням біля каміна вогнища, переповнили зайнятий мозок і змусили стиснуті руки до болю. Жаль, що гірше марноти завжди ослаблює і засмучує, ненадовго зачався, бо була робота для рук та розуму, а також були невиконані завдання, які чекали уваги. Але, чи то був вплив хуртовини на сильно напружений характер, чи то відчуття безпорадності, що виникло після усвідомлення людських страждань, яких неможливо було відвернути, руки не могли писати, мозок відмовлявся діяти, а пасивний розум поринув у стан замріяності, який, здавалося, поринав у сон. Можливо, це був полуденний сон, але не судилося йому статися. У той час як опущені повіки були близько одна до одної, а розтулені губи не перешкоджали глибокому диханню напівлежачої постаті, щось таємниче розбудило дрімаючі почуття й наче удар блискавки, змінило лежаче положення на вертикальне, в напруженому очікуванні.

У кімнаті був ще хтось; в цьому не могло бути сумнівів; але хто? І звідки він узявся? І як? Зачинені двері не відкривали, і по всіх кімнатах та залах не лунав звук від кроків ніг чи звуків людського голосу. Був глибоким спокій, за винятком м'якого «тук, тук» сніжинок по віконницях та пронизливого свисту випадкового пориву, що проносився крізь привабливі щілини або несподівано втрачав свою силу раптово натрапивши на ріг вулиць. Усередині, тиша, глибока і майже містична, раптом стривожено зламалася вигуком сновидця, який таким дивним чином зустрівся з видінням, таким яскравим для відчуттів, але таким нечітким для розуміння.

Яка ж вийшла картина! На ній, стоїть у просторі, хоча за мить до цього порожньому, постать східного мудреця – витончена в поставі, доброзичлива виглядом і з пильним поглядом схиляючись до здивованого обличчя перед собою. В одній руці він тримає пергамент схожий на книгу, а через руку накинуто білу мантію, яка з протилежного боку спадає майже, якщо не зовсім, на підлогу. Довге розпущене волосся покриває його плечі, а на ногах східні сандалі. Можливо, це невеликий посох з якогось коричневого дерева, який він носить, випромінює такий смачний і гострий запах, бо вся атмосфера наповнена пахощами, а почуття вдячно заспокоєні.

Стоячи і цілком не усвідомлюючи, що зробив щось, щоб когось здивувати, та лагідно розмовляючи зі своїм слухачем, він являє собою найпрекраснішу картину спокою, яку тільки можна уявити. Жовтий тибетський корсет, одягнений під його довгу накидку, просвічує крізь складку над ним, а гімалайське хутро, що оторочує його край, сяє блиском, коли він злегка змінює свою позу в м'якому хвилюванні мови. Його поведінка, водночас така гідна й відшліфована, заспокоює слухача, який тепер повністю відчуває незвичайність присутності, цілком заспокоєний і настільки здивований словами з його вуст, що увага залишається сфокусованою, аби ще на когось зважати. Голос, такий м'який і тихий, почувся вперше. Це був музичний ритм, який повторював слова, що виривалися з його вуст; вони ніби були промовлені здалеку і повторювались у просторі.

«Дивна примара, можливо, примха уяви», – була думка, яку він бачив сфотографованою в мозку свого слухача, і миттєво вказав на стіну над собою, коли там з'явилося речення вигадливим шрифтом, котре в перекладі звучало так: «Немає на Заході поблажливості до невідомої доктрини».

«Що таке невідомі доктрини?» – швидко запитував тямущий розум.

Незнайомиць, посміхаючись відповів: «Це суть усіх доктрин, внутрішня істина всіх релігій – безвір'я, безіменне, невикладене священиками, бо воно від духа і його не можна знайти в храмі чи синагозі. Це все ще тихий голос, який чути у вихорі і відчуваєш у віхолі. Ти мимоволі звернувся до мене, до чогось сильнішого за

тебе, щоб піклуватися про безпорадних і влаштувати бездомних. Твоє серце видихнуло свою молитву, твоя душа відбила її у повітрі навколо тебе; і дух був оновлений таким чистим подихом, що долинув із нижчого царства до вищого; від тіла до душі, а звідти до області духів».

І продовжуючи, він викладав таємницю буття людини, її походження, її розвиток, її призначення в словах на тих сторінках. Учитель приходив знову і часто, та навчав охочого учня з писань стародавнього тому, який так дбайливо охороняв. Він навчав законів життя мовою настільки мудрою, що переконання у найвищій істині просочувалося крізь благоговійний розум, що був так обраний для навчання. Уроки давалися від вечора до вечора, з незмінним терпінням з боку дивного наставника; і з м'яким зусиллям він прищепив і розвинув інтуїцію для осягнення вищого знання, запропонованого для прийняття. З перемінним успіхом його робота була виконана. Минули тижні допоки таємничий вчитель повертався щоразу, коли випадала нагода, і пояснював речі мудрі й глибокі, зміст яких учень навряд чи розумів. Повсякденні справи, які поглинають найкращу частину майже кожного життя, багато разів втручалися самі собою, були затримки та перерви, які, на жаль, заважали дивному навчанню.

Одного разу всьому цьому настав кінець. Вчитель більше не приходив. Сумніви та побоювання, неспокій та ілюзії мирського розуму перемогли його найкращі зусилля, і він побачив марність намагань навчатися в мудрості природи розділеної проти себе у всьому.

Але він не залишив свого підопічного; він відправив власною рукою посланця, юнака, який навчав містичним знанням з ретельною цілеспрямованістю та добрим наміром, але обов'язок, як легко було побачити, не був для нього таким, як для його вчителя.

Усвідомлення цього факту часто приходило в голову учню, і одного разу, ніби у відповідь на цю думку, він звернув увагу на протилежну стіну, де, наче магічно, на білій поверхні з'явилися осяйні літери цього афоризму:

«Перевірка справжнього учнівства – це вірність інтересам інших».

Іншими словами, безкорислива слухняність бажанням свого вчителя була для нього шляхом до зростання та розвитку, і отже, була розв'язана загадка його присутності всупереч його особистим бажанням. Він з посмішкою визнав правильність цього висновку, а коли він ще більше здобув довіру свого підопічного, юнак розгадав багато загадок, розгадка яких непомітно підносила душу наставленого і вклала високі й добрі прагнення.

Настав день, коли його візити припинилися, і не залишилося нічого, щоб компенсувати розчарування, окрім запевнення, що в чужій і далекій країні вчитель чекає на прибуття свого учня і, що там уроки будуть відновлені, а писання завершено.

Чи слід підкорятися примарі?

Іти стежкою, яку вказували незримі пальці, означало розривати зв'язки, які не можна було легко розірвати, відкинути мирські міркування, які вважалися надзвичайними і поступитися зради всієї справи власною волею до такої міри, яку ніхто не зміг би зрозуміти. І що скаже світ на таке визнання, учень знав надто добре. Правда, що сили, доброта, мудрість і щирість магів Сходу та їхнього посланця були відчутні найпотаємнішими фібрами істоти учня; правда, що вся вдячність була в тому серці і щирому розумі; правда, що би не було помилковим, ніколи не було насолоди прекраснішої і більш піднесеної почуттями, ніж ті, які дарували ці вчителі-окультисти.

Дивно, що вагання, страх і моральне боягузтво затьмарюють життя, настільки яскраве і розвинене! Дивно, що така жорстока отрута, як сумнів, мучить душу неофіта.

На жаль! Скільки довірливих душ було розбито тим самим гріхом. Скільки неупереджених надій і золотих мрій було охоплено чорною ніччю, яку він створює. Яка ж пустеля марнувань сонячних країв серця! Яка ж смерть у житті; яке ж розчарування і відчай він здатен породити!

Спочатку це приходило як випадкова таємниця, що заважала своєю прихованою присутністю, коли інші речі поглинали зайнятий розум; і його існування заледве визнавалось, а потім ігнорувалось. Неодноразово воно поверталася, поки на нього не дивилися як на небажаного гостя, чий візит був невчасним і невиправданим, але чий законні претензії на гостинність були підтвержені в багатьох інших випадках. Гість, якого колись сердечно запросили, завжди є можливим благословенням або загрозливою небезпекою; відвідувач, який є неминучим, і проте, якого треба прийняти і котрого мусять прийняти незважаючи на те що тепло зустрічі зменшилося.

Сумнів, жорстокий і холодний, стримував прихильність у палаці неофіта, і лише вірність минулому була достатньо сильною, щоб протистояти його підступним просуванням і зневажливим випадкам.

Чи серце кровоточило? Біль від рани був великим; але ще більшим було почуття негідності, яке процвітало при будь-якому згадуванні вчителя чи вчення; чудові можливості, які нині невідомі. Назавжди? Наскільки людське судження могло вирішити – так; наскільки ж ясне відчуття інтуїції могло відчутти – ні, тисячу разів ні!

Але наставав відплив надії, пасльоновий розпач залишався цілий день у колись захопленого учня. Світ і його захоплення втратили значну частину свого значення в очах, втомлених від невиплаканих сліз і притуплених глибиною пригнічених емоцій. І хто міг би розрадити в такій скруті? Лише той, хто забрав своєю присутністю

той душевний спокій, який дає світ і, який світ нечасто високо цінує. Боротьба, спочатку тиха, загострювалася і посилювалася відчуттям втрати у спокійну годину відвідувачів, які так цілковито й так незбагненно покинули самотнього працівника.

Зболене серце схилилося ниць перед бурею всередині; фізична сила занепала; здавалося, джерела енергії та зусиль були вичерпані; і, окрім власного плоду мертвого моря, нові сумніви мучили душу, яка сумувала за їжею, знемагала від голоду та потребувала води. Душа, що втрачає спогади! Чому обіцянка дана мудрецеві була забута? Чому в усій цій боротьбі з самим собою була відкинута вказівка вчителя? На чужині ви можете знайти того, кого втратили, і знову радіти в присутності тих, кого він послав. «Сміливіше», – шепотіло серце, і шепочучи, будило стрімко згасаючі прагнення духу. Але сумнів був гостем у цьому розумовому палаці, і вільно, наче давній та знайомий відвідувач, він приходив за бажанням і залишався постійно.

Проминула зима і весна прийшла порадувати землю нагадуваннями про літо. Квіти пробиваються крізь все ще холодну землю, а ранні пташки поспішно співають у прохолодному ранковому повітрі. Голос струмочків лунав по їхніх поодиноких річищах, а ледь помітні нотки молодих ягнят долинали зі вкритих отарами схилів пагорбів. Була весна на селі і весна в місті; весна, де маленькі школярі шукали лісових фіалок у сонячних придорожніх куточках; і весна, де кілька дерев, яким дозволено подати ознаки її присутності, були прикрашені зеленню.

У місті це найсумніша пора з усіх дванадцяти місяців, бо це весна, і, проте, весни немає у всій її красі та різноманітних поєднаннях, у її жвавих життєдайних рисах чи приємних очікуваннях.

Це була весна в молодих серцях і весна в надії; надихаюча весна, сповнена обіцянок і очікувань радості, якою не насолоджувалися, і насолоди, якої не скуштували. І її тонкий вплив був за межами, намагнічуючи кожну гілочку та зростаючий кущ, кожний живопліт та кожну маленьку рослинку вкрити краплями. Оновлення сил природи було видно у всьому видимому і відчувалося в лабіринтах людських сердець. Чимало видів відновлювали свої сили з кожною новою весною; молоділи дивлячись на початки життя в рослинному царстві; і сумно тим, хто не знає такого омолодження серця, такого перевтілення юнацьких почуттів і натхнень.

Він був у великому місті, двері серця якого були зачинені для солодкого шепоту весни, чиє найкраще Я все ще було закутане в зимову тінь; у святині якого не відлунювала музика, не проникало щастя. Це була безперервна зима для бідного учня, котрий, надаючи гостинність сумнівам, був змушений розважати розпач, а з двома такими гостями вдома, як можна знайти мир чи красу за кордоном? Ніхто не знав внутрішньої скорботи, ніхто не приніс арґандів ліхтар на заміну бідному блискучому світлу, яке тьмяно освітлювало шлях «затінений темрявою і стережений відчаєм». І «ще тихіший голос» шепотів далі, хоч засмічений розум чув, але рідко, і душа здавалась оповитою довгим сном.

Чи вона прокинеться колись?

Чи арфа, котрої якимось торкнулися пальці вчителя, колись знову стане повністю неблагозвучною? Чи затихла б мелодія в еолійській арфі, що невидимо гойдається на низьких зелених гілках? Чи може душа, колись жива таємниця внутрішнього храму, Свята Святих, забути про власну божественність і знову стати тією мерзеною річчю, якою вона була у своєму невігластві? Чи міг учень-початківець, який колись почув голос учителя, втратити свою силу й більше не думати про її звуки? Нахилена голова схиляється над писаннями, що зберігаються наче святі скарбниці; втомлене серце ридає від горя у вечірньому повітрі, тужна душа намагається вийти зі своєї оселі, щоб знову висловитись, тоді як слухаючий дух, затамований від уваги, чує, як серце, розум і душа об'єднуються в одному шаленому пристрасному зверненні по допомогу. Крик став пронизливим, гучним і глибоким, і лунав вдалину у нічному вітрі над пагорбами.

Зібрані сили вичерпалися. Хвилювання тієї миті змінилося вимушеним, неприродним спокоєм, передчуттям поганого для надмічної, виснаженої фігури.

Чи прийде порятунок?

Форма залишається, але це так тому що агонія нестерпна. Не смерть, а цілковита темрява повинна настати, якщо шалено нерозважливу істоту не вирве з майбутньої долі.

Невже забуття має покінчити з усім? Невже під рукою немає жалісливої сили, щоб заспокоїти несамовитий мозок, відновити слабке дихання?

Прислухайся знову, немов тихе-тихе зітхання сплячого немовляти, коли його турбує несвідомий потік думок, відлунює цей крик. Він повертається не з тією пронизливою енергією, з якою його було надіслано, а бурмотінням, що впало на втомлені почуття, наче звук дзвонів, що бринять на високій горі та чуються у далекій долині внизу. Слідом за ним пролунала нота, чітка й мила, дивно схожа на голос, який так довго мовчав: «Приходь».

Неможливо неправильно зрозуміти заклик.

Слухач чує; встає з піднятою головою, уста блищать від жару, очі палають світлом; і набираючи сили в кожній фібрі тремтячих, сповнених грудей, знову посилає його вперед у радісному крику:

«Учителю! Я йду! Нехай буде воля Твоя!»

РОЗДІЛ І ПЕРЕДМОВА

Перш ніж розглядати питання про еволюцію людини, буде зручно коротко сказати, що, згідно з Езотеричною Доктриною, є людиною. В останніх теософських публікаціях зазначалося, що людина складається із семи принципів. Але аналіз у багатьох випадках був дуже неправильно зрозумілий. Склалося враження, що семерикова людина – це дуже складний вид цибулини, з якої можна здирати шар за шаром, поки нічого не залишиться; що різні принципи, які формують людину, поєднуються в певному процесі хімічного та механічного поєднання. Але справа в тому що ці принципи лежать на різних планах існування, і тому, не можуть реагувати один на одного так само як виявляється для об'єктів, що лежать на одному плані. Сприйняття кожного з цих принципів передбачає і вимагає відповідної зміни умов сприймаючої свідомості. Нитка, яка пов'яже ці різні принципи, – це те що можна назвати одиницею свідомості, індивідуальністю або монадою. Ті, хто приймає ідеалістичну мову, висловлюють те саме іншим способом.

Не наша мета детально описати різні принципи в людині. Читачеві, який знайомий з поділом людини на тіло, душу та дух, ці сторінки не становитимуть труднощів. Тіло, фізична оболонка людської сутності, включає в себе принцип життя, який оживляє людину спільно з тваринами, рослинами та іншими формами існування, про які тут немає необхідності згадувати. Душа – це ефірна людина, яка, якщо її бачити поза тілом, відома як привид, прообраз, Двійник або астральне тіло; вона включає в себе астральний аналог тіла, принцип бажання і нижчу форму інтелекту Дух, що складається з вищої форми інтелекту і духовного его, захищений Єдиним Духом, який становить постійну основу всього існування. Проте, для зручності часто ділять на тіло і дух, або на чуттєву і надчуттєву людину.

З цього приводу наші шановані Вчителі кажуть:

Як людина є семискладовою істотою, так і Всесвіт; семериковий мікрокосм знаходиться в семериковому макрокосмі, але, наче крапля дощової води до хмари з якої вона випала і до якої з часом вона повернеться. В Єдиному охоплено або включено такі тенденції до еволюції повітря, вогню, води тощо (від суто абстрактних до їхніх конкретних умов), і коли ці останні називаються елементами, це означає, що вони вказують на їхні продуктивні можливості для незліченних змін форм або еволюції буття.

Давайте представимо невідому величину як X : ця величина є єдиним вічним, незмінним принципом: і a , b , c , d , e , п'ять із шести другорядних принципів або складових того самого, а саме: принципів землі, води, повітря, вогню та ефіру (акаша), дотримуючись порядку їхньої духовності і починаючи з найнижчого. Існує шостий принцип, що відповідає шостому принципу (названому на Сході, Буддхі) в людині (щоб уникнути плутанини, пам'ятайте, що розгляд питання з боку спадної шкали, абстрактний. Все, або вічний принцип, було б чисельно позначено як перше, а феноменальний Всесвіт, як сьоме, незалежно від того, чи належить людині, чи всесвіту – розглядається з іншої сторони, числовий порядок буде зворотним); але нам не дозволяється називати його, окрім як серед Посвячених. Я можу, однак, натякнути, що це пов'язано з процесом найвищого інтелекту. Назвемо це N ; і окрім них є, під усією діяльністю феноменального Всесвіту, спонукальний імпульс від X – назвемо це Y . Відтак, алгебраїчно встановлено, наше рівняння матиме вигляд: $a+b+c+d+e+N+Y=X$. Кожна з перших шести літер представляє, так би мовити, дух або абстракцію того, що ви називаєте елементами (ваша обмежена англійська не дає мені іншого слова). Таким чином дух контролює всю лінію еволюції навколо всього циклу космічної діяльності, у своєму власному відділі, що інформує, оживляє, розвивається і стоїть за незліченими проявами в цьому відділі природи. Давайте опрацюємо ідею на одному прикладі. Візьмемо вогонь: D , головний вогняний принцип, що живе в X є основною причиною кожного феноменального прояву вогню на всіх глобусах ланцюга. Безпосередніми причинами є еволюційні вторинні вогняні чинники, які окремо контролюють сім сходжень вогню на кожній планеті, кожен елемент має свої сім принципів, а кожен принцип – сім під-принципів, і тому, ці вторинні чинники, по черзі, стають первинними причинами.

D – це семерикова сполука, найвища частка якої є чистий дух. Як ми бачимо це на нашій земній кулі, він перебуває у найгрубішому, найбільш матеріальному стані, настільки ж грубому у своєму роді, як і людина у своїй фізичній оболонці. Отже, тіло полум'я було все більш і більш чистим, і все менш і менш грубим та матеріальним на кожній попередній планеті. Перш за все, у циклічному ланцюзі він з'явився як майже чисте об'єктивне *саяво* – Мага Буддхі, шостий принцип *вічного світла*... На кожній кулі ланцюга є сім проявів вогню, з яких перший порядок буде порівнюватися за своєю духовною якістю з останнім, проявленим на наступній попередній планеті: процес буде зворотним, як ви зрозумієте, з протилежною дугою. Безліч конкретних проявів цих шести

універсальних елементів, у свою чергу, є лише відгалуженнями, гілками чи пагонами єдиного первісного дерева життя.

Семериковий поділ, прийнятий різними школами Езотеричної філософії, у багатьох випадках викликав проти неї звинувачення в дитячості. Проте, ближче знайомство з предметом мусить переконати в суворому науковому характері цього методу класифікації. Наслідуючи окультних ідеалістів, ми можемо розділити весь діапазон існування на різні стани свідомості з відповідними об'єктами чи функціями. На думку цих філософів, існування домірно зі свідомістю; абсолютна несвідомість цілком заперечується. Зараз, у межах звичайного досвіду, свідомість проявляється в трьох різних станах, а саме: свідомість людини, яка не спить, свідомість сплячої людини і свідомість людини, яка перебуває в стані сну без сновидінь. Перші два стани визнають усі, останній вимагає кількох слів пояснення. Дійсно, під час неспання людина має певне уявлення про свідомість уві сні, але зовсім не про свідомість сну без сновидінь; її існування, тим не менш, підтверджується тим фактом, що ідентичність его ніколи не втрачається, а початок і кінець такого сну сполучаються у свідомості. Якби відбулося припинення будь-якої свідомості на одну мить, немає жодної мислимої причини для її повторної появи. Окрім цих трьох станів, усі окультисти вважають, що, без сумніву, існує четвертий стан свідомості, який можна назвати трансцендентною свідомістю. Проблиск цього стану можна отримати в аномальному стані екстазу.

Що стосується об'єктів цих станів свідомості, то легко помітити, що вони вичерпують весь спектр існування. Усе, що допускає чуттєве сприйняття, належить до першого стану свідомості, який зумовлений нашими звичними уявленнями про час і простір. Об'єкти, які сприймаються уві сні, хоч і володіють усіма елементами реальності для сновидця, не тотожні об'єктам наяву, хоча й схожі з ними. Уявлення сновидця про час і простір відрізняються від уявлень людини наяву. Зміна цих уявлень передбачає відповідну зміну характеру об'єктів, яким надається ознака дійсності. Скупий, який мріє здобути багатство, відчуває стільки ж задоволення, як і коли насправді милується своїми очима накопиченими скарбами. Але наяву, багатство придбане уві сні не викличе інтересу. Так само під час сну, той факт, що придбання не збереже своєї реальності наяву, матиме, якщо його взагалі помітити, лише миттєве визнання, а потім буде витіснено з розуму, оскільки воно глибше занурюється в споглядання омріяних об'єктів. Останнє явище відзначають усі, хто звертає будь-яку увагу на свої сні та закони, що керують ними. Об'єкти наяву зазвичай називають матеріальними, а їхні відповідники, які сприймає сновидець, називають астральними, запозичуючи фразеологію Парацельса та його однодумців. Об'єкти двох інших станів свідомості, перебуваючи поза нашою нинішньою метою, не вимагають більш ніж побіжного визнання.

Чотири згадані вище стани свідомості, навряд чи потрібно зазначати, не відокремлені один від одного непрохідними прірвами, але тісно пов'язані між собою і утворюють одне синтетичне ціле. Невелике міркування покаже, що ці чотири стани, об'єднані розглянутим способом, повинні створити шість станів; синтетична єдність їх усіх є сьомим. Якщо взяти чотири точки квадрата для представлення чотирьох станів, їх комбінації дадуть чотири сторони квадрата та дві діагоналі – всього шість – і саму фігуру. Результат комбінації, що розглядається окремо від її компонентів, буде представлений окресленим колом. У цьому символі, що походить з глибокої давнини, коло є нескінченністю. Все, з чого впливає феноменальне існування, символізоване квадратом та його діагоналями. Отже, *квадратура кола* іноді символізує процес еволюції.

Взаємозалежність суб'єкта та об'єктів свідомості буде чітко сприйматись із зазначених вище міркувань. Сім станів свідомості, що розглядаються стосовно суб'єкта, людини, є сімома індивідуальними принципами, а щодо об'єкта, матерії, є сімома універсальними космічними принципами; сьомий принцип, однак, у кожному випадку включає в себе інші шість, і фактично, хоч і утворює останній термін в обох цих класифікаціях, насправді є одним. У нескінченному, суб'єкт і об'єкт переходять один в одного.

Кожен із цих принципів поділяється на сім; і кожен підрозділ знову ділиться на сім; семериковий поділ фактично здійснюється нескінченно довго. Наш шановний Учитель каже з цього приводу: «Щоразу, коли постає перед вами будь-яке питання еволюції чи розвитку в будь-якому царстві, постійно майте на увазі, що все підпадає під правило семерикового ряду в цих відповідностях і взаєминах у всій Природі». Оскільки кількість семерикових поділів безмежна, жодна номенклатура не здатна відобразити реальні взаємозв'язки всіх умов. Але, якщо уникати перехресного поділу, кожна семериковість буде визнано завершеною самою по собі, а розуміння однієї семериковості спростить дослідження назад і вперед, слідуючи Закону Відповідності.

Існує одна особливість цих семерикових поділів, яка вимагає помітного згадування. Відстежуючи процес за допомогою якого нинішній стан людини та її всесвіту еволюціонував з попередніх станів, очевидно, що слід починати з іншого полюсу. Нинішній стан є об'єктивним і матеріальним, тому, відправна точка повинна бути суб'єктивною і духовною; однак, не слід забувати, що ці умови є відносними, а не абсолютними. У кінцевій реальності матерія і дух тотожні; матерія в цьому зв'язку є лише тим, що Кант називає об'єктивною реальністю, а дух – абстрактною свідомістю. Філософи-окультисти стверджують, що кінцевою реальністю є абсолютна

свідомість, яка має об'єктивне існування і не є ілюзорною, нереальною. Відповідно до мови деяких Брахманів-філософів, кінцевою реальністю є містичний союз Пракриті (Матерії) і Пуруші (Духу).

Повернімося до нашої теми від абстрактних метафізичних міркувань, які не повинні затримувати нас довше, ніж це необхідно для прояснення теми, яка стосується нас найближче. У кожній семериковості першим і останнім будуть відповідно, Матерія і Дух, або Дух і Матерія, згідно нашого погляду з боку еволюції чи інволюції. Процес еволюції нескінченний, і останній принцип завжди має повернутися до першого, але на вищому рівні; якби крива еволюції знову увійшла в себе, процес завершився би. Доречним символом еволюції є не коло, а спіраль, що вічно прогресує.

Еволюція, або прояв одного постійного Нумена в нескінченному різноманітті феноменального існування, включає в себе поняття циклів і може бути зрозуміла лише вивченням у якийсь певний і визначений проміжок часу. У феноменальному Всесвіті ми виявляємо, що жоден момент часу не можна осмислити, не думаючи про попередні моменти часу. Отже, зрозуміло, що об'єкт, який існує в будь-який даний момент, завжди повинен існувати раніше в тій чи іншій формі. Кажуть, що попередня форма викликає наступну форму; подальший розгляд покаже, що причина і наслідок відрізняються лише формою, але тотожні за сутністю, і, що наслідок завжди містить у собі причину. Одним із фундаментальних положень східних філософських систем є те, що наслідком є розгортання причини в часі. Єдиний метод, за допомогою якого неперевірені факти духовної еволюції людини можуть бути представлені широкому читачеві, є висновки з загальнолюдських істин, що стосуються природи її свідомості. Отже, ці метафізичні істини слід мати на увазі для правильного розуміння теми.

Еволюція, як ми бачили, допускає вивчення лише у її прогресі впродовж певного періоду часу; і цей період часу поділяється на цикли та під-цикли, відповідно до розвитку семи принципів та їх нескінченних семерикових поділів. Наявна література Езотеричної Доктрини розкриває лише один розділ великої книги Еволюції – період нашої планетарної Манвантари. На початку цього періоду матеріальний або точніше, об'єктивний Всесвіт людства повільно виходить зі свого духовного чи суб'єктивного стану, а потім, досягнувши свого завершення, повертається до духовного існування. Духовний стан людського всесвіту перед народженням такий, що є суб'єктивним для всіх його, які в будь-якому сенсі можна назвати людьми.

Еволюційний процес, продуктом якого ми є, вимагає для його повного розгортання семи планет, що відповідають семи принципам людського всесвіту. Еволюція всієї системи надто велика і складна, щоб її можна було описати в будь-яких розумних межах. Можна простежити лише невелику її частину, залишивши учневі стежити за рештою за допомогою Закону Відповідності.

Зазначено, що планетарна Манвантара, як і весь діапазон існування, що розвинувся в ній, поділяються на невизначену кількість семериковостей. Пам'ятаючи про цей та інший факт, що еволюційний процес відбувається по спіралі та чергується періодами відносної активності та спокою, цю тему стає легко зрозуміти. Для нашої теперішньої мети ми можемо розглядати еволюційний процес як спіраль із сімома кривими. Виникаючи з духовного чи суб'єктивного стану, який для наших його, ув'язнених у матерії, є ідеальною пустотою, еволюція існування описує першу криву, що створює першого представника духовного життя в матеріальному чи об'єктивному всесвіті. Це перший принцип нашої планетарної системи. Для істоти, сприйняття якої може пізнати дородовий духовний стан нашого всесвіту як об'єктивний, цей перший принцип матиме аналогію з першим духовним принципом; бо закон семериковості стосується як духовного, так і матеріального існування. Але для іншого, чие об'єктивне сприйняття не проникає далі першого матеріального початку, всі сім духовних початків будуть присутні в ньому. Наступна хвиля еволюції, породжуючи другий принцип, представлена кривою, яка містилася в першому потенційному чи непроявленому стані, і яка, у свою чергу, містить перший, оскільки наслідок включає причину. Таке ж відношення зберігається впродовж усього часу. Щоб перейти до подробиць, кожна з семи кривих насправді є самою спіраллю утвореною сімома кривими між якими існують ті самі взаємозв'язки, що й між основними кривими; всі підрозділи діють подібним чином. Прийнята ілюстрація стосується розвинених принципів і під-принципів, а також часу витраченого на їх розвиток.

Не входить до обсягу цього трактату хронізувати історію еволюції під час Манвантари нашої планетарної системи або простежити розвиток її семи принципів. Ми безпосередньо маємо справу лише з прогресом еволюції людини на планеті, нашому теперішньому домі. Однак, цього факту не можна випускати з уваги і не можна повторювати занадто часто, що за аналогією, вдумливий учень може продовжити цей процес на невизначений час.

З тих пір як перші людські монади почали свій теперішній матеріальний шлях, людство, а точніше його духовний двійник, тричі прокотилося вздовж усього планетарного ланцюга і вчетверте досягло четвертої планети ряду – Землі. Під час цих планетарних кругообертань, які називаються Циклами, монади, які на землі розпізнаються як люди, не можуть належним чином називатися так, коли еволюціонують на інших планетах. Лише в нинішньому четвертому Циклі розвинулися люди, схожі на тих, яких ми можемо уявити.

Перш ніж дійти досконалості досягнутої в Циклі, людство має пройти на цій Землі через сім другорядних циклів, які називаються Кільцями. Попередні виклади Езотеричної Доктрини, покликані дати лише найширші контури людської еволюції, мовчать на тему Кілець. Однак, введення цього нового фактора не повинно створювати плутанини, якщо ми будемо твердо дотримуватися Закону Відповідності. Кільце, яке ми зараз описуємо, є четвертим.

Одночасно з розвитком людства через Цикли й Кільця, відповідного розвитку зазнає і сама Земля. З кожним циклом до людського поняття простору додається вимір. Четвертий вимір простору буде звичайним фактом людської свідомості до завершення четвертого Циклу. Існування, яке разом із Циклом починає працювати зі свого духовного в його об'єктивний чи матеріальний відповідник, зазнає подальшого розвитку в кожному Кільці.

Невеликі труднощі виникнуть у застосуванні цих спостережень до Циклів і Кілець або до підрозділів останніх, про які йтиметься далі. [Зараз кожен із п'яти елементів, що складають нашу чуттєву природу, містить у собі певну частку інших чотирьох у їхніх тонких формах, точніше, у їхньому проміжному стані між тим, що було би названо матерією та духом. Вогонь, наприклад, містить у собі вісім частин свого власного тонкого або астрального двійника та по дві частини кожної з чотирьох інших. Кількість компонентів (шістнадцять) в елементі відповідає чотирьом Циклам і чотирьом Кільцям. Складність теми виключає подальші деталі, які самі по собі могли би зробити виклад завершеним]. Щодо тривалості різних поділів часу, згаданих вище, слід зазначити, що в кожній семериковості період продовжує зменшуватися у фіксованій пропорції, доки не досягне мінімуму в четвертому, коли збільшується таким же чином, як він досягає максимуму в сьомому.

Жодна людська істота, за винятком Адептів певного рівня, не може позбутися земного тяжіння до досягнення семи Кілець, але є виняткові люди, які силою своїх особистих зусиль випередили своїх ближніх на одне повне Кільце, і таким чином розвивають свій п'ятий принцип (інтелект) на вищому плані. Про них говорять як про людей п'ятого Циклу, оскільки різниця між Кільцями та Циклами досі чітко не визначена. Коли людська істота позбувається необхідності характеризуватися цими Кільцями і з часом переходить на наступну планету, вона перестає бути власне людиною; і дослідження таємниці такого планетарного існування не входить до цієї схеми.

РОЗДІЛ II ЗАЗЕМНА ЛЮДИНА

Усі записи збережені людиною виходять із загальної відправної точки, тобто, від її перших спроб матеріального існування. Жоден з них, навіть ті, які мають багато чого сказати про духовну природу людини, не беруть до уваги найважливішого – приголомшливого факту, що задовго до ранкових сутінків свого матеріального дня народження вона пройшла на цій планеті через еру величезної тривалості, як духовна істота; істота, числою долею був поступовий спуск у матерію, але в чіх руках значною мірою лежав її власний життєвий шлях. Планетарний дух людини існував до того як вона стала безтілесною людиною і, згодом, людиною-дитям цієї Землі. Поступово вона стала господарем, у матеріальному сенсі, свого нового дому, володарем власної долі в ньому. Незважаючи на її середовище та фізичні обмеження, вона пройшла через різні градації умов, перш ніж змогла досягнути космогонію, частиною якої вона була.

Тут доречно процитувати деякі загальні зауваження нашого Вчителя щодо еволюції людини, починаючи з її попереднього духовного стану, які допускають застосування до всіх особливих випадків:

«Тож, існують і повинні бути невдачі в ефірних расах багатьох класів Дхіані-Коганів або Девів [розвинутих сутностей попереднього планетарного періоду. Детальніше *дивіться далі*], а також і серед людей. Але, однак, оскільки невдачі надто прогресують і одухотворені, щоб насильно відкинути їх із Діан-Коганічних у вир нової первісної еволюції через нижчі царства, то це відбувається. Там, де нова сонячна система повинна еволюціонувати, цих Дхіані-Коганів несе припливом «вперед» в елементалів [сутності на суб'єктивному плані існування, які в майбутньому будуть розвинені в людство] [*див. нижче*], і залишаються як прихована або неактивна духовна сила в аурі новонародженого світу нової системи, допоки стадія людської еволюції не готова... Потім вони стають активною силою і зміщуються з елементалами, щоб потроху розвинути повний тип людства».

Цей розвиток духовних сутностей у матеріальне існування, або, як його зазвичай називають «спуском духу в матерію», є лише одним із факторів великої проблеми людської еволюції; формування її фізичного тіла є іншою. Оскільки природа людини подвійна – фізична і духовна, – то є два елементи її еволюції. З духовного боку вона походить від Дхіані-Коганів, з матеріального ж із найвищого типу тваринного життя, що існувало, коли почався її зв'язок з матерією. Учень може зіткнутися з деякими труднощами в узгодженні двох аспектів еволюції, але сумлінне дотримання Закону Відповідності не перешкодить отримати ключ до тонкощів теми.

Вище було зазначено, що інші форми існування розвинулися на Землі до появи перших людських істот. Шість послідовностей існування, які передували людині, були: три царства стихії, непомітні для нас, та мінеральне, рослинне і тваринне царства. Однак, не слід припускати, що ці царства володіли будь-якими їхніми

теперішніми фізичними властивостями на першому початку людської еволюції. Навпаки, справа в тому що всі пізнавані нами фізичні властивості виростили разом із нашим зростанням. Загальним законом є те, що з моменту виникнення вищого царства уповільнення розвитку накладається на всі нижчі. Під дією цього закону уповільнення, нижчі царства досягли незначного прогресу або взагалі не досягли прогресу з початку еволюції людини.

Нам немає потреби тут говорити про царства стихій, оскільки звичайна людина майже не володіє знаннями про їхню природу. Щодо інших трьох царств, слід зазначити, що чим нижче проникає дослідження, тим менше воно знаходить будь-які ознаки прогресу впродовж людського періоду. Мінеральне царство прогресувало найменше, наступним по лінії сходження є рослинне царство, а тваринне царство розвинулося найбільше з трьох. Коли людські істоти зі свого духовного стану почали прагнути до фізичного існування, найвищий тип тваринної форми піднявся на щабель вище, щоб прийняти їх. Не повинно створюватися враження, що фізичні рамки, які вже розвинулися, чекають поки людські істоти прийдуть і вселяться в них; адже справа в тому, що духовні сутності, проявляючи себе, об'єктивно еволюціонували до вищих типів із попередніх тваринних форм. Стан нижчих форм існування при народженні людини на Землі отримує трохи освітлення кинутого на нього станом перших рас людини описаних далі. Стан нижчих царств у періоді їх відповідного панування виходить за межі нашого розуміння, оскільки шари матерії через які вони просувалися виходять за рамки нашого теперішнього сприйняття. Ми не повинні залишати цю частину теми без зауваження, що розглянуті вище зміни нижчих форм життя не є змінами, які вивчають геологи та палеонтологи, чиї спостереження обмежуються одним із багатьох планів матеріального існування, а саме, тим який ми пізнаємо. Не можна не згадати і важливий факт, що істоти, які зараз еволюціонують на цій планеті в нижчих царствах, не досягнуть людського стану в цей планетарний період. Ці спостереження готують шлях для розгляду стану людини при її першій появі на землі під час цього Кільця. Перші представники людства, як ми знаємо його на цій Землі, були, чітко кажучи, заземні або духовні люди, а не земні істоти. Їхні найгрубіші складники не опускалися нижче ефірного або, точніше, астрального тіла; вони були людьми лише в тому сенсі, в якому насіння є деревом, а повертаючись ще далі назад, потенційна енергія є самим насінням. Сім суто духовних рас, які в цьому Кільці передували появі фізичної людини, склалися з істот з якими людина науки не має історичних знайомств і яких вона цілком природно відкине. Вона негайно виступить на захист своєї позиції, стверджуючи, що світ не був придатним для життя на стадії до Кам'яної Доби; і сказати їй, що планета була домом для живих людських істот до Льодовикового періоду, означає обурити її геологічні почуття. Навіть докази того, що європейська людина існувала ще у Верхній Третинний період, є суперечливими.

Слід пам'ятати, що коли слова «придатна для життя» застосовується до цієї планети, їх значення обмежується значенням у якому ми визначаємо першу людину та її потреби. І знову ж, слід пам'ятати, як фундаментальний антропологічний факт на якому ми базуємо висунуті тут твердження, що завдяки еволюції семи духовних рас, які передували людині, Земля була пристосована для її проживання. Сім єгипетських богів стихій є символами цих семи первісних рас, а сім Елохімів євреїв тотожні сімом Ріши Індії.

Перші раси були безмовні, як і їхні духовні прототипи, перші були лише матеріалізованими копіями других. Якщо наступні раси людей виявилися обдарованими мовою, то це тому що вони були створені «за подобою» «семи богів» живого слова або мови Таоса. Немає людей, які мали цю традицію; немає раси, але це збереглося. Навіть у диких Гуронів є свої «сім духів подиху», або вимовлена думка чи слово; духів яких вони викликають і котрі є лише прототипами перших рас із мовою. До часу першої раси, яка «впала у розмноження», людські раси мали всі й кожна свої приклади. Ці духовні раси, у свою чергу, були розвинуті й наставлені планетарними духами набагато вищого рівня існування, ніж будь-яка людська раса. Слово «духовний» не слід розуміти неправильно. У зв'язку з цим воно відноситься не до безтілесних людських істот, а до порядків існування, які ще не розвинулися через матерію, щоб стати частиною матеріального світу в який вони були поміщені космічним законом. Іншими словами, вони представляли не той принцип в людині, який виживає як сутність після того, як грубу матерію було скинуто, а істот, чия доля полягала в тому, щоб досягти плану матерії з іншого і прийти до цього такими ж природними засобами, як той, завдяки якому личинка перетворюється на метелика.

Природа, яку ми зараз сприймаємо лише у її п'яти зародкових матеріальних аспектах, приготувала для тих хто прагне розгадати її таємниці, розвинені шостий і сьомий принципи, багатство мудрості, що підносить до споглядання; і елементарні істини, що містяться на цих сторінках, є лише невеликою частиною маси інформації, яку серйозний учень може відкрити для себе, якби він шукав хоча б із половиною запалу з яким він заперечував існування умов і подій про котрі він не має знань. Послідовний експериментатор відчуває презирство до дивакуватої геніальної дитини, яка не знаючи ані правил, ані запам'ятовування, проте, лепече цифри коли приходять цифри, висловлюючи думки, що вириваються з глибини усередині. І однак, світ надихає, бо він торкається струн співчуття, які вібрують і відлунують у людських серцях, пробуджуючи кожним дотиком якийсь дрімаючий спогад про їхнє духовне існування чи якесь передчуття їхнього майбутнього життя, нечітко визначене у свідомості нащадків матерії.

Внутрішні або духовні істини, котрі люди цієї раси, проте, неясно усвідомлюють, будуть у наступній, шостій расі, сприйняті в їхніх об'єктивних формах, і їх внутрішня краса буде сприйнята з такою ж легкістю, як існування світу духу відчують видатні люди цієї п'ятої раси.

Перші людські істоти на цій Землі були живими зародками в русі, «крилатими кулями» Єгипту або «Скарабеями», як їх зараз називають. З цих зародків, протягом віків, еволюціонували сім рас ефірних істот, предків людини на Землі – до-людських істот, якщо ми можемо їх так визначити. Ці ембріональні прояви життя, у своєму найдавнішому стані, володіли лише одним інстинктом, інстинктом руху, і рухалися (мабуть) безцільно, не виконуючи жодної іншої мети, ніж для багатьох нижчих форм життя навколо нас.

Якби ми були володарями таємниць природи, ми могли би розгадати ці таємниці. Є люди, які досягли певного ступеня духовного та фізичного розвитку, котрий дозволяє їм сприймати внутрішню дію космічних законів, і цей розвиток досягається шляхом виховання семи почуттів людини в їхній подвійній природі, духовній, а також фізичній. Ці щасливі винятки настільки маловідомі для своїх ближніх, що неможливо переконати людей будь-якої епохи в їхньому існуванні. Мешканці Землі, в той час, коли з'явилася людина, були, разом із тваринами (звичайно не такими, які зараз відомі), «духами природи». Вони були духи, що представляли астральні прототипи дерев та інших груп рослинності, а також відповідні прототипи мінералів і металів. Вони не володіли розвиненим почуттям і були забезпечені лише одним почуттям – почуттям сліпого інстинкту. Були також елементи іншого порядку, які згодом еволюціонували в людей, як ми побачимо далі.

Наші ранні предки, перші фізичні нащадки заземної людини, були істотами народженими в стані, який ми самі не розуміємо, але про який ми збираємо підказки від тих, хто зберіг для нас знання, фрагменти якого вони тепер передають. Колискою першої матеріальної раси людини в нинішньому Кільці був Північний Полюс, який у той час, про який ми говоримо, був майже на екліптиці. З того часу полюси і екватор помінялися місцями. Це може здивувати тих астрономів, які вважають, що вони повністю розв'язали проблему прецесії рівнодення за допомогою ланцюжка математичних міркувань, і, можливо, вони з презирством відкинуть це твердження, але факт полягає в тому, що нахил земної осі до площини екліптики зазнає секулярних змін [Ми усвідомлюємо, що це твердження суперечить математичній фізиці, у яку вмілі та глибокодумні праці пана Дж.Г. Дарвіна складають останній внесок. Але, який фізик ризикне стверджувати, що всі дані для вирішення питання відомі? Звичайно, жоден астроном, який намагався вирішити ще невирішену проблему секулярного прискорення руху Місяця], і майбутні відкриття не підтримають нашу позицію. Геолог, чий запас знань отримав важливі доповнення завдяки відкриттю покладів вугілля у дуже високих широтах, мабуть навіть зараз вважатиме це твердження навіюванням.

Перш ніж продовжити, слід повторити, що різні епохи історії людської еволюції, про які тут ідеться, були періодами, коли незліченні тисячі істот жили призначений їм час і зникали з Землі; інакше будуть отримані помилкові враження щодо цієї теми, як вона призначена для розгляду лише в широких рисах, а не в деталях.

Ми пропонуємо намалювати історію еволюції людини в цьому Кільці від духовного до фізичного стану. Але практично неможливо простежити хід розвитку всіх семи рас Кільця або менших семериковостей, під-рас. Загальний контур, наведений нижче, дозволить читачам самостійно визначити деталі. Закон Відповідності зберігається на всьому протягу. Те, що вірно для будь-якої окремої під-раси раси, є істинним на вищому рівні відповідної під-раси наступної раси.

РОЗДІЛ III **ФІЗИЧНА ЕВОЛЮЦІЯ ЛЮДИНИ;** **АБО СПУСК У МАТЕРІЮ**

Простежуючи розвиток матеріальної людини від її суб'єктивних попередників згаданих у попередньому розділі, слід постійно мати на увазі, що на початку кожного Кільця описаний процес завжди повторюється; але з кожним наступним періодом тривалість цього процесу стає все меншою. Природі легше повторювати, навіть на вищому рівні, ніж еволюціонувати заново. Можливість, набута природою повторювати те чого вона колись досягла, добре проілюстрована на прикладі розвитку людського плоду; за короткий проміжок у сім місяців ембріональний зародок проходить повний діапазон органічної еволюції, адже людство в цілому, працюючи до свого теперішнього становища, вже пройшло всі проміжні щаблі. Розвиток фізичного чуття людської сутності та її фізичної оболонки формує її спуск у матерію або фізичну еволюцію. У цьому розділі пропонується дати короткий нарис фізичної еволюції першої матеріальної раси нинішнього Кільця.

Коли ми говоримо про «Первісних Людей», ми маємо на увазі не перших людей, які жили на Землі, а першу матеріальну расу цього Кільця, яка відома пізнішим расам як Адамичні люди. У попередньому розділі згадувалося, що кількість ефірних рас у нинішньому Кільці дорівнювала семи; кожна з цих рас розвинула одне астральне почуття, поки на сьомій расі не розвинулись усі сім почуттів настільки, наскільки дозволяли існуючі умови. Людям, які не мають більше ніж п'ять почуттів, важко уявити, що таке інші два почуття, але не слід забувати, що наш теперішній стан аж ніяк не ідеальний. Людям сьомої раси цього Кільця, мабуть так само важко

буде уявити, як ми могли існувати лише з п'ятьма почуттями. Коли хвиля еволюції зробила перший поворот до матеріального життя, людству довелося розвинути, на матеріальному плані, одне за одним, сім астральних почуттів, якими володіли його до-людські предки. Як відомо, перша раса цього Кільця мала, як і всі інші раси, сім під-рас. Кожна з цих під-рас розвинула, наскільки це було можливо для матеріального розвитку, одне із семи почуттів. У сьомої під-раси всі сім почуттів були фізично розвинені до певної міри. Перша під-раса другої раси отримала найраніше розвинуте почуття з точки, де воно залишилося наприкінці першої раси, і перенесла його вперед на щабель вище. Друга під-раса вступила з наступним розвиненим почуттям подібним же чином, тож, кожне з почуттів досягало вищої досконалості з кожною під-расою наступної раси, поки нарешті, до середини третьої раси, людина не стала такою, якою ми її знаємо тепер, тільки менш розвинутою.

Наступні раси продовжували цю еволюцію все вище й вище у тому ж порядку. Поширений тип раси завжди зберігається її різними під-расами, які на кожному кроці стають все більш і більш розвиненими на фізичному плані, з відповідною втратою певного астрального почуття, яким володіли їхні заземні попередники.

Отже, людина почала просуватися на фізичному плані, розвиваючи одне із семи почуттів. Перша під-раса першої матеріальної раси повільно набувала почуття фізичного зору, і вона, можна зауважити, включала в себе шість інших у їх латентному або потенційному стані. Водночас із зростанням цього нового почуття відбувалося відповідне зростання зовнішньої природи. Астральні почуття заземної людини сприймали лише астрального двійника усіх природних об'єктів відомих нам зараз. Сучасній пересічній людині дуже важко усвідомити, що нинішня чуттєва природа існувала лише як її тінь і водночас мала реальний і об'єктивний характер. Але слід пам'ятати, що коли людина уві сні сприймає астральні об'єкти, вона не виявляє в них недоліків реальності. Із зародженням здатності зору світ поволі почав набувати іншого характеру; зовнішня природа поступово набувала видимості, як ми її розуміємо, хоча й не супроводжувалася жодними іншими властивостями, які ми незмінно пов'язуємо з видимими об'єктами.

Властивості предметів, що відповідають іншим почуттям, ще не розвинулися; самі ці почуття були все ще невідомі. У цих первісних людей листя не шелестіло, квіти не пахли і не відкривали очам розмаїття кольорів. Зір був їхнім єдиним розвиненим чуттям, вони не мали поняття ні відстані, ні твердості. Але це почуття спочатку було необмеженим. До-людська людина могла досягнути таємниці сонця й неба та спостерігати за тим, як починається те, що бентежить найпотужніший телескоп. Перша під-раса з її новорозвиненим зором не могла усвідомлювати темряву, оскільки жоден предмет не був повністю непрозорим. Світло різнилося за інтенсивністю, але знання про контраст між днем і ніччю, який ми відчуваємо, не охоплював перших представників раси. Зір у цей період ще не розвинувся до сприйняття кольору. Перші люди не помічали різноманітних відтінків веселки; і трава, і дерева, і тварини не були для них різнокольоровими, як для нас. Еволюція сприйняття кольору тісно пов'язана з еволюцією рас і під-рас людства. Коли почуття зору вперше розвинулося, людина не могла сприймати жоден із призматичних кольорів. Їй усе здавалося абсолютно безбарвним – білим; але до того, як перша під-раса першої матеріальної раси досягла своєї вершини і поступилася місцем своїм наступникам, червоний колір був виділений. Кожна під-раса розвивала сприйняття ще одного з призматичних кольорів у порядку їх появи, починаючи з червоного; і кожна наступна раса мусила відновлювати собі сприйняття кольорів веселки, хоча й за все менший період часу, і щоразу розпізнаючи набагато більшу різноманітність відтінків кольорів. Ранні предки нашої раси не сприймали більше трьох основних кольорів – червоного, жовтого і зеленого; два досконало, а третій лише в обмеженій мірі. Те, що наші очі в цей час можуть насолоджуватися такою багатотою поживою кольорів, пояснюється тим фактом, що ми відновлюємо, а також доповнюємо знання, якими колись володіли люди попередніх рас. Наприкінці цього суб-расового періоду людський зір, досі необмежений, почав відчувати обмеження відстані та непрозорості. Це було пов'язано з впливом зароджуваного почуття, яке позначило появу наступної під-раси. Наявність нового почуття, дотику, значно змінило сприйняття речей, і, завдяки поєднанню цих двох почуттів, почали розвиватися нові уявлення, такі як твердість, відстань, температура.

Тут не можна забувати, що ближче до кінця цього періоду почуття слуху – в дуже незначній мірі – почало проявлятися, але воно не отримало значного розвитку до пізнішого етапу, як буде видно далі. Друга під-раса успадкувала зір і розвинула для себе відчуття дотику. Останнє почуття на початку мало значно ширший діапазон, ніж у наступний період. На перший погляд це може здатися важким для розуміння, але ті, хто спостерігав, як сліпі розвивають свій слух і дотик до надзвичайної тонкості та гостроти, зрозуміють, як множинність почуттів притуплює гостроту будь-якої окремої здібності. Для ранніх людей дотик був чимось на зразок психометричних здібностей отриманих певними типами ясновидців, хоча набагато інтенсивніших. По суті, ця здатність отримала настільки високий ступінь внутрішнього розвитку, що виявила як внутрішню, так і зовнішню природу об'єктів, до яких її застосували. Через дотик відкривається нове джерело насолоди і встановлюється новий зв'язок між людиною та її оточенням. У міру зародження почуття за почуттям, ланка за ланкою виковувалася в цьому ланцюзі і завіса за завісою накидалася на довгу перспективу її духовних спогадів. Постійно поєднуючись з плотськими речами, вона пристосувалася до свого нового дому, поки нарешті її думки не пішли далі.

Почуття дотику, що виникло в першій під-расі, досягло свого граничного розвитку в другій. З еволюцією наступної під-раси людина перестала бути ефірною істотою, а стала відносно матеріалізованою істотою, наділеною кількома елементарними почуттями, з яких лише одне, слух, було виражене, і стало характерним для третьої під-раси.

Ця під-раса насолоджувалася потрійними здібностями: зору, дотику та слуху, причому дві перші були розвиненими фізичними почуттями, дві попередні під-раси їх матеріалізували, а остання ж, як духовні і фізичні. Ця здатність, будучи новою спадщиною, спочатку була цілком духовною, так само як здатність до перенесення думок є духовною здатністю для п'ятої, нашої теперішньої раси, але стане фізичною здатністю для людей шостої раси. Поки здібності є лише духовними, вони не можуть бути спільним надбанням раси; ними володітимуть люди складені інакше, ніж їхні звичайні побратими, або ті, хто пройде певний курс навчання, щоб їх здобути. Але, коли раса *в цілому*, піднімається до рівня цих небагатьох, здібності про які йде мова, перестають бути духовними і використовуються расою широко, як фізіологічною спадщиною.

Ступінь слуху, якою володіла третя під-раса людей третьої раси, була настільки великою, порівняно з нашою, що сьогодні навряд чи була би правдоподібною. Духовний слух отримав найбільший розвиток, а сам фізичний слух досяг дуже високого ступеня гостроти. Навіть звук розпускання листкових бруньок вітав своєю природною музикою вуха цих первісних мешканців нашої планети. Оскільки колір за кольором додавався до ранньої квітки, її ритмічний танець не залишався непомітним для ще не зношеного слуху. Напевно, це повинно було бути якоюсь вишуканою насолодою, з якою ми сьогодні, в кого в основному розвинене музичне сприйняття, чуємо божественні звуки симфонії чи ораторії. Життя набуло нового шарму, і людина, з дедалі зростаючим задоволенням і самовдоволенням, дивилася на світ навколо себе.

Метричний рух небесних тіл навколо нас, який люди називають музикою сфер і який, як вони вважають, не чує смертне вухо через його грубість, був для цих старших дітей природи постійною радістю.

«Поглянь, як небосхил обкладено кружальцями зірок, що сяють чистим золотом в блакиті! І серед них найменшого немає кружальця, щоб воно, як ангел світлий, витаючи в просторах, не співало, й до хору яснооких херувимів не приєднало б і своєї пісні! Сповняє ця гармонія лише безсмертні душі; нас же огортає одежа тлінна, і важка, і груба, тому-бо ми її не можемо почути».

[Із «Венеціанського купця», дія 5, сц. 1] переклад І.Стешенко

Фізична щільність закриває від нас багато інших радощів природи, окрім її музики, як відомо тим, чий почуття витончені навчанням або природою. У той час духовний слух повністю розширився, і гармонія між духовною та фізичною природою людини дозволила цьому почуттю бути гострішим, ніж будь-коли в будь-якій наступній расі взагалі. Але ті люди, які живуть у наш час, не лише зберегли дивовижну здатність слуху, якою володіли наші предки третьої раси, але шляхом постійного вдосконалення розвинули цю здатність до ще більш чудового ступеня досконалості. Виняткові людські істоти, про яких ми згадуємо, дивовижним чином зберегли цю здатність слуху, і, як добре відомо в Індії та інших країнах, говорять крізь простір, і їх можуть почути ті, чий духовний слух може контролювати фізичний двійник і підпорядковувати його, коли бажає. Відстань не є перешкодою для духовного вуха, і душі в духовному співчутті відгукуються, щоб вловити поклик інших з кінців світу.

Четверта під-раса, як ми побачимо, почалася з трьох добре розвинених почуттів: зору, дотику та слуху. Нюх, який особливо властивий цій під-расі, на момент свого народження був як духовною, так і фізичною здатністю. Духовний нюх мав багато властивостей, які ми асоціюємо із зором, дотиком і слухом. Навіть тепер натуралісти знають, як це почуття у деяких комах виконує обов'язки майже всіх почуттів; навряд чи потрібно згадувати важливість нюху для деяких тварин, особливо собак. Еволюція цього почуття додала природі ще один шар, виправдовуючи тим самим прийняття древніми цибулі за символ еволюції. Речі, які раніше можна було лише побачити, відчуті і почути, нині вперше набули властивості запаху.

Почуття смаку було розвинене п'ятою під-расою. Спочатку людський організм не потребував їжі для підтримки життя, і навіть у такий пізній період, коли у четвертої під-раси розвинувся нюх, людина не їла нічого, крім поглинання поживи вбиранням з повітря. Лише коли її тіло стало ущільненим і в певному сенсі грубим, те відновлення системи повинно здійснюватися їжею, яка потрапляє в шлунок. Перша й друга раси не відчували потреби забезпечувати втрати тканин їжею. Власне кажучи, на цій планеті, в нашому Четвертому Кільці, до кінця другої раси, людина не була твариною, яка харчується.

Почуття, розвинуті шостою та сьомою під-расами немислимі для нас, у кого розвинуто лише п'ять почуттів – хоча й значно вищі ступенем, ніж у людей будь-якого попереднього періоду, – і маємо два інших почуття у вельми зародковому стані.

У ті часи почуття не сприймали нічого неприємного. Насправді, жодне почуття на початкових стадіях не могло спричинити жодних відчуттів неприємних для людини. Неприємність, будучи продуктом дисгармонії або порушення природного порядку речей, змогла виникнути лише після того, як органи чуття були достатньо

пов'язані із зовнішніми об'єктами. Фізичний біль був, так би мовити, викликаний зловживанням нашими почуттями, а не їх використанням. Біблійний міф про те, що Бог прокляв Землю через гріхопадіння Адама, має глибоке значення. Людина в своєму природному стані не знала зловживання жодним почуттям чи органом, а отже, була вільна від будь-якого болю, пов'язаного з їх використанням. У дитинстві, хоча гострота почуттів є набагато більшою, ніж пізніше, діти не відчувають у такій мірі, як дорослі, болісних відчуттів, які здатні викликати органи почуттів. Вони, наприклад, здатні переносити неприємні запахи без особливого роздратування. Зір дітей більш чіткий і далекосяжний, ніж у дорослих; але їхні очі не можуть розпізнати ніжні відтінки кольорів. Слух у дитинстві має набагато ширший діапазон, ніж пізніше; вони можуть розрізнити ноти набагато вищі і звуки набагато нижчі, ніж середня доросла людина, але півтони та інші тонкі поділи вони не сприймають. На зорі життя сила різних органів є надзвичайною, а задоволення, отримане від їх тренування, найбільше. Звуки, неблагозвучні звичайному вуху, часто не позбавлені привабливості для молоді. Аналогію можна проводити по всьому і зауважити відмінності між якостями почуттів підлітка та дорослого. Смак дітей до сильних ароматів та їхня нездатність розділяти делікатну чутливість добре відомі, і спостереження за життям немовлят показують, що природа вважає за краще спочатку малювати контури, а потім заповнювати деталі. Тенденція вищої еволюції рас завжди полягала в створенні все більших і більших варіацій кожного кореневого почуття. На кожній сходинці вгору почуття втрачали свою силу й набували різноманітності та багатства. Для наших предків багато речей, які мають чітко впізнавані відмінності на наш смак, здавалися абсолютно схожими. Так і в кольорі, і в звуці, і в будь-якому іншому відділі чуттєвих досягнень. Витончена розкіш сучасного столу передасть нам певне уявлення про складну делікатність нашого смаку порівняно з простими вимогами навіть Середньовіччя.

Продовжуючи тему далі, увага зосереджується на тому, що можна назвати складними почуттями, які утворюються, коли один і той самий об'єкт задовольняє декілька почуттів одночасно. Любителі насолоди свідчитимуть, що їхня насолода набуває гострішого смаку від страви, яка радує своїм запахом і смаком, тоді як вплив музики з різною яскравістю світла добре відомий в усіх випадках на Сході.

Ми говорили про два набори почуттів – ті, якими володіють заземні люди, і ті, якими володіють їхні земні нащадки. Ще вищі духовні почуття, оцінені індійськими філософами, *Танматри*, ми навіть не згадали: це, грубо кажучи, абстрактні почуття, де почуття та відповідний їм об'єкт зливаються в одне ціле. Сучасна людина має на найнижчому плані свого існування п'ять грубих почуттів; коли вона у своєму астральному тілі, то отримує владу над своїми астральними почуттями; і практично в цьому положенні вона перебуває в такому самому стані, як і її заземний прабатько. Тут можна згадати, що Брахмана часто називають у стародавніх Санскритських писаннях «сином вогню», що насправді означає астральну людину – заземну людську істоту; адже Брахмани стверджують, що вони єдині залишилися вірними традиціям своїх видатних предків, коли решта світу повернула себе до поклоніння чужим богам. Вищими за ці астральні почуття є дійсні духовні почуття, їхні абстрактні відповідники. Саме цими сімома почуттями у їхньому потрібному характері: духовному, астральному та фізичному, володіють у високорозвиненому стані найвидатніші Магатми – ті володарі природи. Завдяки старанному розвитку вони зберегли досконалість усіх минулих рас і поєднали з ними свій індивідуальний прогрес, тоді як людство рухалося далі в низхідному циклі.

РОЗДІЛ IV ПЕРВІСНА ЛЮДИНА

Наведений вище нарис, хоч і мізерний, вказує з точністю, достатньою для цілей цих фрагментів, на хід еволюції, який породив людину на матеріальному плані і фактично породив сам цей план. Ми бачили як людина виходила зі свого духовного стану і повільно розвивала матеріальне життя шляхом тілесності духовних відповідників семи почуттів, п'ятьма з яких сучасне людство володіє в реальному стані, а двома іншими – у латентному чи потенційному стані. Впродовж періоду першої раси, як було зазначено, матеріальний розвиток людини та її планети йшов до рівня, який, хоч і не був повністю духовним, не був і матеріальним у тому значенні, яке ми надаємо цьому терміну. Впродовж семи під-рас другої раси потік еволюції ставав бурхливим разом із розвитком матерії. Але людина навіть тоді не була достатньо викристалізованою і ущільненою, щоб її нинішні нащадки могли впізнати її як належну до своєї раси; вона все ще була напівефірною, з кількома атрибутами, які ми тепер повинні вважати винятково *людськими*; фактично, у фізичному сенсі вона насправді зовсім не була людиною. Бо навіть у другій расі її напівефірне тіло було вільним від хвороб, а повна гармонія в тілесній системі давала їй присмак досконалого здоров'я. Тварини в ранню епоху свого існування, як і дерева, квіти та рослини, були запашними; і людина була запашною квіткою, поки жила природним життям. Навіть після незліченних віків нездорового способу життя, зловживання природними функціями та розбещеності, сьогодні вона є милою молодою твариною, яке потребує лише обмивання чистою водою, щоб підтримувати свій організм чистим, а дихання таким же свіжим, як у корови, єдиної тварини, за винятком певною мірою вівці, яка не повністю виродилася. Це може пролити трохи світла на питання, чому так багато народів дивилися на корову як на

священну тварину або, в усякому разі, ставилися до неї з особливою увагою. В Індії та Стародавньому Єгипті добре відоме шанування корови; і навіть серед інших народів, які зараз стали коровоїдами, ця тварина відіграє важливу роль у міфах.

Практично неможливо дати справжнє уявлення про людей, які колись ходили по цій Землі – її перших володарів. Вони можуть бути усвідомлені лише провидцем і уявлені тими, чия уява є дуже високого рівня. Сам вигляд людини, абсолютно прозорої, механізми тіла якої можна було чітко розрізнити, а думки так само визначалися, як і її руки, – це те, що почуттєво розвинена сучасна людина не в змозі зрозуміти.

Ми коротко звернули увагу на той факт, що до того, як людина вдалася до їжі, вона черпала свою основну їжу з повітря. Впродовж століть у неї не було такого розвитку обличчя, який тепер дає можливість мати рот, займаючи таку велику частину відносно невеликого простору відведеного на її обличчя. Це надзвичайно непропорційна риса, яка зазвичай виявляє брак симетрії та майже завжди яскраво демонструє фізіологічні ознаки тваринної істоти.

Третя раса знаменує собою початок нового стану речей. Еволюція, яка досі проходила крізь ефірні шари матерії, поступово принесла більш повний матеріальний прояв; постійний процес диференціації, який формує роботу еволюції, тепер досяг кожної окремої людини. До цього часу закон, що керує еволюцією, не сягнув достатньої складності, щоб бути різним для кожного індивіда, і саме з третьою расою космічний закон в індивідах набув значною мірою форми особистої волі. Не слід припускати, що на початку періоду третьої раси особиста воля якимось дивовижним процесом виникла, подібно до Мінерви, у повному озброєнні. Природа ненавидить стрибків, як у найбільшому, так і в найменшому, як у матеріальному, так і в духовному існуванні. Матеріальний розвиток повільно, але помітно затьмарював усвідомлення людини про її духовну природу, і в період, який розглядається, створив на нашій планеті відповідні умови для існування істот у яких психічні принципи були врівноважені, до впізнаваної міри, матеріальними принципами. Подвійні світи, матеріальний і духовний, тепер були настільки ж готові для цілей людини, як і вона була готова до них. Саме в цей період велика кількість людей, які не змогли пристосуватися до змінених умов існування, були змушені піти зі сцени діяльності. Закон Карми, або суворе застосування закону непорушної послідовності причин і наслідків до особистої поведінки, почав утверджуватися. Усі людські істоти, які не могли узгодити себе з дією цього закону, через диференціацію були вигнані зі сцени, як непридатні для життя в складних умовах; вижили найсильніші. Безсумнівно, було би цікаво дослідити перебіг цих очевидних невдач природи, але це тема, яка не стосується нинішнього задуму. Як були виняткові випадки, коли з'являлися істоти, які не досягали найнижчої межі тривалого існування, так і в цю, як і в усі інші епохи, були деякі, які прогресували набагато вище, ніж середня межа розвитку досягнута расою, просуваючись уперед силою свого індивідуального розвитку.

Зростання особистої волі є найважливішим фактом в історії еволюції людини; це «заборонений плід», який приніс пізнання добра і зла. З ретельного вивчення природи особистої волі буде видно, що її прояв набуває форми прагнення її власника змусити своє оточення формувати себе відповідно до його цілей та ідей. Зважаючи на цю характеристику особистої волі, неважко простежити за її дією.

Але в проблемі є ще один фактор, який також необхідно враховувати.

Раніше ми вже говорили про те, що під час першої появи людини на Землі, крім тварин вже розвинулися різні групи ефірних істот. Ці істоти називаються елементами або природними духами, через їхній зв'язок із п'ятьма елементами, на які окультисти поділяють поточний стан усього ряду чуттєвої природи. Якщо зрозуміти принцип, що лежить в основі цього поділу, виявиться, що в ньому немає такого абсурду, який може виявити простий початківець в хімії з її дедалі більшою кількістю елементів. Класифікація ведеться за зовсім іншим, хоча й настільки ж науковим планом. Людина не може отримати жодного знання про чуттєві об'єкти, які у своїй сукупності утворюють зовнішню природу, якщо вони не впливають на ті чи інші її фізичні відчуття. Зовнішня річ, щоб існувати, повинна відповідати одному з п'яти тестів. Коли у людства розвинулися інші органи чуття, будуть відкриті й інші елементи, про що навіть зараз знають ті, хто за виняткових обставин і шляхом примусового тренування викликав у собі передчасне зростання.

Ці елементарні істоти, або духи природи, як їх іноді називають, є тими самими таємничими створіннями згадуваними Розенкрейцерами під різними іменами. Як було сказано в попередньому розділі, вони належать до двох різних порядків. Перший порядок складається з того, що в народі можна назвати душею різних елементів; вони є центрами сили в напівсвідомій пластичній ефірній речовині – астральне світло, – яке, як чутлива пластина, приймає враження від кожної думки, що виникає в розумі людини. До іншого порядку належать більш індивідуалізовані істоти, напіврозумні, та утворюють до-людське царство, з якого розвинулися люди до «спуску людини в розмноження», питання, яке буде обговорюватися далі. Наші вчителі дуже стримано ставляться до теми елементалів, і тут наводиться про них лише такий опис, який має привести до певного розуміння загальних принципів еволюції. Необхідно, однак, зауважити, що висунуті раніше онтологічні погляди вимагають від нас розглядати органічне життя, проявлене в протоплазмі, лише як одну з численних форм, у яких знаходять

вираження універсальний принцип життя. Усі біологи знають, що життєва дія здатна розвивати одночасно тепло, світло та електрику; і ми повинні сказати, що розвиток цих сил, не лише в деяких випадках, але завжди й скрізь, зумовлений дією цього принципу. Кожен атом у природі просочений і пронизаний ним. Всесвіт є однією великою свідомістю, і все, від найдрібнішого атома до найшляхетнішої істоти, яку ми знаємо або можемо собі уявити, є лише минулими проявами цієї свідомості. Отже, існує нескінченна різноманітність існувань, граничний прояв яких на цій Землі змінюється залежно від їх положення та умови.

Коли виникала особиста воля людини, вона діяла по лінії найменшого опору. Будь-яка думка, яка пробуджувалася в людині, миттєво знаходила, завдяки своїй динамічній силі, матеріальне вираження в елементарному світі, що її оточував. У міру того, як особиста воля набирала сили, ці впливи думок на елементарних істотах ставали дедалі міцнішими. Хоча в той період з яким ми зараз маємо справу, конфлікт між людиною та людиною був невідомий, однак кожна людина через свою особистість була наділена купою бажань, особливо власних, і дія різних воель на цих нижчих елементарних істот породила першу форму конфлікту на Землі.

У наш час ці елементарні істоти виконують дуже важливу функцію в природі. Сформовані волею всіх попередніх поколінь людини, тепер вони стали своєрідним Кармічним чинником, який перешкоджає людям, окрім адептів, у своєму розвитку вийти за межі своєї раси. Коли з часом ці впливи набули достатньої сили й послідовності, поле конфлікту змістилося по лінії найменшого опору. Тоді вищі елементарні духи відчували тиск суперечливої волі людини, і оскільки вони були надто розвинені, щоб легко піддатися її вражаючій силі, боротьба загострилася. Конфлікт посилювався, коли спершу жінка, а тоді й чоловік самі стали об'єктом нападу. Про ці важливі віхи, однак, докладніше в іншому місці.

Вищі елементарні істоти були розвинені в людей до того як фізичні народження та смерть прийшли на Землю в результаті особистої волі. Можна легко уявити, що коли люди почали здобувати, кожна свій окремий інтерес, колективні зусилля необхідні для розвитку елементарних істот почали відокремлюватися, а фізичне відтворення виду супроводжувалося дедалі грубішим людським тілом, оскільки людина почала поїдати тварину. Це історія цього «падіння в зародження». Вона «впала» через розвиток особистої волі. Але її матеріальний розвиток можна розглядати як «падіння» лише з одного боку, з іншого боку «падіння» було лише необхідною кривою спіралі прогресу, зорею світлого її дня, подібного якому людство ще ніколи не бачило. І це відродження має здійснити Христос, втілена Мудрість, справжній людський Дух.

Тема «падіння» природно передбачає проблеми свободи волі. Ми не маємо бажання вступати в розлоге обговорення цього надто гострого питання. Досить буде зазначити, що людська воля вільна, оскільки кожна людина діє з метою досягнення щастя. Але те, що задовольнить когось, залежить від попередньої потреби – потреби його природи; але навіть тоді воля вільна, бо потреба природи не є стороннім нав'язуванням, а вічним законом, втіленим у самості. Проте, якщо під свободою волі розуміти силу волі позбавити себе існування і знищувати свою природу, цю свободу слід без вагань відкинути. Жодній такій розпусній волі немає місця у Просторі. У будь-який момент часу воля людини вільна, вона робить тільки те, що їй подобається, але все ж існує порядок, який регулює її прояв. Як математика може зробити висновок про минуле, так і передбачити майбутні рухи небесного тіла на основі даних отриманих шляхом спостереження за кількома послідовними положеннями; так можлива й вища математика, яка може обчислити минулу та майбутню історію життя людської істоти на основі підтверджених даних. Майбутнє розгортання життєвого шляху людини не залежить від цього розрахунку, так само, як на рух планети не впливають розрахунки астронома.

В цій темі кілька слів може бути сказано про необхідність зла та звинувачення в песимізмі, яке так часто висувається проти Східної школи думки. Безсумнівно, існує циклічна необхідність, щоб течія людського прогресу досягла своїх крайніх меж, а потім повернулася до свого батьківського джерела багатшою та більш очищеною за свою довгу подорож. Філософ не пошкодує про це, згадавши, що з кожним відходом від щасливого духовного стану людство просувається до свого остаточного завершення і прославленого воскресіння. Поскаржитися через те, що необхідно досягти вищих і досконаліших станів шляхом не встеленим насолодою, є спокусою обох – незнання та егоїзму; незнання уславленого видовища, яке чекає повернення, і егоїзму у скарзі на індивідуальні страждання, які збагачують велике ціле – універсальний розум, – реалізуючи ідеї, які лежать у ньому, потенційно вічні. Філософська думка завжди оптимістична; тільки спотворене бачення речей породжує песимізм. Жива духовність, яка є основою Східних систем, безумовно, застерігає нас від занурення в застій матеріальних насолод і грубого фізичного життя; але вона аж ніяк не дивиться на саме життя як на зло. Навпаки, Східні вчителі наполягали на важливій ролі, яку відіграє наше земне життя у великій меті, яка полягає в розвитку все вищих і вищих станів досконалості на кожному кроці. Буддизм і Ведантизм – це дві системи, проти яких ця критика найчастіше висувається. Але правильна оцінка закону причинності, як його розуміють у цих системах, усуне таке хибне уявлення; все, що відбувається, добре, погане чи нейтральне, викликається дією вічного закону, втіленого у вічній субстанції, яка також є абсолютним блаженством. Нігілізм сучасної Європи є єдиним

справжнім песимізмом. Те саме неправильне розуміння, яке тлумачить Нірвану та Мокшу як знищення, накидає на Східні релігії звинувачення в песимізмі.

Цю частину теми неможливо пройти, не помітивши дуже важливої ідеї, яка виникла в результаті дії особистої волі. Більша концентрація енергії в його, якої вимагала реалізація волі і її природна реакція на об'єкт, на який воля була спрямована, і протиставлення цього об'єкта його, змусили людину найсильніше усвідомити концепцію існування поза собою. Це виділення волі дуже швидко затьмарило її свідомість менш диференційованого або духовного стану, який вона залишила. Зростання егоїзму зруйнувало ту безстрашність, яка випливає з безкорисливої, люблячої гармонії з усім навколо. Поки дивні небезпеки не почали атакувати її з усіх боків, вона не відчувала потреби в захиснику, не відчувала потреби в проміжному представнику між нею і своїм Творцем, Незмінним Законом. Ідея сили виникла в неї одночасно з ідеєю небезпеки, і страх був природним супутником останньої. Це змусило її створити для себе віру в якусь зовнішню, по відношенню до неї, силу – силу, якої вона боялася і від якої залежала, – і таким чином заклало основу всіх штучних культів, які донині заповнюють світ своїм численним виплодком помилок. Озираючись навколо, первісна людина побачила своє джерело сили в Сонці, джерелі світла і життєдайної енергії. Вона боялася його і в результаті намагалася умирити його.

Найсильніші промені світла вона вважала червоним кольором і шукала відповідні предмети для використання в поклонінні; і чим складніше було досягти об'єкта, тим більшою була його благодатна цінність в очах віруючого. Це призвело до поглинання крові як найбільш придатної жертви, і вона вільно текла біля жертovníка Сонця. Насильство стало найзгубнішим проявом духовного занепаду людини, і воно відлунувало на ній від елементарних істот, розвивати яких було її обов'язком.

Коли цей обов'язок було проігноровано, а розділення інтересів посилювалося, природна людина силою впровадила ворожість з елементарними духами. Коли примус зріс в людині, ці духи стали сильнішими, і, вірні своїй природі, яка була обурена нехтуванням тих хто був у певному сенсі їхніми опікунами, вони автоматично відповіли обуренням. Людина вже не могла поклатися на силу любові чи гармонії, щоб керувати іншими, бо її саму перестав спонукати виключно їхній вплив; недовіра зіпсувала гармонію її внутрішнього «я», і істоти, які не могли сприймати, а лише отримувати спрямовані на них враження, швидко пристосувалися до змінених умов. Одразу сама природа набула зміненого вигляду; де все раніше було радістю та свіжістю, і не було ознак смутку та занепаду. Атмосферні впливи, незнані дотепер, почали відзначатися; вранці відчувався холод, опівдні нестача привабливого тепла, а з наближенням ночі загальна мертвість, на яку почали дивитись з тривогою. Адже зміна в об'єкті повинна супроводжувати кожну зміну в суб'єкті. Поки ця точка не була досягнута, не було нічого, що змушувало б людину боятися себе та свого оточення.

І занурюючись все глибше й глибше в матерію, вона втратила своє усвідомлення тонших форм існування і приписала всю ворожість, яку вона переживала, невідомим причинам. Конфлікт продовжував посилюватися і через своє невігластво людина ставала більш легкою жертвою. Були винятки серед раси тоді, як і зараз, чиї тонкі здібності сприйняття переросли або випередили прийдешню матеріалізацію; і лише вони, в ході подій, могли відчути й розпізнати вплив цих найдавніших потомків Землі.

Настав час, коли випадкові явища сприймалася з тривогою і вважалася ознакою зла. Визнавши цей помилковий страх з боку людини, елементали зрештою усвідомили для неї небезпеки, які вона сприймала, і об'єдналися, щоб налякати її. Вони знайшли сильних союзників у порядку існування, котрий виник, коли з'явилася фізична смерть, як ми побачимо надалі; і їхні об'єднані сили почали проявлятися вночі, чого людина боялася, як ворога свого захисника, Сонця.

Смерть знаменує початок кривої, яку зараз описує людська еволюція. В часи перших двох рас це було невідомо; адже, як відчуття заспокоюються після завершення своєї діяльності, так і людина переходить у суб'єктивний стан, коли її об'єктивне життя досягає свого повного періоду. Первісна людина фізично не відчувала віку; не було «наперед визначено», щоб вона згасала, і не було «призначено всім людям померти», як стверджував давній Псалмоспівак. Це не було неминучим, що вона повинна це зробити; це був її привілей жити чи померти за своїм вибором, так само як це є привілей сьогоднішньої людини бачити ясно або розвинути сліпоту й затьмарення. Всі люди не мали помирати. Навіть євреї натякають своєю кабалістичною мовою на первісну расу, яка не вимерла. Енох «ходив з Богом» і не помер. Дехто, тут і там, у всі часи уникнув смерті, відновивши використання своїх духовних сил і подолавши елементи своєї природи, які тягнуть їх до точки смерті. [Енох символізує людство, вічне духом і так само вічне тілом; хоча плоть вмирає у своїй формі. Але він також символізує расу – сьому з одного кінця. У таблиці Seltide(?) Енох є другим після Адама – це утворює інший кінець, вихідну точку].

Великі вчителі всіх віків, які квітнули на дереві людства, як його найдобріші квіти, у певному сенсі уникли смерті. Цілком вірно, що тілесна оболонка розчиняється, але внутрішня людина, що складається з духовного его і принципів розуму та волі, зберігає свою цілісність, і смерть лише видаляє шлаки, які покривають справжнє

золото, вищі принципи в людській природі. Притягнуті силою своєї любові до раси, ці піднесені людські істоти продовжують, як її справжні рятівники, навчати й вести її до вищих вершин. Світ не бачить їх, бо щільна завеса матеріальної грубості закриває його погляд і закриває від нього славетну присутність. Але час від часу виникають люди, які, навіть перебуваючи в тілі, можуть розмовляти з ними та передавати світові свою мудрість. Існують також інші, які через свій недосконалий розвиток не можуть мати свідомого спілкування з цими духовними вчителями, проте, діючи під їхнім впливом, проносяться над нашою планетою, як яскраві метеори інтелекту та філантропії, і зароджують приплив духовного життя в людство своєю безкорисливою любов'ю та жертвовністю, хоча й не усвідомлюють імпульсу, який ними керує.

Усі вищі адепти, в певному сенсі, уникають смерті. Процес, що веде до цієї точки еволюції, був відомий у містичній мові Середньовіччя як Еліксир Життя. Тіло людини завжди налаштоване відповідно до її внутрішніх бажань і прагнень. Якщо земні бажання та прагнення одне за одним усуваються з людини, її тіло, яке постійно змінює свої складові атоми, перестає притягувати такі матеріали, які були необхідні для забезпечення відповідного засобу для нижчих схильностей; перемагаючи їх, тіло стає все більш ефірним, доки зрештою, останній слід фізичної оболонки не залишиться позаду і індивід підійметься уславленим духом.

Цікаво спостерігати, як Мілтон описав цей процес у «Комос» («Маска»);

«Часто спілкуючись з небесними мешканцями
Починає відливатися промінь на зовнішню форму,
Незабруднений храм розуму,
І поступово перетворює її на суть душі,
Доки всі не стануть безсмертними».

Це, в одному сенсі, втеча від смерті, але в іншому – це лише відстрочення її на дуже великий період. Як ми це робимо? Загальновідомо, що одним із головних елементів довголіття є сильне бажання жити. Щодня трапляються випадки, коли люди успішно долають кризи хвороби просто через сильне бажання жити далі й завершити якийсь невиконаний обов'язок. Бажання жити, коли воно базується просто на мотиві егоїстичної насолоди життям, ніколи не буде настільки сильним, щоб занести його дуже далеко; насправді, сильна воля, яка відкриває таємниці Еліксиру Життя, абсолютно безкорислива. Людина жертвує власним прогресом в інших сферах існування, щоб продовжувати працювати на благо своєї раси. Може викликати подив, коли до доброзичливої діяльності звертаються особи, з якими людство в цілому не має свідомих стосунків, але причина, чому праця цих богоподібних людей зазвичай не спостерігається, полягає в тому, що вони діють через вищі принципи людини. Продуктивна сила нашої енергії змінюється відповідно до площини на якій вона діє. Муляр, працюючи від світанку до заходу сонця, виконує роботу, яка, якщо її оцінити в грошах, виявиться лише невеликою часткою грошової вартості години праці людини науки. Таким чином, очевидна різниця в ефектах створюваних даною кількістю енергії на фізичному та інтелектуальному планах. Ті, хто знайомий із законами психічної динаміки знають, що робота виконана фіксованою кількістю енергії на інтелектуальному плані, у свою чергу, незмірно менша, ніж робота, виконана тією ж кількістю енергії, що діє на плані духу, найвищого принципу в людині. Тож, очікувати, що вчителі божественної науки працюватимуть з нами на звичайній площині, більш нерозумно, ніж пропонувати серу Вільяму Томсону стати шевцем.

Тут ми повинні викласти один факт: бажання жити має бути достатньо сильним, щоб подолати успадковані схильності організму повторювати фізіологічні процеси своїх предків. Звідси видно, що другим чинником проблеми є не фізично міцне тіло, живлене щедрим харчуванням, а таке, яке є здоровим і в той же час не має сильно розвинених фізичних нахилів; м'язова сила аж ніяк не є необхідністю, головне – це воля, сильніша за фізичні інстинкти. Зрозуміло, що будь-яке збільшення сили в тілі вимагає відповідного збільшення сили волі для її регулювання. Підкорення фізичного тіла волею відзначається знищенням однієї тваринної схильності за іншою. Спочатку слід відмовитися від усіх штучних потягів, таких як хмільні стимулятори, споживання м'яса, і, коротше кажучи, від будь-якої пожадливості до перегодовування тіла та задоволення його нездорових прагнень. Далі йде сексуальна хіть.

Від інших схильностей слід позбутися в порядку їх матеріальності: «спочатку жадібність, потім страх, потім заздрість, мирська пиха, немилосердя, ненависть, честолюбство і, нарешті, допитливість – інтелектуальна жадоба».

Процес, який триває роками, є повільною смертю, і коли Еліксир життя робить людину безсмертною, на нашій Землі від неї нічого не залишається, а отже, вона фактично вже мертва.

Смерть, хоч і така ж природна для нас зараз, як народження чи вік, завжди оповита темним страхом. Це тінь, яка псує наш найяскравіший пейзаж і кидає гнітючу темряву на найщасливіші події життя. Це отрута, що чаїться в найсолодшій чаші насолоди, – незрозуміла таємниця буття, яка засліпила найгостріші очі та спантеличила найсміливіший розум. Але чорні хвилі цього океану без шляху, на березі якого найсильніший інтелект фізичної

людини тоне в безнадійному відчаї, не чинять опору пробудженим силам людського духу. Уявлення про смерть, як і всі інші людські уявлення, періодично зростають і занепадають. Але одне безсумнівно: чим більш матеріальне наше життя, чим міцніше ми чіпляємося за тілесні насолоди, тим жахливішою видається смерть; навіть цілковитий анігіляціоніст, коли його життя, несвідомо для нього, опромінене вищим світлом, зможе правдиво написати на своєму надгробку: «Мене не було, і я був зачатий; у мене був мій маленький день, і я задоволений тим, що знову став ніщо». Різні символи смерті в різні періоди часу дадуть цінні вказівки, якщо правильно запитати.

Починаючи з того часу, коли кощавий скелет Смерті ступив за межі, кидаючи жах на своєму шляху і косячи людину своєю нещадною косою, і до часу, коли смерть сприймалася як милий янгол, який накриває завісою спокою печаль і страждання людства, відбулася стійка еволюція і зростання думки. Смерть є нещастям, як і пияцтво, непристойність і розпуста; це було власне творіння людини, штучний спосіб самознищення; такою ж справою її власної волі, як їсти, пити, гуляти чи спати. Слід розуміти, що ми не маємо на увазі, що людина, за будь-яких обставин, могла би продовжити своє життя назавжди; але вона могла продовжувати скидати свій зовнішній покрив свідомо й розумно, в такому ж стані й нескладності, як шовкопряд робить зі своїм коконом або вилуплене курча зі шкаралупою яйця. Вона могла би звільнитися від свого зношеного тіла й оновлювати його так само, як і свій одяг, без великих незручностей. Смерть серед ранніх рас мала одну рису, яку з тих пір втратила. До появи особистої відповідальності, смерть лише позначала перехід від одного об'єктивного життя, яким тоді було матеріальне життя, до наступного, лише з коротким періодом відпочинку. Людина, не маючи жодних особистих бажань, підкорялася загальному закону і не жила тим суб'єктивним життям, у якому ми сьогодні розгортаємо духовні сили, яким відмовляють у діяльності через обмеження матеріального існування. Іншими словами, для людини спочатку не було ні раю, ні пекла. Зараз умови повністю змінені. Зростання особистої волі наділяє кожному людину масою бажань, особливо власних; її прогрес на матеріальному плані з цього моменту залежить від її особистих зусиль. Візьмемо, наприклад, того, хто має великий потяг до матеріального життя; легко зрозуміти, що коли маятник його існування, досягнувши найвіддаленішої точки кривої позначеної смертю хитнеться назад, щоб перейти в суб'єктивний стан, його матеріальні схильності матимуть тенденцію тиснути до Землі й таким чином перешкоджати вільному переходу его з одного плану існування на інший. Цей конфлікт породжує «світ бажання», який іноді називають на Сході *Кама-Лока*; і енергія, що генерується в цьому стані, діючи з центру – особистості людини – формує те, що називається його елементарністю. Елементарне не є незалежною істотою, бо йому не вистачає принципу зростання, і воно неминуче зникне, коли сутність стане досить утвердженою на вищому плані суб'єктивного життя, названому Девачан, до якого вона рухається. Розгорнуте обговорення природи елементаріїв тут недоречне, але слід зауважити, що коли елементарії описуються як відкинуті принципи людей, не слід думати, що різні принципи відокремлені один від одного процесом хімічного розкладання або механічного розпаду. Зміна планів існування людською сутністю призводить до скидання цих фрагментів, що є тривалим ефектом перебування монади в тому конкретному стані, з якого вона швидко виходить.

Мілтон досить точно описав елементаріїв, слідуючи своєму ранньому вчителю, Платону:

«Лише коли хіть,
Непристойними поглядами, розпусними жестами та брудними розмовами,
Лише найбільш хтивим і пишним гріхом,
Впускає осквернення всередину,
Душа огортається заразою,
Бездушністю і брутальністю, поки вона цілком не втратить
Божественну властивість її першобуття.
Такі густі та темні тіні туману
Часто видно у склепах і гробницях.
Затримавшись і сидячи біля свіжої могили,
Так неохоче залишає тіло, яке воно любило,
І прив'язане плотською чуттєвістю
До виродженого і деградуючого стану».

З того, що було сказано вище, буде абсолютно зрозуміло, що в ранніх расах елементарії не існували; вони виникли лише тоді, коли людство значно опустилося в матерію. Тісний зв'язок таємниці смерті з природою елементаріїв очевидний. На союз між елементаріями та елементарними духами вже натякали. Він виріс з природної залежності останніх від людини, яка страждає від цих сумних наслідків аж до сьогодні, різними способами і з дедалі більшою інтенсивністю. Елементарії, спонукані до діяльності елементарними істотами, почали з'являтися людині в такій різноманітній формі, наскільки дозволяли її надії та страхи. І в міру того, як її

незнання про духовне ставало все більшим, ці чинники принесли наплив помилок, що прискорило її духовне виродження. Отже, буде видно, що нехтування людиною своїм обов'язком перед духами природи є причиною, яка кинула її в море бід, зазнаючи кораблетрощі в багатьох поколіннях її нащадків. Голод, моровиця, війни та інші катастрофи не настільки відірвані від діяльності духів природи, як може здатися скептичному розуму. Лише Адепти в ці останні віки залишалися вірними вищому обов'язку людини щодо цих нерозвинених створінь. Перший пробуджуючий промінь забутого знання, на початку яскравішого циклу, який зараз розпочався, відкриває погляду елементаріїв через їхній безпосередній зв'язок із людством. Але похована під століттями матеріальності, людина майже зовсім нездатна досягнути знання передане таким чином і, як наслідок, впала у сум'яття душевного стану щодо речей духовних.

Адепти скористалися цією нагодою, щоб навчити людину її стосункам з елементаріями та духами природи. Щоб зробити це ефективно, ці великі душі повторюють історію людини на Землі, ведуть її до початкової точки та читають їй невитравний запис її власного розвитку, що вони мають можливість зробити завдяки своїм вищим знанням; і ці знання вони передали на службу людству, щоб матеріальність могла бути зупинена в її фатальному прогресі, і щоб дещо з її зла було відвернуте, поки це можливо. З кожним днем справжня історія дитинства людини дедалі більше вкривається неправдою та вигадками, і будь-який інтерес до її походження та долі швидко згасає. Деяким, тут і там, спадає на думку, що не було сказано правди про нього самого та йому подібних. Благословення, яке адепти зараз пропонують людині, є ключем до розкриття деяких таємниць її існування, але поточний метод мислення настільки діаметрально протилежний інтуїції, що світ загалом, відкидає це благословення та дискредитує свідчення тих, хто це пропонує.

РОЗДІЛ V ЕВОЛЮЦІЯ СТАТІ

Не повертаючись дуже далеко назад у циклі еволюції, можна сказати, що була епоха, коли люди були двостатевими. Пам'ять про цей стан збереглася в багатьох релігійних міфах. Ми звернемося лише до розповіді про Ардханарішвару, двостатєвого Володаря серед Брахманів. Західні люди можуть знайти це знання в єврейських Писаннях, якщо вони тільки мають очі, щоб бачити. «Чоловіком і жінкою створив їх, і поблагословив їх, і назвав ім'я їм – Адам» (Бут. V.2)

До останньої частини другої раси єдині помітні зародки статі були обмежені ментальним планом. Схильність в особах до загального і абстрактного розвинула чоловіка, а схильність до окремого і конкретного еволюціонувала в жінку. Якщо ми усунемо незначну різницю між статями, це стане основною відмінністю; насправді, незначні відмінності породжені тиском уже згаданих психічних атрибутів, які шукають вираження на фізичному плані. Як правило, чоловік більше здатний до абстрактного, а жінка до конкретного мислення. Пам'ятати про цей факт є надійним керівництвом у передбаченні наступного втілення людини. Однак, ніякий розвиток абстрактного мислення не дозволить людині, якщо вона не адепт, вийти за рамки середнього рівня раси. При досягненні межі чоловічих атрибутів жіноче втілення стане необхідністю. Щоб удосконалитися, чоловік потребує розвитку в собі всіх особливих досконалостей жінки, крім своїх власних; і так само жінка, ті самі від чоловіка.

У світлі езотеричного вчення буде відкрита глибша істина в тому, що інакше було би безглуздим. «І навів Господь Бог на Адама глибокий сон, і він заснув, і взяв одне з ребер його, і закрив те місце плоттю; і те ребро, яке Господь Бог узяв у чоловіка, зробив він жінкою». (Бут. II, 21-22)

Відповідно до необхідності повної реалізації всіх можливостей природи, відбулося розділення статей. Кожен із двох наборів психічних якостей, згаданих вище, вимагав розвитку в повній мірі. Розвиток однієї певної особливості існування визначив їхню стать. Органи, які не використовувалися, почали зникати, а інші відновлювалися завдяки вправам. Цю еволюцію статі часто називають «падінням у зародження», яка походить з часу, коли людина стала твариною, що харчується. З розділенням статі з'явився статевий інстинкт і розмноження виду, як зараз поширено.

Сексуальне почуття в його зародку було лише невизначеним інстинктом, і коли воно стало виразним, воно задовольнялося так само природно і без обдумування, як будь-яке інше фізіологічне бажання. Найбільшим прокляттям, яке супроводжує виконання цієї функції серед нас, як відомо всім людям з незіпсованою чутливістю, є відсутність природної згоди в парі. На ранніх стадіях, коли не існувало маскування й удавання, таке було неможливим.

Додаючи шар за шаром матеріальності до свого життя, людина втрачала свої духовні сили. Найціннішим, що вона таким чином втратила, була її здатність розвивати елементарних істот в людей. Кабалісти говорять про дітей Адама до того, як він пізнав Єву. Це були елементи, які завдяки зусиллям людини еволюціонували в людство, як вона, у свою чергу, була розвинута планетарними духами. Втративши силу *творення*, природний закон змусив людину повернутися до *розмноження*. І поки людина не відійшла дуже далеко від первісних умов,

вона володіла землею та всіма її речами та насолоджувалася ними у мирі. Жінки не плакали і не відчували болю під час пологів, а народження дитини було такою ж простою справою, як неспання чи сон, або переміщення з одного місця в інше.

У міру матеріального прогресу людини, її внутрішня сутність огорталася грубістю її зовнішньої природи, і кожен, загорнувшись у себе, відділився від свого ближнього. Втрата прозорості думки, таким чином, найбільш згубно вплинула на сексуальні стосунки; якщо раніше спілкування між чоловіком і жінкою було вільним і гармонійним, то тепер воно стало, через зростаюче духовне потьмарення, зіпсованим незгодою і дисгармонією. Бар'єр, який утворювався зростаючою матеріальністю між внутрішньою і зовнішньою природою, вперше породив фактичні помилки у спілкуванні людей, що зрештою призвело до появи почуття сумніву та недовіри один до одного; власне, до перших понять неправди. Неможливість побачити роботу чужого розуму призводила до частих конфліктів між твердженнями зробленими кимось про себе і тим, що інші очікують від нього; звідси виникла плутанина, яка з часом перетворилася на брехню та підозру. Жінки спочатку були рівними чоловікам у фізичній силі та інших якостях; але в окремих випадках чоловік, сильніший за жінку, яка відхиляла його залицяння, не вагаючись підкоряв її своїй пристрасті через його неспроможність зрозуміти відмінне почуття з її боку. Це був перший сексуальний гріх. Ступаючи по його сходинках, з'явився ще один, більш тяжкий. Скрізь, де була велика кількість чоловіків, яких однаково приваблювала та сама жінка, успішний суперник мав можливість одночасно задовольнити дві пристрасті своєї природи, а саме, марнославство та хіть. Це призвело до того, що сексуальна пристрасть укорінюється глибше в людську природу і матеріалізує її до нижчої точки; і сексуальне почуття з інстинкту перетворилося на складну пристрасть, глибоко вкорінену в розумі, яка закриває його для внутрішнього духовного світла.

Відтоді чоловік вимагав від жінки задоволення обох цих потягів, і вона, принижена з природного положення, мала пристосуватися до зміненого стану. Чоловік, марнославство якого лише на час задовольнялося володінням жінкою, вимагав постійного приниження з її боку, щоб жити його вогонь. Однією з форм цього почуття було, здавалося б, безкорисливе бажання чоловіка врятувати жінку від тілесної втоми; але справжнє джерело цієї риси характеру людини, якщо подумати, буде виявлено в його сексуальній тиранії. Реакція цього почуття на жінок давала, якщо можливо, більш згубні наслідки, ніж на чоловіків. На вівтарі його марнославства їй довелося пожертвувати правдою і вдати бажання його обіймів, тоді як перемога над жодним суперником не сприяла цій пристрасті. Вона стала слабшою через продовження тиранії, яка позбавила її сильних фізичних навантажень, а материнство, яке, як ми вже сказали, спочатку було абсолютно безболісним, супроводжувалося стражданнями і навіть смертю. Не слід думати, що в ті часи зло, про яке тут ідеться, розрослося чи досягло чогось подібного до нинішніх масштабів. Первісні люди жили простішим життям; вони знали лише зародки зла, яке розвинулося до таких жахливих масштабів і стало плямою на нашій цивілізації. Серед нинішніх мешканців Землі, ті хто найбільше зберіг простоту первісних часів найбільш вільні від тих отруйних наслідків надмірного зловживання, які руйнують так зване цивілізоване життя.

«Падіння в зародження» ширше відокремило людину від природних духів, яких вона мала обов'язком виховати в людство, і посилило їхню ворожість до неї. Вплив цієї ворожості на жінку був більш згубним, ніж на чоловіка, через її більшу слабкість, особливо під час її переживань і страждань.

Уважний дослідник обрядів, церемоній і релігійних забобонів, поширених у різних народів, помітить універсальність вірування в те, що жінка з дитиною, більше, ніж будь-яка інша, потребує захисту від злих впливів. Таким чином, жінка втратила становище, яке вона колись займала, і в подальшій історії світу її становище ніколи не покращувалося; перевага, втрачена нею на початку, ніколи не була відновлена і ніколи не буде відновлена, доки духовна природа людини не відновиться і успішно зруйнує її матеріальні нахили. Не може бути повного спасіння для жінки, поки не настане цей час, і школа філософії, яка не вимагатиме жодної іншої жертви, окрім самопожертви заради душі, не здійснить реформу внутрішньої людини, об'єднавшись із найпрактичнішими шляхами та покликаннями; до того часу двері через які сама жінка зможе вийти на свободу, залишатимуться закритими. Її звільнення не залежить від законів і постанов так само, як і її первісне підпорядкування.

Усі церковні системи, жахливі породження егоїзму людини та її релігійного інстинкту, відмовляли жінкам у духовній справедливості; несправедливість статі досягла апогею в зведенні на престол особистого Бога із Сином, щоб розділити Його славу, але без дружини, матері та дочки. Матеріальність людини ніде не виражена так чітко, як у її концепції Верховного Батька. Вона усунула зі свого ідеалу Бога всі атрибути жінки; лише в Його чудесним чином народженому Сині можна знайти деякі найкращі елементи жіночості. Хоча лише мусульманська релігія є єдиною, яка чітко відмовила жінці в безсмерті, проте, всі сучасні релігії, в їх ідеальних небесах, які мають бути нагородою за святе життя, дуже рідко мають навіть темний куточок для неї; вона повинна позбутися статі, перш ніж вона зможе увійти в царство небесне.

Прийнята теорія стосунків між статями для християнського світу ґрунтується на вченні св. Павла; і оскільки ці вчення були сприйняті в буквальному, а не в окультному значенні, найбільша несправедливість була вчинена по відношенню до вчителя та його вчень, і найсумніші кривди були завдані світу. Людині завжди легше повірити в те, що узгоджується з її власними упередженими ідеями, ніж спокійно прийняти те, що суперечить її очікуванням, а рабство нав'язане звичаєм жінці, в цьому випадку було їх прецедентом.

Щоправда, єврейський пророк навчав свій народ, що людині не годиться бути самотньою, але містицизм Кабали був матеріалізований, щоб задовольнити стільки потреб і випадків, що нелегко довіритися письмовому слову сьогодення; справжнє значення застереження абсолютно незрозуміле для всього світу. Матеріалізм приховав від зору доктрини Кабали, і те, що залишається для практичного використання релігійними вчителями, це лише такі прості істини, як ті, які через їхню простоту не можуть бути спотворені відповідно до різних тлумачень.

Тема жінки, як пов'язана з арійським життям, має настільки велике практичне значення, навіть у цей пізній час, що потребує деякого розгляду тут. Становище жіноцтва на Сході є нескінченною темою для оплакування; але, не будучи винним у безглузді відстоювання цієї позиції як досконалої, можна зробити зауваження, що правовий статус індуїстських і мусульманських жінок є рівним, якщо не вищим, за статус їхніх християнських сестер, і, як не дивно, магометанський закон найліберальніший у цьому плані, незважаючи на те, що Коран позбавляє жінку душі. Це, мабуть, похмура іронія, яка показує неефективність законодавчих актів, коли вони не підкріплені переважаючими моральними стандартами. Яким би не було становище сучасної індуїстської жінки, безсумнівно, був час про який зберігаються деякі відомості в Сама-Веді, коли арії в духовному чи іншому відношенні не мали різниці між статями. Заслуги, як каже санскритський поет, слід поважати в заслугах, а не у віці чи статі. Салічний закон, як політичний, так і духовний, був розвитком незначного циклу походження, який переповнив людство варварством.

Протягом періоду історії аріїв про який ми згадували, жінка мала право на брахманську нитку, як знак рівності зі своїм братом; вона мала право вивчати і викладати Веди, обидва привілеї яких вона з тих пір була позбавлена і принижена до рівня низько-народженого шудри. У ті часи, і навіть набагато пізніше, для жінок було не обов'язково виходити заміж або обирати безшлюбне життя; і навіть шлюб дуже часто означав не що інше, як духовне спілкування, свого роду союз, який був цілком невідомим у Середньовічній Європі. Згадку, безсумнівно, можна знайти в брахманських писаннях дружин стародавніх мудреців. Але було би помилковим сприймати ці твердження буквально й робити висновок, що подружнє життя сумісне з духовним розвитком, оскільки в багатьох випадках згадані дружини були просто учнями, не обов'язково жіночої статі. Дещо проясниться на цю тему, коли ми розглянемо, що Соломон має на увазі під «шлюбним договором» між ним і його Богом. Алегорія про те, як Крішна одружився на шістнадцяти сотнях дівчат вивезених від царя Нараки (пекло), також буде зрозумілою, якщо її правильно прочитати. У ширшому вигляді випадків, дружини насправді були ученицями, кількість яких не була обмежена, і отже, помилкове звинувачення в багатоженстві іноді висувалося проти стародавніх адептів Індії. Видатний випадок такого духовного союзу зустрічається в «Бріхад Араньяка Упанішада», де мудрець Яджнавалк'я навчає своїх двох дружин, Гаргі та Майтрею, про природу Нірвани та інших священних таємниць. До речі, слід зауважити, що хоча Яджнавалк'я, як кажуть, мав двох дружин, жодної згадки про його дітей не знайдено. Езотеричні вчителі знають, що не тільки сам Яджнавалк'я був адептом, але й дві його дружини-учениці. Велике поширення безшлюбності в період духовного зростання Індії демонструє відомий законодавець Ману, який встановив певну заборону для брахманів одружуватися і народжувати дитину – пізніше, двох дітей – до прийняття релігійного життя; не вважалося порушенням подружнього обов'язку розірвати шлюб, але не обов'язково духовний союз, після народження дитини. Серед вищих каст термін життя людей поділявся на три частини; перші двадцять п'ять років присвятити навчання, наступні двадцять п'ять – мирській праці, а решту життя – пошукам духовних знань відлюдно.

У пізніші часи, коли матеріальний прогрес зробив ці правила застарілими, а шлюби стали більш тривалими, подружні права та обов'язки ґрунтувалися на суворо наукових принципах. Соціальні та релігійні правила були створені з метою захисту подружнього життя від чуттєвих надмірностей і забезпечення певної незалежності жінки від сексуальної тиранії. Поки масовий розум взагалі зберігав високий рівень духовності, дружина мала право покласти край шлюбним стосункам, прийнявши релігійне життя. Певні астрономічні, астрологічні та фізіологічні міркування завжди регулювали обряди подружнього життя. Неможливо оцінити велику шкоду статевій моралі, яку завдає безладна близькість чоловіків із жінками, які зазнають певних фізіологічних змін. Порушення мудрого правила, яке відокремлювало жінок від усіх чоловіків у цей період, не лише притупило моральну чутливість чоловіків і жінок, а й стало постійним катуванням для всіх тонших натур; і люди, взагалі обдаровані сприйняттям ясновидіння, вважають впливи, що оточували жінок протягом зазначеного періоду, особливо прикрими. Навіть у наш час побутове життя індусів врегульоване таким чином, що жінки в такому стані захищені від впливу чоловіків, до яких вони особливо схильні. Але загалом людство, не знаючи тих тонких сил, які керують його добробутом, спричиняє за собою наслідки, настільки ж далекосяжні, наскільки й шкідливі.

Вплив стриманості та вегетаріанства на чуттєві схильності добре відомий, і посилення на індійські довідники покаже, як слід регулювати їжу в дні, коли чоловікові дозволені статеві стосунки. Тут немає докладного опису внутрішнього подружнього життя аріїв; досить сказати, що шлюб розглядався як таїнство, бо ідеалом було те, щоб жоден чоловік не одружувався лише з бажанням задовольнити свою сексуальну природу. І жоден шлюб не можна було укладати, доки чоловік не переконався, у своєму сумлінні, що сексуальний інстинкт не був тим впливом, який привабив його до дружини. Ми не хочемо сказати, що цих мудрих правил повністю дотримуються в наші дні, але ідеал все ще зберігається. Складні мотиви, що керували суспільством, не були елементами, що входили в соціальну економіку тих днів, і міркування, які принизили шлюб із духовного союзу до рівня цивільного договору, тоді були невідомі; отже, шлюб був чистішим інститутом, пропонуючи менше спокус для егоїстичних неправомірних вчинків і обміну плоттю. Апофеозу грубої частини людської природи було досягнуто коли суспільство розкрилося та дало можливість розірвання шлюбу, якщо будь-яка зі сторін відмовилася коритися сексуальному насильству. Це вершина матеріалізму. Люди, здається, забувають, що в шлюбі може бути стільки ж безсмертя, скільки й поза ним, якщо не більше. Якби цивілізований світ створив комісію для вивчення подружніх стосунків, фізичне та моральне зло, породжене узаконеною аморальністю, похитнуло би віру. Нехай будь-який досвідчений лікар дослідить цю тему, і розкриття буде принизливим для чоловіків і жінок, які шанують себе. Ефемерний процес залицяння, який передує сучасним шлюбом, навіть у найкращому вигляді, є лише звичайним, і призначений для мети, яка вимагає глибоких наукових міркувань для її належного досягнення. Серед брахманів у ранній період і значною мірою навіть у наш час, шлюби регулювалися міркуваннями, які вважатимуть високоннауковими ті, хто має хоч якісь знання таємних наук, особливо астрології. В залежності від фізичних і психічних особливостей, на які вказує положення небесних тіл під час народження, чоловіки та жінки поділяються на чотири класи, які технічно називаються «кастами» — Брахман, Кшатрій, Вайш'я та Шудра, відповідно до духовної, войовничої, комерційної чи послужливої риси, що переважає в них. З іншої точки зору, зроблено класифікацію на три групи – дева, людина і ракшаса – чоловік, що належить до вищої касті, міг взяти собі дружину з нижчої касті, але не *навпаки*. Знову ж таки, Дева міг одружитися з жінкою, яка належала до класу Людина, але не чоловік останнього класу, а жінка першого; також не міг відбутися шлюб між Ракшаса та будь-яким із двох інших класів. Є багато інших правил, заснованих на астрологічних та інших міркуваннях занадто технічного характеру, щоб вводити їх тут. Хіромантія, наука про різні тілесні ознаки, також сприяла визначенню відповідних збігів.

Не сумісно з задумом цієї книги дати детальний опис кожного кроку відходу від духовності. У ранньої людини тваринні пристрасті не були настільки розвинені, щоб породжувати велике зло. По-перше, вона була здоровою істотою, усі функції якої гармонійно працювали разом, не творячи розладу чи перешкод; отже всі схильності, породжені хворобливим станом нервів, були їй невідомі. Вплив свіжого повітря, правильної їжі та відсутність тривоги про моральний характер легко визнається. Щасливе, вільне існування ранньої людини, дозволяло їй отримувати насолоду від усього навколо, не залишало місця для наростання тієї втоми, яка лежить в основі всіх штучних пристрастей і зловживань. Але коли умови життя почали змінюватися і людина, переставши бути простою дитиною природи, почала розвивати нові обставини використовуючи свою особисту волю, виник безлад. Поступово їй довелося знайти штучне житло; і збиратися в групи, створюючи нездорові гіпнотичні та атмосферні умови, що призвело до шкідливих наслідків, безпосереднім ефектом яких стало перенаселення – найбільше прокляття, яке впало на людство. Державний діяч і економіст марно працюватимуть над усуненням цього зла, доки природа чоловіка не очиститься, а природа жінки не піднесеться.

Підкорення жінки і втручання в її свободу особистості та совісті є основними причинами, які підірвали основи існування, перетворили світ на в'язницю для людства, віддали хворобам, злидням та смерті, такої неминучої для раси, що це вимагало від людини всіх сил і часу на боротьбу з ними, і не залишало їй вільного часу, аби протистояти вищим проблемам буття. Істину слід показувати всім охочим очам, а пробудженій свідомості людини довірити її власне спасіння. З цією метою тут була зроблена спроба пролити світло на сферу, яку жінки повинні належним чином займати; але тема аж ніяк не вичерпана; проте, ми сподіваємося, що сказано достатньо, щоб спонукати до її глибокого розгляду. Посилення практики безшлюбності є єдиним засобом для будь-якого справжнього прогресу раси; безшлюбність, яка не є результатом обмеження, а результатом духовного зростання, що породжує глибоке переконання та загальне піднесення характеру.

Найпоширенішим запереченням проти безшлюбності є те, що якщо його практикуватимуть усі, це призведе до кінця світу; але це заперечення може мати значення лише для тих, хто надає перебільшеній цінності нинішньому матеріальному життю. Кінець світу, під яким мається на увазі лише кінець нинішнього перехідного стану нашої свідомості, аж ніяк не є дуже жахливим лихом. І знову ж, це заперечення марне, бо передбачувана небезпека, незалежно від її масштабу, ніколи не настане; адже завжди знайдеться достатня кількість для продовження роботи зі збереження раси назавжди. Однак, існує одна розбіжність, яку необхідно задовольнити: дехто вважає, що лише найшляхетніші та найбезкорисливіші люди будуть спонукані найвищими інстинктами своєї природи прийняти безшлюбність і, таким чином, залишать найменш гідних розмножуватися. Тут слід

зазначити, що ця лінія обґрунтування повністю ігнорує динамічну силу мислення, яку безшлюбні принесуть тим, хто бажає потомства; і, отже, загальний середній рівень людства, не тільки не погіршиться, але, ймовірно, покращиться.

На людину, яка за своєю природою усвідомлює істину і присвячує себе потужним питанням життя, дивляться як на марного члена людської сім'ї, і матеріалістичний прагматик її презирливо ігнорує. Але справжня цінність такої людини очевидна для духовного розуму; вона герой серед людей і благодійник своєї раси. Перший крок, який вона повинна зробити, щоб розпочати свою роботу, це звільнитися від усякої фізичної неволі та встановити, як перший закон свого життя, свободу від мирських зв'язків. Для неї вислів «все ж не можна служити Богові і Мамоні» є першим і найважливішим фактом, а другим є покрокова відмова від усіх оман, якими затьмарене життя. Надаючи найбільшу свободу дій усьому світу, вона шукає для себе невід'ємне право кожного вільного духу – право не мати інших богів, крім того, якому вона служить, – власній совісті. Допоки людина потурає будь-якій слабкості, і, перш за все, коли вона винна в тому що підкорила іншу людину сексуальному егоїзму, доти для неї буде абсолютно неможливо просувати свою роботу та поширювати справжню мудрість. Головне джерело помилок у всіх дослідженнях духовного характеру в минулому полягало не стільки в способі дослідження, скільки в характері дослідників.

Духовною мудрістю світу є жертвування безшлюбності.

Зв'язок між безшлюбністю та духовним життям не дуже важко помітити. Подружні стосунки, які підкреслюють різницю між чоловіком і жінкою, абсолютно несумісні з вищим життям. Адептство це своєрідна спадщина безшлюбності. Індійське прислів'я говорить: «Той, хто бажає потомства, бажає смерті; безсмертний повинен бути безшлюбним». Знайомі з тим, що називається еволюцією астрального тіла, знають, як сексуальне почуття поглинає ту енергію, яка єдина може звільнити астральну людину від фізичної оболонки. Якою людина була, такою ж, і набагато вищою, вона знову стане. Непорочне зачаття, яке прийнято за догму багатьма релігіями, безумовно буде переважаючим способом розмноження, коли з'являться вищі раси, раси, в яких усі чоловіки та жінки будуть «просвітленими». Це знання духовного відтворення є одним із найвищих секретів Адептства, але доки цей день не настав, обов'язок кожного духовного чоловіка та жінки полягає в тому, щоб прискорити розвиток раси за допомогою індивідуальної чистоти, що є першим кроком на шляху, який веде до Адептства. Насправді, Адепти представляють для нас сьогодні не лише духовну висоту з якої спустилася раса, але й іншу, набагато вищу висоту, якої вона досягне. Ці піднесені безшлюбністю, не породжені певною епохою чи країною, а постійними зусиллями підтримують ідеал і можливості раси; і лінія по якій Адепт передає ці знання не є спадковістю, а духовним поширенням, за допомогою якого дух Адепта-вчителя впливає істини у внутрішній розум неофіта.

Чи потрібно казати більше, ніж це, на підтримку прийнятої позиції? Читач, який просить доказів, повинен лише згадати приклади всіх віків. Духовні вчителі, як язичники, так і християни, були людьми вільними від стосунків, що через свою несправедливість щодо жінок руйнують найвищий розвиток особистості. Кому з пророків християнства не довелося звільнитися від сімейної неволі до того, як приступити до своєї роботи; хто такий великий прихильник безшлюбності, як Павло? Хто такий люблячий і поблажливий у своєму визнанні слабкості та чуттєвої природи людини, як той, хто проповідував безшлюбність такими словами: «І це я говорю задля вашої власної вигоди; не для того, щоб накинути на вас тенета, але для того, що є благопристойним, і щоб ви могли служити Господу не відволікаючись»? [Коринтянам VII, 35]

РОЗДІЛ VI

ЧЕТВЕРТА РАСА – АТЛАНТИ

Дотепер ми досліджували загальну еволюцію людського роду і не говорили про його різні племена та гілки; але було зазначено, що під час кожного Кільця сім відмінних рас мають свій підйом і занепад на планеті. Впродовж нинішнього Кільця на нашій Землі переважали чотири різні раси, правлячою тепер є п'ята раса. Не слід думати, що одна раса має повністю вимерти, перш ніж інша ступить на арену життя, але період, протягом якого кажуть, що будь-яка раса набуває першості, належить до тієї раси. З точки зору геології, сьогодення – це епоха людини, але це не означає, що в наших водах не плавають риби, по наших стежках не повзають рептилії, а в наших лісах не живуть чотирилапі. Хоча п'ята раса є домінуючою, не можна забувати, що й четверта, і навіть третя раси ще мають своїх представників. Серед нинішніх мешканців Землі чорні або негроїдні гілки є найпершими, а отже, найменш значними; далі йдуть червоно-жовті раси; а найкраще населення Землі – коричнево-біла раса. Популярно кажучи, ця раса є арійською сім'єю людства, що розмовляє мовами, спорідненість яких одна з одною зараз є встановленим фактом.

Щоб зрозуміти прогрес людства через різні раси, необхідно пам'ятати, які великі відрізки часу займає кожна з цих рас. Отже, нинішня раса виникла понад мільйон років тому; їй передували четверта і третя раси, кожна з яких мала свій період панування. Біблійна хронологія і навіть геологічні розрахунки будуть обурені цим

твердженням, але це підтверджується досвідом живих адептів, а також священною хронологією древніх. Якщо храмові записи стародавнього Єгипту, Халдеї чи Індії буде відновлено для сучасного світу, ми побачимо, як сучасна історія та сучасна наука лише підбирали випадкові факти та збирали їх до купи, не знаючи їхньої позиції в часі. Геологія навряд чи дозволить людині будь-яке існування на цій Землі до Льодовикового періоду, але вчителі-езотерики знають, що цивілізації, більші за цивілізації Греції чи Риму, процвітали до цієї епохи і мали свій час. Було би гігантським завданням усунути всі помилки, що існують щодо цього питання. Ми не будемо витрачати час і сили, намагаючись боротися з виводком помилок, що кишить у світі, а викладемо деякі події пов'язані з давньою історією нашої раси, наскільки це дозволено, і покажемо їх узгодженість із отриманими фактами.

Усім окультистам відомо, що перша цивілізація в цьому Кільці почалася з третьої раси, залишки якої зараз можна знайти серед пласкоголових австралійців. Ці деградовані зразки людства, хоч як дивно це може здатися, походять від предків, чия цивілізація передувала, за еони, тій же Фінікії чи Вавилону. На перший погляд може бути дуже важко пояснити продовження існування представників первісної цивілізації, яка не залишила слідів, які ми могли би розпізнати. Проте, дослідники окультних наук знають, що кінець періоду верховенства кожної раси позначається великим катаклізмом, що чергується то вогнем, то водою. Якщо сучасну цивілізовану Європу відвідає така конвульсія Природи, її цивілізація зникне; немає пірамід, які б нагадували її наступникам про її минулу славу; і ті серед її населення, які втечуть, будучи позбавленими всіх умов цивілізованого життя, незабаром впадуть у варварство. Хоча цивілізація почалася з третьої раси, не можна думати, що люди другої раси були дикунами; оскільки умови їхнього існування, як ми побачимо, були такими, що цивілізація чи варварство, як ми їх знаємо, однаково неможливі.

Найдавніша цивілізація, від якої до нас дійшли безпомилкові сліди, належала до четвертої раси, так званих атлантів. До цього періоду належить цивілізація, про яку йдеться в таких книгах, як *Попол Вух*, *Утгара Рамаяна* та ін. У знаменитому санскритському епосі про Вальмікі ми знаходимо численні розповіді про цивілізацію раси атлантів, які жили поблизу материкової частини Індії. Матеріальне процвітання цього народу значно випереджало аріїв того часу. Їхні знання про таємні ресурси Природи були чимось чудовим; вони знали як керувати літальними апаратами за допомогою тонкої сили, яку Булвер Літтон називає *Вріл*. Їхні будинки, як і у стародавніх перуанців, були вкриті золотом. Зброя знищення, яку вони постійно використовували, настільки переважала відомому нам, що її важко уявити. Мистецтво, література і наука походять з цього расового періоду; але арії повинні були розвинути свою власну цивілізацію, перш ніж вступити в контакт з атлантами. Нині збереглося дуже мало літератури атлантів, а їх мистецтво та наука майже не залишили слідів, окрім Китаю. Завдяки своїм вищим знанням, четверта раса розвинула матеріальну цивілізацію подібної до якої ще не було на цій Землі. Їхня величезна література майже повністю зникла зі світу; хоча одна з головних астрономічних праць на санскриті, що називається *Сурья Сіддханта Плакшадвіна*, є твором атлантійського астронома. У цій книзі згадуються сім островів Атлантиди – *Плашад* та інші – і їхнє географічне положення позначено з науковою точністю. Інший знаменитий астроном, якого завжди називають Асура Майя, був уродженцем Атлантиди, хоча професор Вебер, цілком неправильно тлумачачи значення першої частини цього імені, намагається перетворити його на грецького Птоломея. Асура було родовою назвою всіх атлантів, які були ворогами духовних героїв аріїв (богів). Ця приблизна розповідь про атлантів відноситься до періоду, коли вони вступили у контакт з аріями, і, отже, йшли вниз по циклу свого панування. Записи про їхню велич до цього періоду (а слід пам'ятати, що атланти досягли свого найвищого рівня цивілізації та прогресу задовго до того, як арії вийшли зі своїх пелюшок) зберігаються в книгах недоступних для світу в цілому, і цінуються з ревною турботою в таємних бібліотеках храмів і ламастерій, склепах і печерах посвячених містиків.

Може здивувати, коли вони описані в брахманських писаннях як Ракшаси – термін, що означає «сироїдів», – а їхньому нюху приписано дивовижну гостроту; проте, вирішення цього ускладнення слід шукати в порядку розвитку почуттів у різних рас і під-рас. Наша п'ята раса розвинула почуття смаку більше, ніж будь-яка попередня, тоді як відчуття запаху досягло найбільшої досконалості в четвертій расі.

Окультні записи показують, що значна частина Індії була, в час заселення аріями, під владою атлантів; також частини Європи, особливо Греція та Італія, не кажучи вже про їхні африканські колонії в Єгипті та на узбережжі Середземного моря. Що ж до атлантійських предків греків і римлян, один із наших учителів каже:

«Атлантійських «давніх греків» не можна назвати навіть *автохтонами* – зручним терміном, що використовувався для визначення походження будь-якого народу, походження якого неможливо простежити і, який, у всякому разі для еллінів, означав не просто «земле-народжені» або первісні тубільці; але тим не менш, так звана *казка Девкаліона* та *Пірра*, безперечно, не більш неймовірна чи дивовижна, ніж історія про Адама та Єву – *казка*, яку навряд чи сто років тому хтось би наважився або навіть подумав заперечити. І за своїм езотеричним значенням грецька традиція, можливо, є більш насправді історичною, ніж багато так званих історичних подій періоду Олімпіад, хоча й Гесіод, і Гомер, можливо, не змогли записати попереднє у своїх епосах».

«Можливо, – каже той же вчитель, [«Теософіст», жовтень 1883], – якби історики дізналися щось більше, ніж вони мають, про італійських «автохтонів» – япігів – можна було би дати «давнім римлянам» останню назву. Але тоді виникла би ще одна історична складність: історія *знає*, що латинські загарбники йшли перед ними і, врешті, затиснули цю таємничу та нещасну расу серед ущелин Калабрії, показуючи таким чином відсутність будь-якої расової спорідненості між ними. Більше того, західні археологи дотримувались власної поради й не погоджувалися ні на що інше, окрім власних припущень; і вони нічого не змогли зробити з їх нерозбірливим написом невідомою мовою та таємничими знаками на пам'ятниках япігів, і тому, роками оголошували їх такими, які неможливо розгадати... Записи ж окультистів не роблять жодної різниці між атлантичними предками давніх греків і римлян. Частково підтвержені та, у свою чергу, заперечені офіційною чи визнаною історією, їхні записи вчать, що стародавні латиняни класичної легенди під назвою Італі, – коротше кажучи, того народу, який, перетнувши Апенніни (як їхні індоарійські брати, нехай це буде відомо – перетнули до них Гінду-Куш), увійшли на півострів з півночі – там збереглися задовго до днів Ромула, *але з назвою та мовою, що зародилася*. Мирська історія повідомляє нам, що латиняни «міфічної ери» настільки еллінізувалися серед багатих колоній *Великої Греції*, що в них не залишилося нічого від їх первісної латинської національності. Саме латиняни, сказано в ній, ті до-римські італійці, які, оселившись у Латіумі, з самого початку трималися осторонь від грецького впливу, були предками римлян. Заперечуючи екзотеричну історію, окультистні записи стверджують, що, якщо через обставини, надто довгі та складні, щоб їх можна було пов'язати тут, поселенці Латіуму зберегли свою первісну національність трохи довше, ніж їхні брати, які першими прибули з ними на півострів після того, як покинули Схід (який *не був* їхнім першим домом), вони втратили його дуже скоро з інших причин. Звільнившись від самуїтів у перший період, вони не залишилися вільними від загарбників. Поки західний історик збирає спотворені, неповні записи про різні нації та народи, і збирає їх у розумну мозаїку згідно з найкращим і найвигіднішим планом, та відкидає цілком традиційні байки, окультист не звертає і найменшої уваги на марнославне самопрославляння нібито завойовників або їхні літописні записи... Окультист слідкує за етнологічною спорідненістю та їх відмінностями в різних національностях, расах і під-расах більш легким способом; і він орієнтується в цьому так само впевнено, як учень, який вивчає географічну карту. Як останні можуть легко простежити за своїми різнокольоровими контурами кордонів багатьох країн та їхніх володінь їхні географічні поверхні та їх розділення морями, річками та горами, так і окультист може, слідуючи (йому) добре видимим та визначеним *ауричним відтінкам та градацією кольорів у внутрішній людині*, безпомилково сказати, до якого із семи різних людських сімейств, а також до якої конкретної відповідної групи, і навіть невеликої підгрупи з останніх, належить той чи інший народ, плем'я або людина. Це здається туманним і незрозумілим багатьом, хто нічого не знає про етнічні різновиди нервової аури, і не вірить у будь-яку теорію «внутрішньої людини», наукову, але не для багатьох. Все питання залежить від реальності чи нереальності існування цієї внутрішньої людини, яку відкрило ясновидіння, і чий одилові (*прим. перекл. – арх. гіпотетична сила, яку раніше вважали відповідальною за багато природних явищ, таких як магнетизм, світло та гіпноз*) чи нервові еманации, які доводить Фон Рейхенбах. Якщо людина визнає таку присутність і інтуїтивно усвідомлює, що, будучи ближчим до невидимої Реальності, *внутрішній тип* має бути ще більш вираженим, ніж зовнішній фізичний тип, тоді буде невеликою, якщо взагалі такою, перешкодою, зрозуміти, що маємо на увазі. Бо, дійсно, якщо навіть відповідні фізичні особливості та особливі характеристики будь-якої особи роблять її національність зазвичай помітною для фізичного ока звичайного спостерігача, не кажучи вже про досвідченого етнолога, – англійця зазвичай розрізняють з першого погляду від француза, німця від італійця, не кажучи вже про типові відмінності між людськими кореневими сім'ями в їхньому антропологічному поділі, – здається, не важко уявити, що така сама, хоча й набагато виразніша різниця в типах і характеристиках повинна існувати між *внутрішніми* расами, які населяють ці «тілесні оселі». Крім цієї, легко помітної психологічної та *астральної* диференціації, є документальні записи в їх безперервній серії хронологічних таблиць, а також історія поступового відгалуження рас і під-рас від трьох *геологічних*, первісних рас, робота Посвячених усіх архаїчних та стародавніх храмів донині, зібрана в нашій «Книзі чисел» та інших томах».

Поділи людської раси, згадані вище терміном «кореневі сімейства», є, точніше кажучи, геологічними расами. Вчителі езотеричної доктрини знають, що Земля в даний час населена «трьома абсолютно відмінними первісними расами, чия еволюція, становлення та розвиток відбувалися *pari passu* (лат. - *рівним кроком*) і паралельно з еволюцією, формуванням і розвитком трьох геологічних шарів; а саме: чорна, червоно-жовта, коричнево-біла раси».

Навіть доступні світові священні писання індусів відкривають нам багато пробісків Східних атлантів. Під час першого періоду поселення аріїв в Індії, прибульці вели постійні війни з атлантами, яких виявили в своїх володіннях. У набагато пізнішу епоху, про яку досить повний опис можна знайти в Рамаїні, атланти були розсіяні повсюдно усю країною. Їхні набіги на арійські поселення були нечасті, і лише в менш густонаселених районах арійським героям доводилося зіштовхуватися, з майже незмінним успіхом, із занепалими племенами атлантів. Але існувала дуже могутня імперія Атлантів, яка простягалася на безліч островів в індійських морях, і її

імператор Равана, незважаючи на багато символічних легенд зібраних навколо нього, був історичним персонажем, якому були змушені платити данину багато арійських князівств на материку. Дивовижна влада, яку він отримав над окультними силами, алегорично описана в тому знаменитому індійському епосі. Знищення його імперії Рамою, арійським героєм, ознаменувало зникнення панування атлантів у цій частині світу, хоча тут і там багаті та могутні колонії атлантів дуже довго боролися за існування. У битві на Курукшетрі, яка за брахманським підрахунком відбулася понад 5000 років тому, арійські князі билися пліч-о-пліч зі своїми союзниками-атлантами. До цієї дати Юдхіштхіра, лідер однієї з протиборчих сторін, мав неперевершений у своїй пишноті жодним іншим арійським князем палац, який побудував і налагодив атлант на ім'я Майя, котрий успадкував деякі з трансцендентних знань своєї раси.

Ми вже говорили, що атланти володіли повним знанням про деякі найтонші сили природи, які тепер загалом невідомі синам людським. Саме за допомогою цього знання вони просунули свій розвиток до точки, яку важко уявити сучасній звичайній людині; і як раз зловживання цими знаннями призвело до їхнього падіння та вимирання як домінуючої раси. Адепти нашого часу володіють усіма знаннями атлантів і набагато більше, але їх високорозвинена моральна природа завжди є запобіжником від зловживання владою. Ті, хто знайомий з методом навчання, який вони використовують, знають наскільки вони обережні, щоб ніколи не довірити окультні знання особам у чий моральній цілісності та чистоті мотивів вони не зовсім впевнені. Непосвячена публіка вважає науку про окультні сили Природи магичною, як річ, яка, якщо вона правдива, не має практичного значення. Вони навіть на мить не усвідомлюють, для яких цілей добра та зла ця наука застосовується відповідно до морального характеру її практиків. Так звана магія, як зазначає Булвер Літтон у тій «Дивній історії», буває двох видів:

«Темна і зла, що відноситься до чаклунства або некромантії; чиста і благодійна, котра є лише філософією застосованою до певних таємниць природи, віддалених від протоптаних шляхів науки, але, яка поглибила мудрість давніх мудреців і може також розгадати міфи зниклих рас».

Хоча деякі з окультних сил Природи можуть бути відомі і ними володіти люди з низьким та егоїстичним моральним характером, найвищі таємниці завжди залишатимуться для чистих і безкорисливих. Нам не потрібно обговорювати тут кінцевий вплив, який завдають прихильникам чорної магії їхні власні нечестиві практики. Тортури біблійного пекла є ніщо в порівнянні з покаранням, яке непорушний закон накладає на синів зла. Великі катаклізми, які завершують циклічне виродження рас, відбуваються тоді, коли зростання цих духовно зіпсованих чорних магів робить неминучим загальний конфлікт між ними та адептами Доброго Закону; боротьба триває до тих пір, поки періодичний катаклізм не змете приречену расу і не підготує ґрунт для зростання та процвітання наступної. В усіх релігіях пам'ять про такі конфлікти зберігається під різними назвами та символами. Це й битва Михайла та його янголів проти Дракона; Синів Світла проти Синів Темряви; Девів проти Асурів. Після останнього з таких великих конфліктів відбулося затоплення останнього материка Атлантиди. «Велика подія, – говорить наш Учитель, – триумф наших синів вогняного туману (адептів), мешканців Шамбали, коли ще був острів у Середньоазіатському морі, – над егоїстичними, якщо й не цілком злими, магами Посейдоніса (останнього з континентів Атлантиди), відбулася лише 11 446 років тому».[1881 р.]

Тут слід зазначити, що адепти, які повалили владу цих чорних магів, не всі належали до п'ятої раси, але багато людей четвертої раси, виховані штучною духовною культурою до рівня адептів п'ятої раси, знаходилися на переможній стороні у великому зіткненні. Багато століть після цього, яке відібрало у чорних магів панування, але не існування, ми бачимо, що чорні маги Атлантиди іноді втручаються в прогрес і розвиток тих, хто вивчає справжню окультну науку. Школа чорної магії аж ніяк не вимерла навіть сьогодні; дійсно, чисельно кажучи, чорні маги сильніші за послідовників Світла; і містик із самого початку своєї кар'єри відчуває згубний вплив цих сил зла. У великому епосі на санскриті «Магабгарата», ми читаємо про жакливу боротьбу між Анушалвою, королем чорних магів Північно-Східної Бенгалії, країни, яка донині славиться магією і чаклунством, та Крішною з його родом, до повного розгрому першого. Приблизно під час падіння буддизму в Індії, штаб-квартира індійських чорних магів була в Малві у Раджпутані. Зараз на Сході є дві основні школи чорної магії: головні центри однієї знаходяться в Кашмірі та поблизу нього; а іншої у Бгутані та далі на схід. Чорні маги називаються різними іменами; їхні обряди й практики жакливі та огидні до певної міри, і ними вони можуть покликати на допомогу деякі з найгірших принципів у Природі – небезпечних елементаріїв і ще більш мерзенних і небезпечних елементалів. Отримана таким чином сила використовується для покарання ворогів або для задоволення власних злих цілей. Вони намагаються завдати шкоди людям, і часто трапляється так що людині, яка приймає гарне рішення, зловмисно перешкоджають досягненню її наміру. Велика різниця між адептами та чорними магами полягає в тому, що сила останніх може бути приведена в рух лише силою зосередженого егоїзму. Вони збільшили свою індивідуальність (п'ятий Принцип), пожертвувавши їй свою духовність, яка є шостим Принципом, божественною іскрою в людині; і, як наслідок, коли особистість зникає, як це має бути коли з часом уся природа одухотвориться, їх спіткає доля Маркгрейва в «Дивній історії»; вони втрачуть усе, і, повернувшись, повинні починати знову з найнижчої сходинки драбини. Це вічне прокляття нечестивих; знищення, про яке

йдеться в трактатах з окультизму. Це означає не абсолютне ніщо, а втрату всіх спогадів, які групуються навколо особистості від початку її циклічного розвитку; бо усі індивідуальності, як такі, безсмертні.

У «Викритій Ісіді» тема Атлантиди була розглянута досить давно, і це було цінним доповненням до нашого запасу знань. У ній розповідається про стару східну легенду: «Був острів у великому морі, де зараз лежить пустеля Гобі. Його населяла група адептів, «Синів Божих», які в індійських священних книгах називалися Брахма Пітрі, а в халдейській Кабалі іншим, хоча й синонімічним терміном; їхній острів був частиною втраченого континенту Атлантиди».

«Ця раса [адептів]», цитуючи цього авторитета, «могла з однаковою легкістю жити у воді, повітрі чи вогні, оскільки мала необмежений контроль над стихіями... Саме вони [ці адепти] передали людям найдивовижніші таємниці природи та відкрили їм невимовне й тепер уже *втрачене* «слово»... Не було жодного зв'язку морем з прекрасним островом, але підземні ходи, відомі лише вождям, з'єднувалися з ним у всіх напрямках».

Продовжуючи це, інший авторитет каже, що «Атлантида згадується в «Таємних книгах Сходу» (ще недоторканих для західних загарбницьких рук) під іншою назвою, на священній *ієратичній* або жрецькій мові. І зокрема, вона покаже, що Атлантида, було назвою не просто одного острова, а цілого континенту, з якого чимало островів і острівців збереглося донині. Найвіддаленіші предки деяких мешканців нині жалюгідної рибальської халупи «Акло» (колись *Атлан*), поблизу Затоки Ураха, свого часу були такими ж близькими з прадавніми греками й римлянами, як і вони були з китайцями четвертої раси».

РОЗДІЛ VII РАННІ АРІЇ

Кожна раса розвиває один із семи принципів людини в межах Кільця. Четверта раса заснувала свою цивілізацію на розвитку четвертого принципу, фізичного бажання та всі її зусилля мали своєю метою задоволення чуттєвої природи. Наша п'ята раса не завершиться без розвитку цивілізації в якій усі інтелектуальні здібності (п'ятий принцип людини) досягнуть свого найвищого розвитку в цьому Кільці. Шоста раса буде високодуховною, і перед її завершенням усі люди досягнуть «просвітлення». Досконалість людей сьомої раси для нас просто немислима, оскільки серед їхніх адептів буде панувати планетарний дух.

Цивілізація аріїв була зовсім іншою еволюцією, ніж та, що їй передувала. Арії вступили у контакт з атлантами лише після того, як вони значною мірою розвинули власну цивілізацію. У цьому розділі пропонується об'єднати декілька фактів, пов'язаних із походженням і зародженням цієї цивілізації, яка, хоча згодом і зазнала значного впливу четвертої раси, мала зростати завдяки власній життєвій силі, доки арійський народ не був розсіяний у різних напрямках.

П'ята раса вже розвинула п'ять під-рас; першими були індійські арії, а останніми – основні європейські народи. В еволюційному прогресі людська істота має пройти, загалом кажучи, через усі раси та під-раси впродовж Кільця, але є винятки, які, хоч і порівняно нечисленні, але їх досить багато. Брахману, наприклад, необов'язково втілюватися як європеєць, щоб завершити свій прогрес, якщо він зможе розвинути в собі всі особливі переваги європейця без такого втілення. По суті, в межах однієї раси індивід власними зусиллями може керувати своїми втіленнями, не будучи адептом, який, звичайно, є господарем свого майбутнього в межах, які тут не потрібно обговорювати. Арії, будучи п'ятою расою нинішнього Кільця, очевидно, займають дуже важливе положення в ланцюзі рас, з яких перші три підготували ґрунт для появи більш досконалих типів. Четверта раса ознаменувала перелам від періоду неосвіченої невинності до періоду відповідального знання, бо коли людство пройде через свій нинішній цикл матеріального прогресу, воно досягне вершини досконалості, якої воно ніколи раніше не досягало. П'ята раса, змінюючи, як вона робить, четверту, поворотну точку, буде, перед тим як розпочнеться, демонструвати позитивний прогрес людства, об'єднавши матеріальну та духовну досконалість у дуже видатному ступені; просування, проблеск якого вперше було дано в цивілізації індійських аріїв. Але, коли хвиля еволюції почне підійматися циклом, будуть досягнуті набагато вищі вершини досконалості, які краще протистоять впливу часу. Жодна раса людей, яка існувала на нашій планеті, не мала для нас такого великого значення, як найраніша з арійської родини.

Індоарійська цивілізація була певним чином унікальною. Індійські арії досягли високого рівня матеріального розвитку, зберігаючи при цьому велику частку духовної свідомості своїх предків, третьої раси. Вони поєднали матеріальну цивілізацію атлантів з вищою духовністю попереднього періоду.

Колискою ранньої арійської раси була Центральна Азія [звідки вони розійшлися й заповнили різні частини земної кулі. Саме з цього розповсюдження походить справжня історія арійської раси, адже тоді розпочалося її велике зростання, її найбільший розвиток, прогрес у мистецтві та промисловості, – які ми помилково вважаємо новими для наших днів, – і розвинули відповідно до наших потреб. Але ця руйнація споконвічних життєвих звичаїв, яка призвела до найбільшого процвітання раси, врешті-решт закінчилася її загибеллю або, радше, її циклічному занепаду. Що призвело до розпорошення арійського народу та руйнуванню його прабатьківщини?

Безпосередньою причиною було перевиробництво, бо коли тиск став великим, люди почали розділятися й шукати нові домівки, і зрештою ці, колись об'єднані люди, розійшлися по Землі. Цей поділ і розповсюдження спричинили те, чого не було відомо серед аріїв у попередні віки, пролиття крові ближнього, і народ, який спочатку був одним цілим, ставши ворогами та чужинцями, чинили опір взаємним посяганням. Розвиток цих подій прискорився нерозвиненим станом здатності пам'ятати в попередні часи. Вийшовши з батьківщини, плем'я більше не знало своїх братів. Безліч бажань, викликані цією зміною, викликали досаду та невдоволеність. Розлука зі щасливим домом їхньої юності спричинила першу ноту горя блукаючим племенам у розпал їхніх довгих і виснажливих походів. Ті, хто оселився в холодніших краях, висували вимоги до тих, хто залишився в Середній Азії; у той час як ті, хто емігрував у спекотні зони, стали жертвами хвороб і першими пережили горе через передчасну смерть друзів; а далі, з появою бідності, «Золота Доба» закінчилася.

Як би дивно це не здавалося, це розділення й розпорошення людей породило музику й поезію нашої раси. Ці мистецтва вперше з'явилися серед тієї гілки арійської раси, яка кочувала на північ. Їхня велика туга за домівкою схвилювала їхні душі до найбільшої глибини й виливалась у грубих, архаїчних менестрелях. Зростанню музики та поезії сприяла й війна, яка йшла за розсіюванням раси та викликала необхідність згуртування під час бою.

Вплив цієї зміни оточення був не менш помітним і на релігію. Музика та поезія надали цілком нового забарвлення вираженню духовної думки. Вищі сприйняття людини були притуплені, і зазвичай вона могла осягати духовні речі лише за допомогою своєї уяви. Ця обставина зробила поезію відповідним засобом релігійного почуття; завдяки поєднанню, поезія отримала, а релігія втратила, багато в духовності. У період, з яким ми маємо справу, ідеї, як і люди, почали одягатися; і метафора, для давніх людей реальність, а не просто фігура мови, стала мовою повсякденного життя.

Перш ніж залишити цю частину теми, ми повинні захиститися від помилкового враження, яке могло би скластися інакше. Не слід вважати, що наведена вище розповідь є хронологічною; що регрес аріїв почався одразу після розсіювання раннього арійського народу. Треба було передбачити деякі факти пов'язані з тією подією, щоб хоч трохи повніше відобразити картину. Насправді, між розпадом прабатьківщини ранніх аріїв і їх остаточним занепадом минув період великого процвітання і слави. Ми не маємо на меті говорити тут про різні гілки арійської раси, а лише про ту велику та важливішу родину, яка прославила Індію, і представники якої й досі живуть у цій країні. Перші поселенці в Індії були цвітом арійської раси; вони досягли висоти цивілізації, якій не було рівних, і про справжню велич якої перші пробіски лише прориваються у світ. Ці арії були втіленням найвищого розвитку зафіксованого на цій планеті. І коли всі докази з цього приводу будуть надані світові, справжнє значення філософії, туманно окресленої хранителями Стародавньої Мудрості під виглядом Теософії, буде належним чином сприйнято.

Індоарії значною мірою сконцентрували знання, отримані їхніми попередниками, і розвинули для себе багато істин, які сьогодні ігноруються, за винятком тих небагатьох, хто випереджає цей цикл і голосно вигукує в пустелі старе-старе послання до безтурботного і недовірливого світу. Спочатку вони були радше інтуїтивними, ніж інтелектуальними; і лише коли розвиток останньої здібності майже витіснив першу, вони матеріалізувалися настільки, що відчували недовіру до власної вищої природи.

Навіть у ранні періоди арійське життя було здебільшого скотарським; помилково робити висновок, що наші ранні предки жили полюванням. Вони не були тим, кого ми можемо назвати витривалим народом, бо не мали нахилів, які сприяли б розвитку витривалості. Їм не вистачало того, що ми, люди дев'ятнадцятого століття, називаємо агресивною енергією. Фізично арій того періоду, з яким ми маємо справу, перевершував свого теперішнього представника. Його тіло було вільним від хвороб і не піддано передчасній смерті; тоді як природний термін його життя був набагато довшим, ніж зараз. Колір обличчя ранніх індійських аріїв був не таким, як у сучасного покоління індусів – різні відтінки коричневого – майже чисто білий, з легким відтінком золота. Загалом, епоха, яка стала свідком їхнього піднесення та розвитку, залишатиметься на всі віки найвидатнішою епохою в історії світу.

Примітно як мало відомо про історію цього чудового народу. Питання оточене мороком, і якби не присутність англійців в Індії, могли би минути довгі періоди, а можливо століття, перш ніж Захід визнав би перлини мудрості, які той залишив. Відродження навчання, яке зараз починається в Індії, зумовлене головним чином впливом Англії.

Контакт з ліберальною закордонною думкою, привнесеною в Індію, викликав у її народі більш глибокий і вдумливий інтерес до стародавньої літератури своєї країни. Перше питання, яке поставив іноземний дослідник умов в Індії, було: «Яка ваша історія? Хто були ваші предки?». Ошелешені люди з подивом озиралися навколо, шукаючи відповідного доказу того що вони не негідні нащадки могутніх прабатьків.

Але час, як лікар, так і месник. Зневага, яка йшла за виродженням цього народу, хоч і тривала довго, і майже безнадійна, незабаром буде спокутувана. Дослідницький дух вселився в народ, який занадто довго підкорявся пануванню забобонів і священства.

Почалося відродження; нове світло, таке маленьке й далеке для очей зараз, спалахує на Східному небі. Під благодущним впливом філософії, яка втілює в собі саму душу Істини, відбудеться Відродження цього великого і незабутого народу. Незабаром уся Індія стане арійською в думках і житті; це відродження буде таким могутнім, що найвіддаленіші землі відгукнуться луною крику пробудження. Інтересу, викликаному арійським народом Сходу та його літературою, не загрожує згасання. Поєднання Європейської думки зі Східною буде підтримувати вогонь, а присутність англійців в Індії неухильно додаватиме йому блиску.

РОЗДІЛ VIII ЗРОСТАННЯ МОВИ ТА РЕЛІГІЙ

У попередніх розділах нічого не було сказано про розвиток мови. Як уважний читач міг уже з'ясувати, перші зерна мови були посіяні в п'ятій під-расі першої раси, коли з'явилося почуття смаку. Набуття людиною органу смаку надало можливості розвитку мови; і в поєднанні з почуттям слуху, остання названа здатність призвела до народження мови. Поки зберігалася духовна сила передачі думки, не було сприйняття іншого способу спілкування між людьми; але зростання матеріальності людського тіла незабаром нав'язало людині необхідність знайти якийсь інший метод. Її першою спробою в цьому напрямку була імітація звуків птахів і тварин. Це, безсумнівно, вважатиметься еретичним деякими школами сучасних філологів, які так рішуче заперечують те, що вони називають теорією мови «гавкання». Ці філософи стверджують, що мова є ровесницею розуму, і на підтримку своїх поглядів посилаються, серед іншого, на грецьке слово *logos*, яке означає і розум, і мову. Але слід пам'ятати, що мова, як і все інше, розвивається циклічно. Філологія, не більше ніж історія, змогла вийти за межі певного сегменту одного з цих циклів; звідси виникла величезна кількість помилкових уявлень щодо походження первісної людини, а також усього їй приналежного, включаючи мову. Макс Мюллер вважає неможливим продовжувати розшарування людської історії нижче періоду арійського розповсюдження. Бачачи скільки расових хвиль передувало цій події, від якої для звичайного ока залишилося мало чи взагалі жодного сліду, не важко надати належної цінності його міркуванням про походження мови. Не дивно, що його дослідження не ведуть його до стану людського розвитку, коли розум не супроводжувався мовою, оскільки його метод такий, що виключає дослідження стану, коли мови не існувало. Мова, яка є синонімом розуму, не є мовою, яку вивчають філологи. Грецький *логос* і його санскритський еквівалент *Вакх* мають глибоке містичне значення. *Вакх* називається санскритським поетом – «безсмертним променем духу». Це перший прояв великої неспроявленої реальності у всесвіті явищ. Це містичний Христос гностиків – проявлений Логос. *Вакх* є негативним аспектом Савди Брахми, першого тріпотіння Космічної Волі після її великої ночі відпочинку. У символістиці індуїстів цей *Вакх* представлений як богиня Сарасваті, яка також відома як Девасена. Її чоловік – вічний дівич, Кумара. Тут достатньо сказати, не вдаючись у дискусію про нескінченні співвідношення духовних сил, що містичний *Вакх* зовсім не те, що ми повинні називати мовою. Поступова матеріалізація, про яку ми вже згадували, відповідальна за таку плутанину.

Найдавнішою мовою, яку може знати будь-хто, крім Посвячених, є мова, якою розмовляли атланти. Санскритські філологи згадують діалект під назвою Ракшасі Бгаса, мова атлантів; але не слід припускати, що форма, в якій вона збережена в пізнішому санскриті, була поширена серед атлантів з якими східні арії контактували. Той самий процес асиміляції, який перетворив *Buthair's mere* на *Buttermere* (прим. - озеро в Англії), йшов у повному обсязі до того, як був сформований відомий діалект Ракшасі.

Санскрит є, з усіх відомих мов, найближчим до гіпотетичної оригінальної арійської мови.

Але, як і сама назва «реформованої» мови мається на увазі, вона є розвинутий діалект, вироблений із попередньо існуючого. Про цю оригінальну мову зараз відомо мало або взагалі нічого. На санскриті її називають Девабгаса – термін, який у наступні століття помилково застосовували до самого санскриту. Лише посвячені мають ключ до цієї материнської мови для всіх пізніших мов, і в усіх ієратичних писаннях ця мова завжди використовується. Серед адептів Тибету ця таємна мова, першоджерело арійської мови, відома як Зенсар. Священна мова зороастрійців називається Зенд, на честь її предка Зенсар.

У складному ритуалі стародавньої церемоніальної магії використовувані заклинання завжди були викладені цією таємничою мовою Зенсар, яка в наші дні зрозуміла лише Посвяченим, які в усіх країнах і в усі століття цієї раси, чи то в Халдеї, чи в Єгипті, або Індії, не використовували жодної іншої для езотеричних цілей.

У науковій думці було би непростимо припускати будь-яку віру в дієвість замовлянь і заклинань, але правда змушує нас зауважити, що для належно навченого містика вони можуть бути засобом контролю над деякими тоншими силами Природи. Безсумнівно, було би неправильно припускати, що якби слова заклинання були відомі звичайній людині, вона могла би використати їх для будь-якої мети, доброї чи поганої, оскільки їхня сила залежить більше від ритмічного виголошення та інтонації, ніж від самих слів. Ми всі знаємо, як ті самі слова справляють різний вплив на слухача залежно від тону, яким вони вимовлені. Неможливо передати правильну ідею *обґрунтування* заклинань, оскільки вона лежить на площині існування з якою ми зазвичай не знайомі. Але

трохи світла на цю тему пролле розгляд фізіологічного ефекту містичного складу *Ом*. Це слово при правильній вимові створює певну регуляцію процесу дихання. Жоден інший склад не потребує більше часу або більше навантажує голосові органи для його вимови. Взаємозалежність психічного стану та стану дихання не важко зрозуміти; і не буде переключенням стверджувати, що постійне повторення цього слова заспокоює розум і тим самим стримує силу пристрастей. У заклинаннях звук модулюється таким чином, щоб викликати той самий стан тіла, який незмінно супроводжує породження будь-якої бажаної психічної чи духовної сили. Одне неправильно вимовлене слово або неправильно поставлений наголос зруйнує весь ефект або, ймовірно, спричинить ефект, протилежний очікуваному. Популярний забобон про те, що невмілого чаклуна захоплює глумливий диявол, походить від цього факту. У Ведах міститься багато звернень і гімнів, які не може прочитати жоден непосвячений Брахман, і тільки Посвячений знає їхні справжні властивості та те, як їх застосовувати. Деякі з гімнів Ріг-Веди, анаграматично розташовані, дадуть усі таємні заклики, які використовувалися з магичною метою на брахманських церемоніях. У наш час існує маса писань на санскриті під назвою Мантра Шастра, або трактати про заклинання; але це пізніші вигадки, які вводили в оману і все ще вводять в оману егоїстичного прагнення до окультичного знання та влади. Атхарва-Веда являє собою збірку всіх основних заклинань, які використовували брахмани, але тільки посвячені володіють справжнім ключем до них. Для звичайного читача ця збірка нічим не краща, ніж, за словами Макса Мюллера, «теологічна балаканина».

У чорних магів теж є свої особливі формули ритуалів або заклинань. Навряд чи будь-який з їхніх пекельних обрядів обходиться без якогось жахливого заклинання. Якби звичайний смертний процитував сполучення звуків, які той використовує, це неодмінно викликало б почуття огиди та жаху. Страшно дивитися на спотворене обличчя чорного мага, який повторює свої заклинання. Більшість цих заклинань закінчується складом *ха*. Цей склад, вимовлений зі своєрідним ривком, завжди буде неприємно впливати на чутливих (не обов'язково нервових) людей, оскільки він співвідноситься з руйнівним аспектом деяких тонких природних сил. Було зазначено той факт, що ефективність залежить головним чином від інтонації та наголосу; справді, не є чимось незвичайним, коли чаклуни приймають деякі формули справжніх релігійних обрядів і, змінюючи наголос, перевертають їх для власних цілей. Загальноприйнято вважати, що коли заклинання бурмотять задом наперед, його дія змінюється; однак правда полягає в тому, що ефект не стільки пов'язаний із розташуванням слів, скільки від виробленого звуку та супутніх йому психічних розладів. Можна взяти приклад. В усіх брахманських церемоніях важливу роль відіграє містичний склад *Ом*, який є фонетичним поєднанням трьох літер *а*, *и*, *т*, але в ритуалах Тантриків склади розташовані по-іншому та створені так, щоб отримати звук *вам*. *Ом* представляє порядок еволюції; *вам*, інволюції; один символізує збереження, і тому асоціюється з Вішну; інший, священний для Шиви, є символом знищення. Навряд чи варто відзначати вплив тихого, монотонного співу, особливо на дітей і нервових людей; як і музики. Впливу звуку піддаються навіть тварини і змії. Не наша мета дати докладний опис використання звуку та мови в магичних церемоніях; сказано достатньо, щоб дати уявлення про деякі із забутих способів використання людської мови. Мова в час свого зародження майже повністю залежала від інтонації. Розділення мови і музики відноситься до набагато пізнішої епохи, і дослідження мови вцілілих племен атлантів підтвердить це. Китайська мова, яка, незважаючи на порівняно недавні модифікації, не втратила своєрідного характеру залежності від інтонації, є добре відомим прикладом. Навряд чи варто згадувати, що деякі племена внутрішнього Китаю мають чисто атлантійське походження – приморські ж є гібридами.

Релігії як такої не існувало до того, як людина розвинула мову. Раніше, коли думки були настільки прозорими, що їх можна було впізнати з тією ж легкістю з якою ми відчуваємо різницю температури, людина жила в істині втіленій у божественній іскрі, яка формувала її справжнє Я. У ці дні релігія стала предметом почуттів; у ранніх людей це була наука; це було все, що керувало всіма справами життя, великими й малими. Ми не повинні забувати, однак, що релігія, відома світу як їхня, була створена для них задовго до часу про який ми зараз говоримо.

Останні залишки цієї всеосяжної віри все ще можна знайти в Індії. Релігія індуїста так само необхідна для нього, як хліб насущний. Одне з найглибших зауважень, зроблених іноземцем щодо цієї гілки арійської раси, яка зараз населяє Індію, полягає в тому, що індуїст їсть релігійно, мислить релігійно і помирає релігійно. Однією з головних причин, що призводять до такого широкого невірного розуміння народу Індії, є нездатність визнати живий, всеосяжний вплив їхньої релігії на них. Залізний консерватизм індійського народу, незважаючи на всі його різноманітні вади, мав заслугу збереження первісного духу релігії порівняно чистим. Тому не дивно, що знання про релігію до-аріїв повинно вести до всіх інших знань про них.

Релігія древніх людей була такою ж простою, як і їхнє життя. Прийшов час, коли розум людини спотворив і розвинув просту істину, яку знали і обожнювали її предки. Навряд чи можна намалювати більш похмуру картину, ніж прогрес помилки, яка повільно охопила людину своїми темними крилами. Відштовхуючись від абсолютної істини, духовна монада все глибше і глибше занурювалася в трясовину ілюзії; сп'яніла вином матеріальності, людина все більше і більше втрачала розуміння свого походження і призначення.

Безпосередні духовні предки людини, планетарні духи, були «Синами Бога», які сиділи біля престолу свого батька, отримували з його вуст настанови та виконували його священну волю. Безсумнівно, це метафорична мова пізнішого часу. Але в цьому є більше істини, ніж бажав би визнати філософ-матеріаліст, який піднімає руки з нервовим жахом від самої назви – дух, або догматичний богослов, матеріаліст іншого порядку, дозволить нам побачити. Великий потік ідей у всесвітньому розумі, що призводить до проявленого Космосу краси та любові, проходячи через стадію планетарних духів, все ще не забруднений контактом з так званою матерією, зовнішньою корою буття, обляміркою одягу істини. Прозорий канал, через який живлюча енергія текла в цих духів, зробив їх свідомими співробітниками Природи. Вони завжди могли простежити нитку свого життя до його вихідного джерела, великого фундаменту істини. Для них оракул ще не сказав: «Пізнай себе»; самопізнання було частиною їхнього буття, такою ж природною для них, як сон для нас. Безсумнівно, вони знали правду, але все ж не бачили її оголеної пишноти. Великий Батько (Пуруша брахманів) навіть для них був прихований в утробі Вічної Діви (Мулапракриті).

В одній зі стародавніх брахманських книг це чудово символізується. Уривок досить довгий, але його важливість виправдовує те, що ми його записали тут:

1. Брахмо показалося їм. Але вони його не знали і сказали: «Що це за дух?».
2. Вони сказали Агні (вогню): «О Гатаведо, дізнайся, що це за дух». «Так», сказав він.
3. Він побіг до нього, і Брахмо сказало йому: «Хто ти?». Він відповів: «Я Агні, я Гатаведа».
4. Брахмо сказало: «Яка сила в тобі?». Агні відповів: «Я міг би спалити все, що є на Землі!».
5. Брахмо поклато перед собою соломинку, кажучи: «Спали це». Він спрямувався до неї з усіх сил, але спалити її не міг. Тоді він повернувся звідти і сказав: «Я не зміг з'ясувати, що це за дух».
6. Тоді вони сказали Вайю (повітря): «О Вайю, дізнайся, що це за дух». «Так», сказав він.
7. Він побіг до нього, і Брахмо сказало йому: «Хто ти?». Він відповів: «Я Вайю, я Матарішван».
8. Брахмо сказало: «Яка сила в тобі?». Вайю відповів: «Я міг би підняти все, що є на Землі!».
9. Брахмо поклато перед ним соломинку, кажучи: «Підними це». Він спрямувався до неї з усіх сил, але не зміг її підняти. Тоді він повернувся звідти і сказав: «Я не зміг з'ясувати, що це за дух».
10. Тоді сказали Інді: «О Магхаване, дізнайся, що це за дух». Він пішов до нього, але воно зникло перед ним.
11. Тоді у тому ж місці він підійшов до жінки, вельми прикрашеної. Це була Ума, дочка Хімавата. Він сказав їй: «Хто цей дух?».
12. Вона відповіла: «Це Брахмо». [Макс Мюллер, «Священні книги Сходу», том I. стор. 150-151]

Можна з упевненістю сказати, що цей уривок не зрозумів жоден європейський сходознавець. Тут Макс Мюллер потрапив у безнадійний лабіринт плутанини. Не зумівши відкрити скриньку, він задовольняється дзвінками скарбами всередині.

Різні види планетарних духів (Дхіані-Коганів тибетських окультистів) тут представлені Агні, Вайю та Індірою, найвищим із них. Не нашими непосвяченими руками розкривати таємниці планетарного існування, які так туманно висвітлюються під цими містичними назвами. Для нашої мети буде достатньо сказати, що в уривку йдеться про децицію правди відкритої для очей про планетарних духів. Нижчі усвідомлюють присутність Брахмо, Вселенського Принципу, єдиної Істини, але не знають його природи. Індра, найбільший серед них, досягає це на відстані, але знаходить його місце зайнятим Умою-Хаймаваті. Це глибокий натяк. Хто така Хаймаваті? Макс Мюллер робить сміливе твердження про неї. Як видно з наведеного вище уривку, він перекладає цей термін як «Ума, дочка Хімавата», і повідомляє нам у примітці: «Ума тут може бути прийнята як дружина Шиви, дочка Хімавата, відоміша за її більш раннім ім'ям Парваті, дочка гір». Ненавчений розум марно намагатиметься виявити особливі стосунки між дружиною Шиви та Вищим Принципом Брахмо. Проте, всі посвячені брахмани знають, що Ума, дочка гори, належить до пізнішої епохи і не має нічого спільного з теперішньою Умою, яка називається «Хаймаваті», термін, який у цьому зв'язку не означає дочку гори Хімават. «Ума», як це відомо, означає «О, ні!» а Хаймаваті – «золота». «Ума – це Мулапракриті, великий корінь усього, справжній аспект Брахмо та *ultima Thule* (далеке невідоме) справжнього знання навіть Планетріям, богам, на яких вона вказує, Вічне Єдине Життя, приховане в ній і нездійсненне ними у своїй власній природі. Вона є «золотою», бо золото є незмінним символом божественної мудрості серед усіх містиків, включаючи алхіміків Європи, і вона є найвищим об'єктом мудрості найвищих богів. Щоб пізнати абсолютну свідомість, Брахмо, у всіх його аспектах, пізнавець повинен стати свідомим і припинити будь-яке існування у світі явищ.

Арії були найдавнішими спадкоємцями цього божественного знання і передавали його, хоча й дедалі більш затемненими слідами часу залишеними на ньому при проходженні по низхідній дузі циклу, своїм представникам сучасності.

Ми говорили, що релігія ранніх аріїв була дуже простою. Це було просто, бо це було правдою, а Істина завжди проста. Ранні арії, на відміну від своїх планетних прабатьків, мали зіткнутися з великою проблемою «Пізнай самого себе», але вони задовільно вирішили її. Вони знали, що Велике Проявлене є лише представленням Великого Непроявленого. «Воістину все що існує є Брахмо», – як сказав би давній брахман. Еволюція, яку пройшла людина з часів про які ми говоримо, робить це речення нелегким для розуміння. Не слід уявляти, що річ яка перебуває перед нами як така, є Брахмо, але, хоча вона постійно змінюється, вона є Брахмо, якщо розглядати її окремо від змін, яким вона піддається; здатність до змін є невід’ємною властивістю самої субстанції. Це те, що вони знали про так звану зовнішню Природу. Викладати ідею, так туманно викладену вище, виходить за рамки цієї книги. Ті, хто відчуває інтерес до цього, повинні звернутись до вчень В’яси і Шанкари або Будди, як викладено їхніми представниками, Магатмами Сходу.

Дивлячись всередину себе, давні знайшли щось – Я або Атму, – що робить існування об’єктів взагалі можливим. Ця Атма, яку вони й далі пізнали, була Брахмо, всесвітнім Я. Якщо розглядати окремо від феноменальних змін, то суб’єкт і об’єкт зливаються один з одним і знаходять спокій у постійній основі всього існування, Парабрахмо. Такими були загальні риси релігійних знань, якими володіли первісні арії. Далі ми побачимо, яке значення мало це знання в їхній практичній поведінці. Ретельний розгляд уривка в Іша-Упанішаді пролле світло на питання: – «Коли ти віддаси все це, ти зможеш насолоджуватися. Не бажай багатства жодної людини». Цей переклад Макса Мюллера дає досить точний опис того, що було природним для ранніх аріїв. Аскетизм заради самого себе гірший, ніж марний, і він ніколи не торкався первісних людей: жадібність до насолоди це зло і шкідливо, й вони ніколи цьому не піддавались. Велика краса і велич первісного життя полягала в його гармонії з природою: насолода була вільною від бажання; конфлікт був невідомим.

У міру ущільнення завіси матеріальності навколо людини, вона перестала поклонятися божественному у своїй власній природі і поклонялася зовнішнім об’єктам, які зображували та принижували її колишні ідеали. Коли сприйняття темряви осягло людину, воно не сподобалося їй. Першим об’єктом, якому вона поклонялася замість Всесвітньої Причини, було Сонце, яке перемогло Темряву, а з ним прийшов Уша або Еос, Зоря, золота година дня, коли вся Природа була оживлена живильним сяйвом повернення Сонця. Для людини сутінки були також часом поклоніння і миру, який ділив усю живу і неживу природу. Первісні люди спілкувалися з сонцем та небом, і дійсно дуже цінували природу в усіх її формах; для них великі дерева та високі гори були наче боги. Поклоніння Богу-Сонцю та ненависть до демона-Темряви, власне, поклоніння природним явищам взагалі, породжували розумові омани, які, відбиваючись впродовж тривалого часу, ставали об’єктивною реальністю для людей пізнішої епохи, в кому ми знаходимо замість простих невпорядкованих ідей грубі матеріальні об’єкти, які спочатку представляли ці ідеї. Деморалізація, спричинена цим суперечливим ідолопоклонством, була розглянута в попередньому розділі.

РОЗДІЛ ІХ

ЛЮДИНА ТА ІНШІ ВИДИ ІСНУВАННЯ

Ми кілька разів мали нагоду посилатися на планетарних духів, ранніх наставників і у певному сенсі прабатьків людини. З усіх вищих станів духовного існування людині найближче стан планетарних духів. Найвищим з них є те, що мовою деяких містиків Індії називається Аді-Буддха; ця абсолютна реальність, що лежить в основі всього існування, розглядається як загальна сума всієї духовної енергії та мудрості у Всесвіті. Це синонім ведантичного Пракриті або Мула-Пракриті санкх’ів. Далі, в порядку еволюції, йде стан Дхіані-Будд, з якого розвинулися небесні Бодхисатви. Останній із цих станів – це стан планетарних духів, яких тибетські буддисти називають Дхіані-Когани. Поширеною помилкою є припущення, що ці різні стани є різними істотами, тоді як кожен стан містить у собі незліченну кількість окремих істот. Подібно до того, як мозок є центром з якого випромінюються численні здібності, фізичні, інтелектуальні та естетичні, так і різні індивіди, які вчиняють свій особливий вплив на Всесвіт, формують у своїй сукупності ці стани. У рамки цього трактату не входить навіть окреслення таємниць вищого духовного існування; буде достатньо навести тут широкі риси Дхіан-Коганічного стану.

Дхіані-Когани – це духи-охоронці різних планет і в певному сенсі їхні архітектори. Точно кажучи, вони не є *творцями*, хоча їх часто вважають такими; вони не створюють світи з нічого, але вони формують світи, що зароджуються, підкоряючись незмінному закону еволюції; іншими словами, частина Космічного закону діє через свідомі зусилля цих піднесених істот, серед яких є два різних класи, висхідні та низхідні Дхіані-Когани. Тут слід пам’ятати, що хід природи керується чергуванням періодів відпочинку та активності, зазвичай відомих як космічні дні та ночі. Ланцюжок цих чергувань нескінченний, адже початок вічності неможливий. Аналогія проходить по всій схемі Природи, навіть до нашої щоденної роботи та нічного відпочинку. Зрозуміло, що в усі моменти періоду космічної активності повинні існувати деякі людські істоти, які, удосконаливши себе понад найвищу межу, узгоджену з будь-якими даними умовами життя, наприклад нашими власними, повинні перейти

до Дхіан-Коганічного становища. Це висхідні Дхіані-Когани; є інші, які еволюціонували з нескінченного лона Пракриті й рухаються до найвіддаленіших меж існування і тому їх називають низхідними Дхіані-Коганами. Перший клас, очевидно, були людьми, точніше, відповідними істотами попереднього періоду Космічної діяльності; останні будуть людьми або подібними їм істотами. У сфері вічного закону неможлива несправедливість; кожна одиниця існування повинна пройти через те саме колесо буття. Сучасні теософські вчення були звинувачені в нігілізмі. Коли Всесвіт досягає свого завершення, все відходить у Нірвану; звідси робиться висновок, що індивідуального безсмертя не існує, але навіть побіжний погляд на доктрину Дхіані-Коганів покаже безпідставність такого висновку. Якби всі людські істоти були знищені як індивідууми, висхідні Дхіані-Когани, передові сутності попередніх великих циклів, були би неможливі.

Впродовж першого циклу існування нашої планетної системи Дхіан-Коган має бути безпосередньо пов'язаний із планетою на якій розпочнеться еволюційний приплив, і таким чином дати необхідний імпульс розвитку людських істот. Дхіані-Когани згадуються в індійських священних писаннях під різними іменами. Коли Дхіан-Коган втілюється на Землі у спосіб згаданий вище, він відомий як Ману-Сваямбгу [самоіснуючий]. Він породжує сімох безтілесних синів, які відомі як сім Ріши, і, як кажуть, є його *манасапутрами*, дітьми розуму, або п'ятим принципом планети, на якій вони з'явилися. Усі адепти є прямими духовними нащадками цих семи первісних мудреців.

Тут наш Учитель говорить: «На початку кожного Кола, коли людство знову з'являється в умовах зовсім інших, ніж ті, що створені для народження кожної нової раси та її під-рас, «планетарний» повинен змішатися з цими первісними людьми, і щоб освіжити їхні спогади та відкрити їм істини, які вони знали під час попереднього Кола. Звідси заплутані традиції про Іегову, Ормазда, Осіріса та Брахму. Але це відбувається лише для блага першої раси. Це обов'язок останньої обрати придатних одержувачів серед своїх синів, котрі є «відокремлені» – якщо використовувати біблійну фразу – як посудина, у якій буде міститися весь запас знань, що буде розподілено між майбутніми расами та поколіннями до завершення того Кола». *Твердження щодо Кіл застосовуються в меншому масштабі й до Кілець.*

Ці сім Ріши є першими адептами цієї планети та прототипом усіх наступних, кожен з яких представляє один із семи класів адептів, які завжди існують на Землі. Кожен із цих типів адептів відповідає одному із цих земних Ріши, а також одному із семи таємничих небесних. Ріши, «сім духів Божих» кабаліста. Коли ієрархія адептів чітко встановлена, планетарний виходить із цієї сфери, але продовжує охороняти найвищого адепта, його обраного наступника, аж до переходу людства в наступну сферу, де обраний мудрець керує зароджуваною расою та виховує її сам, як планетар. Під час нинішнього Кільця обрана індивідуальність кілька разів з'являлася серед людей і заснувала головні релігії світу. В одному значенні це був Гаутама Будда, але не в інших. Однак, це таємниця, яку нам не дозволено розкривати.

Згідно з алегоричним вченням брахманів, ці семеро Ріши були прабатьками людського роду через сімох Пітрі (буквально, пращурів). Вони означають сім рас, яким езотеричну істину повідомляють адепти, духовні предки раси.

Вчитель знову каже: «Кожна раса мала своїх адептів; тому, з кожною новою расою нам дозволено надати їм стільки наших знань, скільки заслугоує людина цієї раси. Остання з рас матиме свого Будду, як і кожна з її попередників мала; але її адепти будуть набагато вищими за будь-яку нинішню расу, бо серед них перебуватиме майбутній Планетар, Дхіан-Коган, чиїм обов'язком буде навчати або освіжати пам'ять про першу расу п'ятого Кола – людей після майбутнього затемнення цієї планети, або циклу спокою».

Вищі адепти сучасності можуть свідомо спілкуватися з Дхіані-Коганами різних ступенів і таким чином отримувати знання про ті таємниці Природи, які знаходяться за межами їхньої безпосередньої свідомості. Адітьї, або сини Адіті, Безмірної [Нескінченної Пракриті, або Природи], є Дхіані-Коганами, які вважаються ранніми нащадками Космічної еволюції. Згідно з індуїстськими писаннями, Адітьїв налічується дванадцять, і вони насправді означають дванадцять ступенів Дхіані-Коганів. Індуїстськими, як також буддистськими письменниками вони також називаються Дікпалами, або захисниками різних напрямків небес. Дхіані-Когани головують при знищенні планет, як також і допомагають при їх народженні. Зважаючи на цю посаду, їх називають дванадцятьма Рудрами. Хоча це слово Макс Мюллер перекладає як «ревуні», насправді означає палаючий гнів. Доречність цього епітету побачимо, коли ми згадаємо, що згідно зі вченням адептів, наша Земля буде знищена, коли оголений блиск сонця зійде на неї усуненням захисної хромосфери. Алегорично оголошується, що дванадцять сонць засяють на небі, коли наша Земля зустрине свою долю.

Окрім цих високодуховних надлюдських порядків буття, у природі існують різні інші. «Існують раси, – каже Булвер Літтон, – у величчї простору, невидимі, як дрібні тваринні організми у світі краплі. Для племен краплі наука має свій мікроскоп. Безліччю тамтої блакиті Нескінченна магія набуває вигляду, і через нього набуває схвалення над текучими провідниками, які з'єднують усі частини творіння. З цих рас деякі цілком безсторонні до

людини; деякі доброзичливі до неї; а деякі смертельно ворожі. В усіх належних і визначених умовах смертного існування це магічне царство здається порожнім і незаселеним, як пусте повітря».

Для звичайної людини мешканці «невидимого простору» невідомі, поки смерть не познайомить її з ними. Поки двері її духу не відчиняться через цю зміну в її будові, вона мало чи зовсім не уявляє їхнього існування. Але із загального правила є винятки. Є чоловіки та жінки особливого складу, перед очима яких відкриваються ворота невідомих регіонів і які несвідомо відчувають вплив своїх ефірних сусідів. Це медіуми, ясновидці та провидці, про яких ми чуємо. Ми навмисно залишили поза увагою містика, чий пробуджені духовні сили несуть його через таємничі сфери Природи. Впливи, які відчувають ці типи людей, не завжди мають однаковий характер. Для одних натур вони нейтральні, для інших обтяжені найбільшим злом. Жалюгідна доля низки нещасних чоловіків і жінок, – які стали жертвами цих невидимих впливів і опущені були на найнижчий моральний рівень із втратою фізичного здоров'я, – знайдеться в записках хронік західного спиритизму. Зважаючи на великий тиск, який спиритизм, – більш-менш відомий у всі часи, – чинить на сучасну думку, і сумні наслідки, які спричинило спілкування з так званими відвідувачами з іншої сфери, ми розглянемо більш докладно природу елементарів і елементаріїв, які в переважній більшості випадків прояву духу, спілкуються через медіумів. Медіуми, які контролюють розум, зазвичай уявляють справжні еґо людських істот, які переживають смерть і переходять на іншу сторону.

Але що таке смерть? І чого вчить Езотерична Доктрина щодо цього та шляху людини після того, як вона пережила цю зміну?

Ми вже бачили, як смерть була принесена на цю Землю через зростаючу матеріальність людини і, як наслідок, порушення нею законів духовного життя. Смерть із безболісного переходу з одного стану в інший перетворилася, завдяки підкресленню чуттєвості, на Короля жахів. Слід також повторити, що на початку смерть не породжувала елементаріїв, стан людини був таким, що матеріальні бажання мало впливали на неї. Коли більш грубі схильності її природи домінували над вищими настільки, що вона відчувала «бажання життя», була побудована в'язниця «світу бажань», і частині маси психічних сил, які зосереджувалися в її особистості впродовж життя, довелося там вичерпатися. Ці елементарії, або так звані духи, що виникли таким чином, були змушені через свої прагнення до землі спілкуватися з фізичною природою живих людей, з якими їх зближувала симпатія. Цитуємо слова Учителя з цього приводу:

«Зв'язок, – каже він, – це, по суті, тотожність вібрацій між астральною частиною втіленого медіума та астральною частиною розвтіленої особистості... Як і в музиці два різні звуки залежать від своєї гармонії чи розбіжності, синхронних коливань та додаткових періодів; отже, існує зв'язок між медіумом і контрольованим, коли їхні астральні молекули рухаються узгоджено. І питання про те, чи має спілкування більше відображати ту чи іншу особистість, визначається відносною інтенсивністю двох вібрацій у складеній хвилі Акаші. Чим менше ідентичних вібраційних імпульсів, тим більш медіумістичним і менш духовним буде повідомлення». Вище видно, як схильності та прагнення людини керують її життям після смерті. Згідно зі Східними філософами, думки про смерть є найпотужнішими посередниками у формуванні майбутнього індивіда; насправді, сама смерть є мініатюрним зображенням усіх його дій і думок у житті. Крішна, який символізує божественний дух в людині, каже, що той, хто покидає це життя медитуючи на нього, досягає його, але для того, щоб бути в змозі зберегти розум зосередженим на ньому в мить смерті, людина повинна постійно практикувати це і придушити блукання почуттів. Або, як каже наш Учитель:

«Такі думки *мимовільні*, і ми не маємо більше контролю над ними, ніж над сітківкою ока, щоб запобігти сприйняттю того кольору, який найбільше впливає на неї. В останню мить усе життя відображається в нашій пам'яті та виникає з усіх забутих закутків, картинка за картинкою, одна подія за іншою. Вмираючий мозок сильним, найвищим поривом витісняє пам'ять, і пам'ять достовірно відновлює кожне враження, яке було довірено їй впродовж періоду діяльності мозку. Ті враження і думки, які були найсильнішими, природним чином стають найяскравішими і виживають, так би мовити; всі інші, які тепер зникають, зникають назавжди, відновлюючись, але в Девачані. Жодна людина не вмирає божевільною чи непритомною, як стверджують деякі фізіологи. Навіть божевільний або хтось у приступі *білої гарячки*, матиме свій момент ідеальної свідомості в мить смерті, хоча він не зможе сказати про це присутнім. Людина часто може здаватися мертвою, але від останньої пульсації, від і між останнім ударом її серця і миттю, коли остання іскра тваринного тепла покидає тіло, мозок думає, а еґо переживає за ті кілька коротких секунд усе своє життя.

Говоріть пошепки, ви, хто допомагаєте біля смертного ложа, і опинитесь в урочистій присутності смерті. Особливо вам слід мовчати відразу після того, як смерть поклала свою липку руку на тіло. Говоріть пошепки, кажу я, щоб ви не порушили тиху пульсацію думок і не перешкодили напруженій роботі минулого, кидаючи його відображення на завісу майбутнього».

Остаточний удар раптовий; свідомість покидає тіло так само миттєво, як полум'я гніт. Це неусвідомлення смерті триває деякий час, і еґо переходить до Девачану, залишаючи свою оболонку в Кама-Лоці. Фізичному тілу

людини потрібен деякий час, щоб розпастися після того, як життя з нього пішло, так само астральні аналоги матеріальних думок і бажань людини залишаються в Кама-Лоці, щоб розвіятися після переходу его в Девачан. Чи відчуває сутність, що відходить, відтік своєї вищої свідомості?

Учитель відповідає:

«Ні, вона не усвідомлює цієї втрати зв'язку. Вона смутно усвідомлює свою власну фізичну смерть – через тривалий проміжок часу. Нечисленні винятки з цього правила – випадки напівуспішних чаклунів, дуже злих осіб, пристрасно прив'язаних до себе, – створюють справжню небезпеку для живих. Ці дуже матеріальні оболонки, останньою передсмертною думкою яких було «я, я» – і «жити, жити», часто відчувають це інстинктивно. Такі деякі самогубці – хоча не всі. Те, що стається потім є жахливим, бо це стає випадком *посмертної* лікантропії. Оболонка так міцно чіплятиметься за свою подобу життя, що шукатиме притулку та нового організму – будь-якого звіра, – в собаці, гієні, птасі, якщо жодного людського організму немає під рукою».

Чітке розуміння теми елементаріїв вимагає певних знань про природу життя і смерті. Людина рухається як маятник між суб'єктивним і об'єктивним станами; коливання вперед закінчується у фізичному житті, а назад – у Девачані. Коли вихідний імпульс вичерпується, настає смерть, і его поступово повертається до суб'єктивного стану, щоб підготуватися до наступного спуску в матеріальне життя. Проміжною стадією між Девачаном і земним життям є Кама-Лока, на яку навряд чи потрібно вказувати, що вона не є місцевістю.

Коли его або одиниця свідомості відходить із свого зовнішнього плану, відбувається явище яке називається смертю. Смерть є поворотним пунктом від напрямку до іншого, і, отже, це стан відносного спокою або несвідомості. Функції свідомої одиниці на зовнішньому плані, що формують фізичне тіло, повільно переходять у стан спокою; або, іншими словами, тіло розпадається, коли его рухається назад.

Остаточне розчинення тіла знаменує повний відхід свідомості з площини фізичного існування. До того часу між тілом і сутністю завжди існує якийсь зв'язок, який переходить на іншу сторону. Відомі випадки, коли жертви насильства, проявляючись через медіумів, заявляли про усвідомлення болю при розтині. Астральний план свідомості, через який проходить его на своєму шляху до Девачану, є Кама-Лока. Коли его перестає виконувати свої фізичні функції, воно береться за ті, які складають його життя в Кама-Лоці. Очевидно, що цей перехід свідомості є зворотним коливанням маятника. Оскільки експансивна сила на фізичному плані відсутня, сутність у Кама-Лоці не може сама по собі отримати жодних подальших знань на фізичному плані. Найбільші фізики не будуть робити в Кама-Лоці нових спостережень навіть щодо речей, які привернули їх земну увагу.

План Кама-Лока складається з астрального аналога фізичного існування. Коли сутність належним чином закріплена в Девачані, відбувається процес аналогічний процесу смерті і астральні функції залишаються зникати в Кама-Лоці, оскільки фізичне тіло розпалося на Землі. Такі астральні трупи є справжніми оболонками. Вказану таким чином аналогію можна продовжити далі.

Перш ніж залишити цю тему, слід звернути увагу на етичну складність спілкування з померлими, яке зазвичай практикується в кімнатах *сеансів*, а також чаклунами. З давніх-давен таке спілкування було заборонено як непосвячене. Лише в ці дні, коли духовне знання знаходиться на найнижчому рівні, спілкування з елементаріями може бути настільки широким. Не можна надто наголошувати на факті морального занепаду медіумів, але справжнє лихо, яке вчиняється в більшості випадків, не вдається виявити. Загальновизнана абсолютна необхідність для усіх здобувачів духовного життя здійснювати свою волю з твердою рішучістю. Той, хто недалеко віддалений від загального рівня, поширеного навколо, може ковзати по життю непоміченим і безтурботним. Невпинна боротьба завжди була долею винятково добрих. Лише найсильніші характери можуть пройти через випробування та труднощі, які вкривають шлях тих, хто вирішив бути духовним, тоді як слабкі завжди піддаються марним стогонам і голосінням. За цих обставин не важко зрозуміти, наскільки великою є шкода для медіума через підкорення його волі будь-яким чужим впливам. Жодна людина не є зайвою у Природі, інакше у Всесвіті бракувало б самого розуму. Кожна людина має свій власний шлях; відмова від волі, як наслідок, дорівнює відмові від обов'язку. Звідси ясно, що медіумізм завдає моральної шкоди людині, більшою чи меншою мірою, відповідно до її будови; а що стосується сутностей з якими спілкуються, то шкода яку вони зазнають від спілкування з медіумами, набагато серйозніша. Елементар, як ми бачили, знаходиться в положенні людини, яка намагається заснути і перейти на інший рівень свідомості. Чим більше душевних хвилювань протягом дня, тим більше часу потрібно для настання сну; отже, чим більше земне життя, тим довше перебування в Кама-Лоці. Це більш жорстоко, тривожити людську душу в її переході до вищого життя, ніж наруга над вмираючою людиною. Ті, хто уважно обміркує навіть декілька заборон, висловлених вище, зрозуміють, чому всі духовно мислячі люди повинні об'єднатися у відмові від такого нечестивого спілкування.

Ми сказали, що его після його перебування в Кама-Лоці переходить або до стану, який називається Девачан, або до стану, що називається Авітчі, два стани в Езотеричній Доктрині, які були грубо матеріалізовані догматичними теологами в рай і пекло. Щоб отримати досить правильне уявлення про ці стани, необхідно зрозуміти Закон Карми. Загальновідомо, що в Східних системах релігійної філософії спокута чужої вини не

знаходить місця. Кожен вчинок чи думка несе з собою свою винагороду чи покарання. Причини, зумовлені діями, думками чи словами індивіда, матимуть свої наслідки, болісні чи приємні для нього, цілком незалежно від будь-якого стороннього втручання. Немає жодної сили у Всесвіті, яка могла би збільшити чи зменшити страждання або задоволення людини, окрім неї самої. Закон Карми полягає в суворому застосуванні причинно-наслідкових зв'язків до особистої поведінки. Карма складається з усіх вчинків, думок і слів, які є результатом мотивів особистої вигоди; коли вони виходять із суто безкорисливих мотивів, вони не зумовлюють життя людини, оскільки це життя, через розпад егоїзму, стає вільним від обмежень і все більше зливається з необумовленим життям, яке є самим щастям. Відсутність обмежень чи протистояння завжди приносить щастя. Карма, якою б доброю вона не була, може принести лише обмежене й тимчасове задоволення. Відсутність Карми, або усунення індивідуальності з життя людини, є єдиною дорогою до цього щастя, яке є постійним. Це божественне блаженство вислизає від розуму тих, хто шукає його, але приходить непроханим до тих, хто жертвує собою заради виконання обов'язку.

Як необхідний наслідок семерикового поділу людини, очевидно, що ми здатні генерувати силу на різних планах існування. Розгляд дії Карми на всіх цих планах є надто складним, щоб розглядати це тут, і ми, заради зручності, приймемо троїстий поділ. Відповідно до цього погляду, Карма індивіда ділиться на три класи: фізичний, психічний та духовний.

Фізичною Кармою буде сама дія; психічна Карма, намір або ментальний аналог дії; духовна Карма пов'язана з гармонією, що лежить в основі всієї Природи. Із закону духовної динаміки, викладеного в іншому місці, ясно, що ця класифікація є в порядку висхідної сили. Кармічне значення вчинку є результатом цих трьох наборів сил. Припустімо, наприклад, що дві особи виконують дії, які фізично спричиняють сліпоту в наступному втіленні, але мають зовсім різні наслідки на двох інших планах. Результат поєднання в одному випадку зробить сліпоту прокляттям життя людини, а в іншому призведе до певного духовного розвитку, якого в іншому випадку ніколи б не відбулося. Поки людина жива, її свідомість обмежена найнижчим планом, тому, наслідки її карми на вищих планах залишаються лише зародками; але, коли після смерті її свідомість, долаючи тиск своїх земних прагнень (представлених її проходом через Кама-Локу), піднімається до вищого стану психічного та духовного існування, відомого як Девачан, зародки починають розкриватися і утримувати особу в цьому стані, доки невиконана фізична Карма не врівноважить психічні та духовні сили і не спричинить наступний спуск у фізичне життя. Дія цього закону має бути визнана в обмеженій сфері, у створенні того, що Дарвін називає диференціацією видів. Зміна середовища призводить до усунення непотрібних органів і розвитку нових, якщо тварина взагалі переживає зміну умов. Тут ми бачимо, як сильне бажання жити, за певних обставин, змушує тіло відповідним чином формувати себе. Подібним же чином тіло, яке его набуває в своєму наступному втіленні, точно підходить для невиконаних фізичних прагнень, які его винесло з попереднього втілення. Діючи під впливом цих прагнень, его, яке прагне народження, притягує людська пара, чії фізичні рамки здатні створити необхідне фізичне тіло. Та частина карми людини, яка діє через успадковані схильності, зазвичай називається законом спадковості.

Нещодавно закон Карми отримав перевірку з досить несподіваного боку. Пан Ґалтон, відомий автор «Спадкового Генія», нещодавно представив ще одну важливу працю під назвою «Дослідження Людських Здібностей та їх Розвиток». Там зібрано цікаву статистику пов'язану з історією життя близнюків. Вивчаючи велику кількість випадків, виявлено, що є випадки, коли історія життя близнюків практично ідентична. Близнюки, віддалені один від одного на велику відстань, одночасно піддаються атаці однієї і тієї ж хвороби, що призводить до однакового кінцевого результату, смерті або одужання. З цього приводу пан Ґалтон справедливо зауважує: «Ми занадто схильні дивитися на хворобу та смерть як на примхливі події, і є деякі, хто приписує їх прямому впливу надприродного втручання. Тоді як факти хвороб близнюків постійно схожі, і показують, що хвороба та смерть є необхідними випадками в регулярній послідовності органічних змін». Це майже дослівний переклад сказаного індуїстським моралістом: «Хвороба, смуток і умертвіння – це плоди, які приносить дерево власних недоліків смертного».

Вищезазначений факт цілком зрозумілий на звичайних наукових гіпотезах. Людські близнюки однієї статі не схожі на численне потомство, яке народжується самицею тварини за один раз. На відміну від останніх, перші народжуються з однієї яйцеклітини; звідси практична тотожність життя близнюків. Але є так само численні випадки, і однаково добре підтверджені, в яких близнюки, хоч і однієї статі, живуть життям, не маючи абсолютно жодних точок дотику. Ми наведемо один дивовижний випадок із великої кількості наведених паном Ґалтоном: «Вони (близнюки) отримували цілком однакове виховання від свого народження до теперішнього часу; вони обидва абсолютно здорові та сильні; але в іншому вони такі ж несхожі, як можуть бути два хлопчики, фізично, розумово та емоційно».

Незважаючи на все, що відомо вченим, причини, які керують походженням цих двох видів близнюків, абсолютно однакові. Як тоді можна пояснити цю різницю в результатах? Якби спадковість була єдиним фактором проблеми, а виховання близнюків було би однаковим, вони мали би незмінно демонструвати ідеальну подібність у всіх вчинках і подіях свого життя; але факти не підтверджують очікуваних результатів. Якщо

стверджувати, що, незважаючи на всі твердження про протилежне, спостереження було неповним, оскільки не вдалося визнати різницю у вихованні в останньому класі випадків, неважко було би показати марність такого твердження. Пан Галтон, під сильним тиском доказів, змушений стверджувати, що «неможливо уникнути висновку, що Єство надзвичайно переважає над Вихованням». Візьмемо приклад із зозулею, яка ніколи не переймає жодної риси своїх названих батьків. Зрозуміло, що ці міркування виправдовують, формують наукову точку зору, доктрину Карми, показуючи дію деяких сил на індивіда, відмінних від тих, що діють на його потенційне тіло, як існуючі в тілах його предків. Отже, підтримку також отримує доктрина, яка вчить про існування людської сутності незалежно від її фізичної оболонки.

Коли людське єго позбавляється свого фізичного тіла смертю і очищається від своїх земних думок і бажань у Кама-Лоці, свідомо одиниця або вище Я переходить у більш духовний стан Девачану, і там розгортаються всі психічні та духовні сили, які воно породило впродовж життя на Землі. Воно прогресує на цих рівнях, доки приховані фізичні сили не почнуть утверджуватися, а потім повертається до іншого втілення. Невеликий роздум покаже, як кожне втілення має бути вищим за попереднє, і як психічні та духовні сили, породжені людиною, створюють два набори ефектів, один з яких визначає її перебування в Девачані, а інший керує її наступним втіленням.

Вчення про реінкарнацію є наріжним каменем езотеричної філософії, як і всіх архаїчних релігій. Воно засноване на природному факті, що наслідки мусять бути пропорційні причинам. Енергія, накопичена впродовж обмеженого періоду часу, ніколи не може спричинити ефект, що розтягується на нескінченність часу. Енергія думки, представлена невдоволеними фізичними нахилами єго істоти, що за своєю природою незнищенна, потребує фізичного існування, щоб проявитися; звідси необхідність перевтілень. Якщо якесь людське єго цілком позбавлене фізичних прагнень і схильностей, воно не буде залежати від потреби подальших народжень і смертей на фізичному плані. У містичній мові Сходу таке єго, як кажуть, розриває колесо народжень і перероджень (*сансара*) і досягає Нірвани; коли людство колективно вдосконалиється і всі фізичні можливості будуть реалізовані, сама наша Земля, завершивши свій шлях, перейде в Нірвану.

Девачан є піднесеним станом, який винагороджує наші заслуги. Авітчі є його протилежністю, де все духовне та психічне зло карається власноруч. Кожна дія чи думка окремої людини тягне за собою всі свої наслідки, які насправді є лише розгортанням у часі самої дії чи думки, хоча обмеженість наших знань не дозволяє нам передбачити їх усі. Для цього не потрібно, щоб сторонній чинник винагороджував або карав нас за наші чесноти чи гріхи; ми робимо це самі. Коли ми маємо намір перейти з однієї точки простору до іншої, ми свідомо не маємо наміру пройти по всіх проміжних точках, але, тим не менш, один намір пов'язаний з іншим.

Духовні стани, описані вище, були названі доповненнями та додатками нашого життя на Землі. Це створює помилкове враження щодо реальності Девачанського існування; але правильне розуміння того, що таке реальність, усуне такі непорозуміння. У порівнянні з абсолютною реальністю всі явища нереальні; але кожен крок вперед до реальності вважається все більш реальним; у цьому сенсі Девачан, маючи менше обмежень знань, ніж наше теперішнє життя, є більш реальним. Це правда, що Девачанська сутність не сприймає земних речей, але всі фізичні факти, з якими вона була знайома впродовж життя, за винятком грубо матеріальних і, отже, приречених на знищення в Кама-Лоці, існують у своїх духовних аналогах у Девачані. Іншим запереченням проти реальності Девачану є відсутність судження та сили порівняння записів з іншими. Це, однак, так само необґрунтовано, оскільки судження та порівняння записів аж ніяк не є перевіркою реальності існування. Відповідності цих здібностей у Девачані визначаються зміненням характером уявлень про час і простір у цьому стані. Наше уявлення про простір регулюється відчуттям м'язової напруги, а про час – рухом тіл; але на площині душі ці поняття регулюються подібністю та розгортанням думок. Люди, які мають ту саму думку, у Девачані почуватимуться поруч одна з одною, і величезна панорама думок розгорнеться у Девачані протягом часу, який вимірюється п'ятьма чи шістьма рухами маятника. Досвід життя уві сні служить для ілюстрації цієї точки зору, але аналогію зі снами, які ми вважаємо нереальними, бо вони менш постійні, ніж випадки чи звичайне життя, не слід сприймати такою, що плямує Девачан нереальністю. Інша складність у цьому питанні полягає в тому, чи можуть живі люди спілкуватися з Девачанською сутністю. Ми відповідаємо рішуче ні, за винятком рідкісних випадків. Як це можливо для тих, хто не усвідомлює існування власної душі, бути перейнятою сутністю, яка живе повністю на плані душі? У звичайному житті ми бачимо, що велика людина цінується своїми ближніми, а саме фізичного життя та тіла бракує сутності в Девачані, можливість спілкування зведена до мінімуму. Однак з цього не слід робити висновок, що Девачанська сутність взагалі не впливає на земних людей; навпаки, вони є для нас постійним джерелом духовної енергії. Думки високого духовного характеру, що розгортаються в Девачані, впливають на вищі принципи живих, котрі є цілком сприйнятливими; але якщо останні недостатньо духовні, щоб усвідомлювати роботу духу, вони ніколи не зможуть відстежити ці думки до свого батьківського джерела. Отже, добра людина, перебуваючи в Девачані, перестає бути *доброю*, а стає *добротою*. Тут слід попередити, що різні сфери, які ми описали, є не місцевостями, а станами існування, що відповідають різним принципам Землі.

Подальше пояснення цих станів ми даємо словами нашого улюбленого Вчителя: «Арупа-Лока, Рупа-Лока і Кама-Лока є трьома сферами висхідної духовності, в які кілька груп суб'єктивних сутностей притягаються. У Кама-Лоці (напівфізичній сфері) мешкають оболонки, жертви нещасних випадків і самогубці. Ця сфера розділена на незліченну кількість областей і під-областей, що відповідають психічним станам прибулих у час смерті... Хто на Заході знає що-небудь зі справжнього Чілікосму (*тисячі світів*) з багатьох областей, котрі, крім трьох, можуть бути віддані зовнішньому світу? Від Кама-Локи є великий Чілікосм. Після пробудження від свого *посмертного* заціпеніння новопереміщені «душі» йдуть (усі, крім оболонок), відповідно до їх тяжіння, або до Девачану, або до Авітчі. І ці два стани знову диференціюються до *нескінченності*, їхні висхідні ступені духовності походять від своїх назв, які утворюють локи (сфери), в які вони залучені. Наприклад, відчуття, сприйняття та уявлення *Девачаніста* в Рупа-Лоці, звичайно, матимуть менш суб'єктивний характер, ніж у Арупа-Лоці, в обох з яких Девачанський досвід буде різним у своєму представленні *суб'єкта-сутності*, і не лише щодо форми, кольору та речовини, а й щодо їхніх формотворчих можливостей. Але навіть найпіднесеніший досвід монади у найвищому Девачанському стані в Арупа-Лоці – останньому з семи станів – не можна порівняти з тим цілком суб'єктивним станом чистої духовності, з якого виходить монада, щоб спуститися в матерію, і до якого, після завершення великого циклу, вона мусить повернутися; сама Нірвана не прирівнюється до Паранірвани».

Підсумовуючи. Різні порядки існування навколо нас складаються із семи класів, а саме:

(а) Рупа-девів, планетарних духів, пов'язаних з Рупа-Локою. Вони не вищого порядку, перебуваючи все ще у владі Рупи (форми).

(б) Арупа-девів, вищих планетаріїв, які головуєть над Арупа-Локою, безформні; вони суто суб'єктивні істоти.

(в) Пішачів, оболонок, залишених в Кама-Лоці після проходження его в Девачан.

(г) Мара-Рупа, оболонок осіб з ненормально матеріальними тяжіннями, чії духовне та психічне життя, будучи цілком порожнім, не можуть перенести їх до Девачана.

(ґ) Асурів, елементалів, які мають людські форми.

(д) Звірів, елементалів нижчого порядку, пов'язаних з різними елементами та тваринами. Два останні класи отримають розвиток у майбутніх людей.

(е) Ракшасів (демонів), душ або астральних форм чаклунів, людей, які досягли вершини знань у забороненому мистецтві. Мертві чи живі, вони, так би мовити, обдурили Природу і не піддаватимуться порядку загальної еволюції, поки наша планета не затьмариться, коли їм доведеться повернутися і впасти в основний потік, і знову почати хід життя. Атланти часто називаються цим ім'ям у санскритських писаннях.

Більшість магічних прийомів, які виконуються любителями чорної магії, виконуються за допомогою елементалів, а в окремих випадках також за допомогою елементаріїв. Потужніші злі сили в Природі відомі лише звичайним адептам цієї злої науки. Деякі порочні особи за допомогою чорної магії отримують чоловіків і дружин з елементальних істот, які, не маючи певних форм, легко оживляють ідеал, який вони знаходять у свідомості чаклуна. Елементаріїв самогубців або жертв нещасних випадків, особливо тих, хто помер від блискавки, дуже шукають чорні чаклуни: причина такої переваги очевидна. Чорна магія також дає своїм прихильникам силу одержимості живих чоловіків і жінок. Це мерзенне мистецтво досягло свого розквіту під час закінчення періоду атлантської раси, коли вічна боротьба між чорними чаклунами та адептами Закону Добра вирувала найзапекліше.

Чаклуни та чорні маги, наймогутніші з тих мерзенних братств, досягають закінчення великого циклу діяльності, що називається Авітчі-Нірваною. На початку наступного періоду діяльності вони починають безіменне духовно грішне життя, яке закінчується лише на наступний період спокою. Ім'я цих істот нещастя й жаху, проклятих як людьми, так і богом, ніколи не вимовляються й не пишуться, але вони не мають нічого спільного зі смертними, які проходять через сім сфер. Це мешканці восьмої сфери, яка має шістнадцять щаблів. У перших чотирнадцяти з них істота втрачає, після тривалих періодів страждань, сім астральних і сім духовних почуттів. Таємниці останніх двох щаблів ніколи не повідомляються поза святилищем посвячення. Проте, можна сказати, що з останнього сутність, втративши накопичену мерзенну енергію свого минулого, постає як нова індивідуальність, щоб почати новий шлях з найнижчої сходинки життєвих сходів.

Пояснюючи цю тему так званого особистого знищення, наш Учитель каже: «На цій точці великий закон починає його роботу відбору. Матерія, виявлена настільки відокремленою від духу, наскільки це можливо, перекидається в ще нижчі світи, у шості «ворота» або шлях переродження в рослинному та мінеральному світах, а також у первісних тваринних формах. Звідти матерія, перемелена в майстерні Природи, бездушно повертається до свого материнського джерела, тоді як его, очищені від свого бруду, знову мають змогу відновити свій прогрес на Землі. Саме тут відсталі его гинуть мільйонами. Це урочистий момент виживання найприспосованіших, знищення непристосованих. Це лише матерія (або матеріальна людина), яка змушена під власною вагою

опуститися до самого дна «кола необхідності», щоб потім прийняти тваринну форму... Звичайно ж, монада ніколи не гине, що б не сталося».

Щоб запобігти непорозумінню, слід зазначити, що те, що Учитель каже вище, не виправдовує віру в регресію душ. Людський дух ніколи не заселив форму тварини. У своєму спуску крізь «коло необхідності» він втрачає всі сліди людяності, а потім бляклі монадні істоти знову піднімаються через різні щаблі. Абсурдно звинувачувати людину в канібалізмі, якщо вона їсть ріпу вирощену на цвинтарі, як тлумачити езотеричну доктрину, викладену Учителем, як виправдання вульгарної ідеї переселення душ.

РОЗДІЛ X ОКУЛЬТНА ІЄРАРХІЯ

Цей розділ був би дуже уривчастим фрагментом, якби дозволити йому вийти без більш детального опису тих духовно піднесених людей, Адептів-Вчителів Езотеричної Доктрини, про яких такі часті посилання були зроблені на цих сторінках. Тут ця тема доречна не лише тому що автори значною мірою зобов'язані вченням, які вони представили так недосконало, але й тому, що серед усіх фактів про себе, про які людина забула, природа й існування цих істот є найважливішими. Був час, до того як темні тіні матеріалізму, церковного та наукового, поширилися на людство, коли Адепт, як король і як жрець, керував прогресом нашої раси; і навіть у пустелі часу, через яку людство проходило впродовж циклу свого падіння, потік Адептства зовсім не припинив текти. Лише впродовж останніх п'ятисот років храми були повністю спустошені, а голос священника став цілковито задушеним вагою егоїзму та матеріальності. Духовні знання, хранителями яких є Адепти, результат вивчення та дослідження, що продовжувалося й накопичувалося поколіннями з моменту першої появи нашої раси. Раніше згадувалося, що після народження людини на нашу планету прийшов Дхіан-Коган, щоб наставляти дітей Землі. З тією ж метою необхідно, щоб ці духовні істоти з'являлися на важливих перехрестях, особливо на двох кінцях великих циклів. «Але, – каже наш Учитель, – вони залишаються з людиною не довше, ніж час, потрібний для того, щоб вічні істини, яким вони навчають, так сильно вплинули на пластичний розум нових рас, щоб запобігти їхній повній втраті або забуттю майбутніми поколіннями в наступні століття. Місія Планетарного духу полягає лише в тому, щоб ударити по *ключовій ноті* Істини. Після того як він скерує вібрацію останньої, щоб вона безперервно проходила вздовж ланцюжка раси до кінця циклу, мешканець найвищої населеної сфери зникає з поверхні нашої планети до наступного воскресіння в плоті. Вібрації первісних істин – це те, що ваші філософи називають вродженими ідеями».

Майже всі головні релігії світу зберегли традиції щодо того, як Планетарний дух з'явився людству та передав йому вічні істини через людей, яких «виділили» для цієї мети. Брахмани стверджують, що Брахма, великий Творець (а не Верховний Принцип), з'явився на землі біля озера Мансаравар, у Тибеті, і відкрив Веди сімом Ріши. Це езотерична версія того факту, що Планетарний дух передав людству духовні знання та встановив ієрархію Адептів. Традиція зороастріянів щодо першого Зороастра також має такий же ефект. Дослідження можна проводити щодо єгипетської, халдейської та інших архаїчних релігій, з незмінними результатами. Згідно з вченням Езотеричної Доктрини, брахмани, волхви та всі інші священницькі ордени походять з одного джерела. Ієрархія Адептів протягом багатьох століть складалася з людей глибоко обізнаних на фізичній і духовній науці, і спадкоємців знань переданих Планетарним духом. Усі вони були безшлюбними, і вони увічніли свої знання, посвятивши добровільних неофітів. З часом кількість Адептів стала надто великою, щоб утримуватися в їхній первісній домівці, і вони, як наслідок, мали розійтися по Землі, засновуючи нові центри окультної організації за зразком первісної. Постійний приплив членів до окультного братства нарешті призвів до прийняття більш суворих правил приймання та відмови менш компетентним членам. Саме в цей час проводився експеримент, щоб перевірити, чи може рід Адептів увічнітися спадковістю. Керівники ієрархії Адептів радили напівадептам, чий шанси на подальший прогрес були невеликі, повернутися в світ і одружитися. Експеримент виявився невдалим і нав'язав світові тиранію священства, яка триває донині. Однак, не слід забувати, що, хоча експеримент не дав бажаного результату, клас людей, яких він дав, створив більшу кількість адептів, ніж будь-який інший. Повернення напівадептів у світ породило ритуали церемоніальної магії, які існують у всіх церковних системах у більш-менш опрацьованих формах і в багатьох випадках були перетворені на чаклунство та чорну магію. Інститут одруженого священства, санкціонований релігійними заборонами, поглинув велику кількість неофітів, які прагнули прийняття до братства адептів. Ніхто, чий духовні прагнення не були вищими, ніж знайти задоволення в мирянському священстві, не мандрував за знаннями далі. Справжні Адепти, яких світ не відрізняв від загальної групи священників, за винятком їхньої безшлюбності, змушені були вдаватися до храмових містерій та інших таємних установ для навчання та розвитку себе та своїх учнів. Ізольовані містичні спільноти, знехтувані чи переслідувані, є залишками цих установ. Вони не належать до жодної зі звичайних лож і дуже рідко включають до свого складу якихось справжніх Адептів.

Ієрархія Адептів, як ми бачили, була встановлена Дхіан-Коганом, щоб стежити за зростаючою расою та захищати її. Сферу, яку займає ця ієрархія в загальній схемі еволюційної необхідності, не дуже важко сприйняти. Істина була відома в усі віки, і навіть зараз її відлуння чіткі, що Невідоме Щось, яке лежить в основі всіх феноменальних проявів, що у своїй сукупності утворюють Простір, є абсолютна свідомість. З цієї реальності, шляхом процесу, який ідеалісти та містики всіх століть вважали помилкою або блуканням, виник Всесвіт. Знову ж таки, ця реальність є єдиною вічною субстанцією, і оскільки її прояв передбачає необхідність часу, прояв, розглянутий сам по собі, повинен бути припинений; Простір повинен буде піти у тишу не проявлення, що, звичайно, аж ніяк не є знищенням. І оскільки Проявлене одного разу виникло з Непроявленого, воно повинно, за відсутності будь-яких причин для протилежного, повторити процес. Це метафізична необхідність доктрини циклів або періодичності, яка розставляє вічність у невизначену кількість проявів і поглинань. Дотримуючись цієї великої істини, ми знаходимо, що прояв свідомості, – відомий тепер як людська істота, – знову досягне стану не проявленої свідомості. Але для того, щоб таке завершення було можливим, воно повинно бути присутнім як постійна потенційність; більше того, срібна нитка зв'язку між різними станами, фактичними та потенційними, повинна підтримуватися завдяки їх реалізації у Всесвіті в будь-який момент часу. Щоб остаточне повернення будь-якої ув'язненої монади до її батьківського джерела стало реальністю, у Всесвіті повинні завжди бути присутніми всі різноманітні ступені свідомості, починаючи від стану цієї монади до стану не проявленої свідомості, бо, якщо ланцюг на одну мить порушується через найменшу щілину або розрив, то немає жодних причин, чому ту щілину слід заповнити або усунути розрив. Будь-яке протилежне припущення позбавить сам розум розумності. З цих міркувань очевидно, що в меншому масштабі на нашій Землі завжди повинні бути присутні люди на різних планах свідомості (*не інтелекту*). Навряд чи варто зауважувати, що об'єкти свідомості змінюватимуться залежно від цих планів, і, що обсяг знання також змінюватиметься залежно від того, як ми наближаємося до обмежуючого всезнання, реалізованого в абсолюті, або віддаляємося від нього. Адепти та їхня ієрархія є логічним породженням цієї необхідності.

Класів адептів сім. Слід пам'ятати, що це число не береться з якоїсь легковажної чи свавільної причини, а тому що природа працює за допомогою семериковості, і всі спроби виправдати велике значення яке надають цьому числу містики всіх століть та країн, показують, що воно факт; *сім* – це містичне число не тому що воно сім, а позаяк це універсальний закон, згідно з яким кожен природний порядок завершується сімками. Абсолютною мудрістю у Всесвіті є духовне центральне сонце, згадане у містичних трактатах. Коли настає день природи, це сонце посилає сім променів, кожен з яких поділений на серії по сім. Усі люди, а точніше, їхні духовні Я, лежать уздовж того чи іншого з цих семи головних променів мудрості. Тож, необхідні сім типів адептів. З цих семи зазвичай говорять тільки про п'ятьох; останні два зрозумілі лише вищим Посвяченим. Очільники п'яти класів відомі в Тибеті як Чутукту або коштовності мудрості. Усі адепти в усьому світі, за винятком кількох, які належать до двох таємничих орденів, повинні бути вірними одному з цих п'яти, які не пов'язані з жодною конкретною ложею Адептів, але є визнаними очільниками всіх лож, і є визнаними головами всіх лож, яких зараз існує три: одна в Тибеті, одна в Єгипті, а третя знаходиться в місцевості про яку нам не дозволено згадувати. Чутукту доводиться періодично відвідувати ці різні ложі, але зазвичай вони проживають у Тибеті. Наскільки відомо, два найвищі Адепти живуть в оазі пустелі Гобі, де їх дозволено відвідувати лише Адептам вищого рівня. Звичайні Посвячені так само мало розуміють їхню природу та характер, як зовнішній світ розуміє Адептів. Різні ложі, хоч і проводять однакові дослідження на однакових загальних принципах, відрізняються в процедурних деталях. Адепти, як відомо, не повинні бути вірними жодній церковній системі; насправді, на певному етапі свого розвитку вони повинні урочисто проголосити свою незалежність від усіх формальних релігій; їм також не дозволено брати участь у будь-якому магічному ритуалі. Крім того, Адептство не обмежується жодною країною. Серед живих Адептів є англійці, угорці, греки, червоні індіанці, крім того, азіати всіх національностей.

Існує дев'ять щаблів Адептів, кожен з яких має сім підрозділів. У брахманській системі дев'ять щаблів називаються дев'ятьма коштовними каменями (*нава нідхі*). Коли будь-яка особа досягає десятого посвячення, Земля вже не створює подальші можливості для її еволюції. Перший щабель, таким чином, символізований в деяких Тантричних (магічних) трактатах. На землі лежить розпростерте тіло людини, оповите зміями. На грудях ногами стоїть темна жінка огидного вигляду. В її руках видно зброю, її прикраси складаються з гірлянди голів Асурів (гігантів) і пояса з їхніх відрізаних кінцівок, з яких тече кров. Це Калі, або Бгавані, божество, яке так помилково сприймали і, яким зловживали головорізи огидної репутації. Тут змії символізують мудрість за допомогою якої неофіт зв'язує своє фізичне тіло, представлене розпростертою фігурою, яке його пробуджена духовна природа розтоптала. Істинна людина зазвичай бездіяльна і тому доречно символізована жінкою, дружиною фізичної людини, потім, з жахливою боротьбою, скидає ярмо свого володаря-тирана і, знищуючи сонм асурів – пристрасті та прагнення нашої земної натури – прикрашає свою особу спадкоємцем з відрізаними кінцівками. Весь символ представляє жахливий аспект намагань людини позбутися пут плоті. Це також означає, що Адепт має боротися з усіма злими силами в природі; не лише його власної, але також їх відповідностей у зовнішньому світі, представлених силами дуже шкідливого характеру.

Коли людина досягає цієї стадії, вона стає членом таємного братерства і готується до інших, вищих ступенів. Її також символізують жебраком, який має дев'ять коштовностей, кожна з яких символічно представляє один зі ступенів посвячення, спосіб в який це досягається і результати, що сліднують за цим.

Десятого на цій Землі не досягти. Щойно людина здобуває десятий ступінь, вона йде в інші сфери. Це зображено в дуже вражаючій манері. Видно жінку, яка стоїть на нерозкритому лотосі, одна рука тримає її голову, яку вона відрубала мечем стиснутим в іншій; а жінки, схожі на неї, стоять по обидва боки. З тулуба обезголовленої жінки течуть три струмки крові. Один потрапляє в її власний рот, а два інші в роти двох її товаришок. Значення символу таке: лотос завжди представляє наш Простір, і він нерозкритий тому що Простір не є цілком зрозумілим людині, поки не буде досягнуто цього останнього стану. Відсікання власної голови свідчить про необхідність повністю позбутися егоїзму; і три струмки крові вказують на те, що коли людина таким чином позбулася своєї особистості та егоїзму, вона отримує силу влити життя в три світи, що означає весь наш Всесвіт. [Пояснення цих символів було дано в іншому місці одним із авторів, і тому цитується без підтвердження, як і інші цитати з того самого джерела].

Нижче найнижчого рівня Адептів, існують різні ступені посвячення. Неофіт після досягнення найнижчого з цих ступенів, перестає належати до непосвячених [Слово «profane»-«непосвячений» добре відоме, походить з латинських термінів, що означають «перед храмом», і є синонімом санскритського *Antevasin*, «той хто сидить на відстані»] і його допускають до святилища, відтоді його визнають членом окультного братерства.

Учнів езотеричної науки рангом нижче Посвячених, зазвичай називають в Індії *Чела*; вони знову ж поділяються на два класи: законно прийняті Чела та Чела на випробуванні. Останні – це ті, хто представляє себе кандидатами на навчання та отримує визнання Адептів у міру дозволу спробувати. На важкому шляху, який вони взялися пройти, вони не отримують більше допомоги та підбадьорення, ніж це можна знайти в їхній власній серйозності мети та силі волі. Темпераментний сентименталіст, який приступає до дослідження з невиразним відчуттям духовної потреби, мало усвідомлює кваліфікаційні вимоги для виконання завдання. Учнівство є серйозним випробуванням на силу волі та безкорисливість, а без цього можна бути впевненим у поразці. Зазвичай такі люди, через інтерес, який вони проявляють до окультної літератури, уявляють собі, що вони хотіли би бути учнями Адептів, які володіють таємницями природи і мають духовну силу в такій мірі, яка мало кому снилася зі звичайних людей. Такий інтерес зростає або слабшає відповідно до спонукального мотиву, яким керує характер людини. Оцінка навчання є першим кроком, а бажання отримати більше світла є паспортом здобувача на стадію випробування. Його прогрес залежить від кількох умов, які, якщо вони в основному дотримані, забезпечать йому розумну надію на успіх. Це здоровий розум у здоровому тілі, правильні моральні принципи та добре дисциплінований характер. Потім починається робота, – яка? Підкоряться певним встановленим правилам і розпорядженням виданим як укази царя чи накази військового начальника? Багато хто хотів би мати таке, адже легше слідувати вказівкам лідера, ніж відкривати шлях без керівництва. Ні. Спонукальна сила має бути в неофіті, а без неї йому нема на що сподіватися. Як тільки буде показано, що бажання досягти успіху сильніше, ніж відволікаючі, всепоглинаючі матеріальні турботи життя, які захоплюють переважну більшість людей, наступний крок стає зрозумілим для борця, але це може вимагати набагато більше часу та більше випробування терпіння, ніж навіть вольова людина постійно може принести цьому завданню. Ті, хто наполегливо йде в правильному напрямку, досягають успіху, але потрібно розвивати інтуїцію, щоб визначити, який шлях є вірним. Відмінності темпераменту такі, що те, що легко для одного, для іншого є безжальним випробуванням, і невблаганне правило Адептів окультної науки полягає в тому, щоб залишити кожного робити спробу без якихось інших спонукань, ніж те, що дає їхній високий приклад. Якщо один досягає успіху, інший теж може, і тому, битву слід припинити або виграти, як вирішить претендент. Це цілком питання рішучої, постійної наполегливості в правильному напрямку. Прийнятий чела вступає у нові труднощі, коли він пройшов етап випробування, але він також має додаткові сили, щоб боротися з ними. Колись сформована рішучість бути чела, і ця рішучість, яка живиться постійними розумовими зусиллями, вчитель спонукає визнаючи кваліфікацію того чели та скеровує його майбутні кроки. Чели, можна сказати правдиво, не створюються якимось раптовим завзяттям чи напруженим сентиментальним бажанням. Це ті, хто знають і усвідомлюють, що вони можуть мати знання, якщо вони зможуть їх знайти; здібності в собі, які вони можуть розвинути, якщо вони лише розуміють закони, що керують такими здібностями, і вчителі, які знають мудрість і можуть її передати, якщо хтось може заслужити та отримати їхнє схвалення. Прийняті чели живуть у світлі знань отриманих шляхом духовного розкриття; вони бачать світ менш затьмареним і спотвореним оманами, тілесними бажаннями. Вони досягають своєї мети, можливо, звивистими шляхами, і досягають своєї перемоги через випробування, які знеохочують будь-кого, крім найстійкіших і найрішучіших. Дорога, якою йде чела, усіяна, кожен її дюйм, залишками бійок і сутичок із самим собою. У нього немає іншого ворога, хоч в половину такого ж могутнього, як його власна егоїстична земна натура, яку він береться дисциплінувати, і про силу якої він не має жодного уявлення, доки свідомо й серйозно не розпочне роботу очищення. Очистити себе, піклуватися про добробут усіх інших як про власний справжній інтерес; бути цнотливим і чистим, смиреним і терпеливим – ось завдання, які він поставив перед собою. Дельфійський оракул

сказав: «Людино, пізнай себе»; і єдиний шлях до самопізнання лежить через пізнання обов'язку; пожертвувати собою інакше, ніж на виконання свого обов'язку, є формою егоїзму, яка настільки ж небезпечна, як і підступна. Крішна каже Арджуні в Бхагавад Гіті: «Привілей – померти виконуючи свій обов'язок; обов'язок же іншого оточений небезпекою». Подібно до того, як скупість породжується спотвореною оцінкою грошей, так і хворобливе бажання самопожертви, відокремлене від виконання обов'язку, породжується спотвореним розумом, який помилково приймає засоби за мету.

Для справжнього чела умовності повсякденного життя так само незадовільні, як і неприємний матеріалізм екзотеричних релігійних доктрин; він, не знайшовши спокою для духу, вдався до обов'язку як до єдиного захисту від відчаю. Це той, хто жив настільки мудро, що виявив, що неволю егоїзму в собі, як і в інших, надто важко витримати, і для кого немає життя ні в чому іншому, окрім вищих принципів його буття.

Щасливі такі натури, якщо вони знаходять шлях та істину, і тричі щасливі такі, коли знайшовши, їх приймають як учнів великих учителів, у яких немає ні тіні егоїзму, ні ознаки несправедливості, ні думки про земну нагороду чи визнання!

Згідно з брахманськими трактатами про окультизм і свідченнями його живих відданих, є чотири кроки, які технічно називаються «досягненнями», що ведуть неофіта до рангу прийнятого чела.

Перше «досягнення», яке він повинен мати, це правильне знання реального і нереального. Мета, яку слід досягти за допомогою «Великої науки», як її називають, є усвідомленням істинного, а Адептство є лише ознакою певного етапу цього усвідомлення; зрозуміло, що перший крок, який потрібно зробити, означає отримати інтелектуальне розуміння того, що таке істина. Але, що таке істина? Неофіту не підійде поставити запитання, як жартівливий Проконсул, і відмовитися чекати відповіді. Якби Пілат поставив запитання на санскриті, він міг би отримати відповідь зі своїх власних уст. Бо саме слово на санскриті дає ключ до розуміння природи істини. У цій мові істина та реальність мають однакові назви, а реальність визначається як те, що не піддається впливу часу, або, кажучи вигадливою фразеологією оригіналу, залишається свідком трьох поділів часу – минулого, теперішнього та майбутнього. Отже, перше досягнення полягає в глибокому інтелектуальному переконанні в тому, що всі й усе, що, здається, існує окремо від Парабрахмо, є лише феноменальною зміною (Майя).

Друге «досягнення» означає наступний крок на шляху і є постійним впливом на розум теоретичних знань, які утворюють попереднє досягнення. Коли неофіт одного разу зрозумів ілюзорний характер оточуючих його об'єктів, він перестає їх жадати; і таким чином готовий отримати друге досягнення, яке є досконалою байдужістю до насолоди плодами своїх дій в обох: тут і в потойбіччі.

Учні-екзотерики впадають у кричущу помилку через те, що їм не вдається вловити справжній дух заборони щодо дії під впливом бажання. Вони помилково вважають, що найкращою підготовкою до духовного життя є примусове придушення будь-якого зовнішнього вираження бажання, повністю упускаючи з уваги той факт, що навіть найсуворіше утримання від фізичних дій не породжує бездіяльності на вищих рівнях духовного чи розумового існування. Шанкарачар'я у своїх коментарях до Бхагавад Гіти – одного з найавторитетніших брахманських священних писань – каже, що такий висновок просто оманливий. Тут можна зробити поспішне припущення, що ці міркування матимуть наслідком санкціонування наполегливості у злі; але коли бажання вдосконалення постійно присутнє в розумі, а характер зла повністю усвідомлений, кожна неспроможність узгодити внутрішню та зовнішню природу через викликану таким чином відразу, зміцнить рішучість до такої міри, що зло бажання буде швидко придушене. Ось чому Еліфас Леві так рішуче засуджує інститут примусового целібату серед римських священників. Особистість людини в будь-який момент є результатом усіх її попередніх вчинків, думок і емоцій, енергія яких постійно спонукає розум діяти певним чином. Отже, усі спроби вилікувати цю психічну упередженість придушенням її прояву на зовнішньому плані такі ж шкідливі, як і повернути у кровообіг нездорову кров, яка шукає природного виходу. Внутрішнє бажання завжди створює нові ланки в ланцюзі матеріального існування, навіть якщо воно не має зовнішнього прояву. Єдиний спосіб звільнитися від пут Карми, що спричиняє народження та смерть, – це дозволити накопиченій енергії вичерпуватися як частині великої космічної енергії, а не забарвлювати її особистістю, звертаючи її до себе. Сама Бхагавад Гіта говорить на цю тему без жодної невизначеності. Великий Учитель Крішна дорікає своєму учневі Арджуні за те, що він висловив небажання виконувати обов'язки, котрі належать до сфери його життя. Причина цілком проста: у відношенні до великої реальності все в цьому світі є нереальним; отже, відмова від обов'язків покладених на нас нашим народженням, заради чогось настільки ж нереального, лише посилює невігластво, яке змушує нереальне виглядати як реальне. Наймудріший шлях запропонований Крішною полягає в тому, щоб Арджуна безкорисливо виконував усі свої обов'язки. «Твоє право – тільки діяти», – говорить Учитель; «воно закінчується виконанням дії і ніколи не поширюється на результат». Ми повинні виконувати свій обов'язок заради нього самого і ніколи не дозволяти розуму зосереджуватися на плодах наших дій із задоволенням чи болем. Очищений від нальоту егоїзму, вчинок проходить повз, як вода по листку лотоса, не змочуючи його. Але, якщо вчинок здійснюється як

засіб для досягнення особистої мети, розум набуває схильності повторювати цей вчинок і, таким чином, вимагає подальших втілень, щоб вичерпати цю тенденцію.

З вищезазначених міркувань цілком ясно, що окультизм закладає своїм прихильникам необхідність палкого і невсипущого бажання виконувати обов'язок, сфера якого розширюється з першим досягненням, котре вимагає повного визнання єдності особистості з усім. Недостатньо мати чутливе сприйняття цієї великої істини, але її необхідно усвідомлювати в кожній дії життя. Учень, таким чином, для початку повинен зробити все, що в його силах, щоб принести користь усім на звичайному фізичному плані, переносячи, однак, свою діяльність на вищі інтелектуальні та духовні плани в міру свого розвитку.

Це приводить нас до розгляду третього досягнення, яке є набуттям «шести змін» у тому порядку, у якому вони тут розглядаються. Перша з них називається на санскриті «Сама»; вона полягає в досягненні повного панування над розумом (місцем емоцій і бажань) і в примушуванні його діяти в підпорядкуванні інтелекту, який був очищений і зміцнений у досягненні двох ступенів розвитку, про які вже говорилося. Після цього розум повністю очищається від усіх злих і безглуздих бажань.

Наказ приборкувати свій розум перед тим, як очистити наші вчинки, може на перший погляд здатися дивним, але практична користь запропонованого курсу стане очевидною, якщо подумати. Ми вже бачили, які різноманітні наслідки створює фіксована кількість енергії, залежно від рівня на якому вона витрачається, і, звичайно, рівень розуму вищий за рівень наших почуттів. Зрештою, примусове утримання від фізичного зла дуже мало сприяє розвитку тієї енергії, яка єдина може дати нам силу наблизитися до істини. Наші думки, керовані за звичайних обставин законом асоціацій, змушують нас розмірковувати про випадки нашого минулого життя, і отже, викликають стільки психічних хвилювань і споживають стільки ж нашої психічної енергії, ніби ми повторювали ці дії багато разів. Таким чином, «Сама», насправді, є порушенням закону асоціації ідей, які поневолюють нашу уяву; коли наша уява очищається, головна складність усувається.

Наступна зміна, повне панування над нашими тілесними діями («Дама» на санскриті) впливає як необхідний наслідок із тієї, що вже обговорювалася, і не потребує особливих пояснень.

Третя зміна відома брахманам як «Упараті», – це відмова від будь-якої формальної релігії та сила споглядати об'єкти анітрохи не заважаючи виконанню великих завдань поставлених перед собою. Що тут очікується від шукача духовного знання, це те, що він не повинен дозволити, щоб його симпатії та корисність були звужені пануванням будь-якої конкретної церковної системи, і, що його зречення від мирських об'єктів не повинно виходити просто з нездатності оцінити їхню цінність. Коли цей стан досягається, небезпека від спокуси зникає. Лише ті, каже індуїстський поет, володіють справжньою силою духу, хто зберігає незворушність свого розуму перед спокусою.

Четвертою в ряду є припинення бажання і постійна готовність розлучитися з усім на світі (Тітікша). Типовою ілюстрацією цього, наведеною в нашій містичній літературі, є відсутність образи на кривду. Коли ця зміна повністю досягнута, у свідомості виникає вічне джерело бадьорості, що змиває всі сліди заклопотаності та тривоги.

Далі набувається зміна, яка називається Самадхана, що робить учня за характером нездатним відхилитися від правильного шляху. У певному сенсі ця зміна є доповненням третьої, наведеної вище. Спершу, всі егоїстичні мотиви, які спокушають людину зійти з обраного шляху, втрачають над нею владу, і, врешті, вона вдосконалюється до такої міри, що за покликом обов'язку може без вагань братися за будь-яку мирську роботу з упевненістю, що повернеться до звичного життя після виконання поставленого собі завдання.

Ще одна зміна необхідна, щоб увінчати роботу неопіта, і це неявна впевненість у силі свого учителя навчати та своїй власній силі навчатися (Шраддха). Важливість цієї зміни може бути неправильно зрозуміла. Непохитна довіра до вчителя потрібна не як засіб для побудови системи священства, а зовсім з іншої причини. Можливо, буде легко визнати, що здатність сприймати істину не в кожному розумі однакова. У людському розумі існує точка насичення для істини, так само як для водяної пари в атмосфері. Коли будь-який розум досягає цієї точки, свіжа істина стає для нього нерозрізною від брехні. Істина повинна повільно зростати в нашому розумі, і в Бгавад Гіті міститься сувора заборона «порушувати віру багатьох» занадто раптовим відкриттям езотеричних знань. У той же час слід пам'ятати, що від жодної людини не можна очікувати, що вона шукатиме те, що є неймовірним; країна мрій опіумного наркомана ніколи не стане предметом дослідження для когось іншого. Істину, сприйняту вищими здібностями Адептів, неможливо довести тому хто не розвинув ці здібності інакше, як показати її узгодженість з відомими істинами і за твердженням тих, хто заявляє, що знає. Схвалення обізнаного є достатньою гарантією того, що розслідування не буде безрезультатним. Але визнавати будь-який авторитет остаточним і відмовлятися від необхідності незалежного розслідування, є руйнівним для будь-якого прогресу. Насправді, нічого не слід приймати на сліпу, беззаперечну віру. Дійсно, східний мудрець зайшов би так далеко, щоб сказати, що покладатися лише на авторитет навіть Святого Письма є гріхом. «Самим», – каже наш Учитель, «Адептам – тобто втіленим духам – наші мудрі й непорушні закони забороняють цілком підкоряти собі іншу й

слабшу волю – волю вільнонародженої людини». Мудрість шляху, якого насправді дотримуються, майже очевидна. Причиною є безпосереднє сприйняття того факту, що тільки вічне є істинним, а міркування є спроба простежити існування речі через шкалу часу; чим довший період, на який поширюється ця операція, тим більш повним і задовільним вважається обґрунтування. Але в той момент, коли будь-який факт знання усвідомлюється на плані вічності, розум змінюється на свідомість – син зливається з батьком, як сказав би християнський містик. Чому тоді, можна запитати, довіра до вчень Учителя взагалі має бути необхідною зміною? Відповідь лежить на поверхні. Ніхто не намагається запитати про те, що на його думку не є правдою. Така впевненість ні в якому разі не вимагає капітуляції розуму. Друга частина цієї зміни, впевненість у власній силі вчитися, є неодмінною основою всіх зусиль для прогресу. Поет сказав глибшу правду, ніж він усвідомлював, коли співав:

«Так, самоприниження веде вперед

До лиходійських пут і влади деспота».

У той момент, коли людина повністю вважає себе неспроможною реалізувати найвищий ідеал, який вона може уявити, вона стає такою; переконання в слабкості, яке начебто підтримує її, насправді позбавляє її сили; ніхто не прагне до того, що вважає абсолютно недосяжним. Окультизм учить нас, що нескінченна досконалість є надбанням людини. Вона не повинна паплюжити свою найглибшу божественну сутність, *Augoeides* («променисте тіло») греків і Атму брахманів, шляхом самоприниження, бо це було би непростимим гріхом, гріхом проти Святого Духа. Християнські доктори марно намагалися визначити цей конкретний гріх, він є найсмертельнішим з усіх; його справжнє значення лежить далеко за вузьким горизонтом їхньої теології.

Остання необхідна зміна є сильне бажання звільнитися від обумовленого існування та перетворення на Єдине Життя (Мумукшатва). На перший погляд може здатися, що ця зміна є простою дублюванням, будучи практично залученою до другої. Але таке припущення було би настільки ж помилковим, як і сприймати Нірвану як знищення всього живого. Друга зміна – відсутність бажання життя як засобу егоїстичного задоволення; у той час як четверта – це позитивне й інтенсивне бажання такого роду життя, про яке ніхто, крім тих хто досяг перших трьох змін, не може сформуванати жодної адекватної концепції. Тут потрібно сказати лише те, що від новачка очікується пізнання справжньої природи свого еґо і тверда рішучість зберегти це знання назавжди, і таким чином позбутися тіла створеного дозволом поняттю «Я» закріпитися на ілюзорному об'єкті.

Тепер ми перейдемо до розгляду мінімальної кількості цих змін необхідних для успішного вивчення окультизму. Якщо бажання звільнення, яке становить останню зміну, лише помірно сильне, але друге, байдужість до плодів власної діяльності, повністю розвинене, а шість змін добре позначені, успіх досягається завдяки допомозі Учителя, який формує майбутні втілення учня та вирівнює його шлях до Адептства. Але, якщо всі зміни однаково сильні, Адептство досягається учнем у тому самому втіленні. Однак, без другої і четвертої зміни шість змін «вода, але пустельна».

Прийнятими Чела є ті, хто досяг чотирьох змін до певного моменту та пройшов практичну підготовку до Адепта в цьому житті; до випробувального класу належать такі учні, які самі готуються під керівництвом своїх учителів до прийняття.

Тут можна сказати кілька слів про «мирських Чела» – тих, хто вивчає окультизм без будь-якого наміру прагнути до постійного учнівства (*chelaship*). Очевидно, що шляхом теоретичного вивчення езотеричної доктрини можна досягти першої з чотирьох змін; вплив цього на регулювання наступного втілення людини неможливо переоцінити. Духовна енергія, створена таким чином, змусить її народитися в умовах, сприятливих для набуття інших якостей і духовного розвитку в цілому.

Мирські Чела, як впливає з назви, – це чоловіки та жінки у світі, які, хоча й розуміють вищі вчення та життя, шанують вчителів, все ж не можуть подолати своє особисте бажання мирського заняття. Вони обмежують своє духовне зростання прихильністю до зв'язків, накладених на них власною Кармою, і, під час здійснення можливостей людського духу, не досягли того рівня, щоб із залізною волею викликати дрімачі сили в собі. Вони полонені в мирських ланцюгах, які, визираючи з-за стін в'язниці, дихають палкими побажаннями своїм товаришам, зайнятим у боротьбі за самоперемогу. Мирські Чела в силі припинити самовільне ув'язнення та стати Чела на випробувальному терміні, коли захочуть; і коли вони будуть готові, двері на вступ для них відкриті. Це привілей кожної людини – досягти всього, що можливо для будь-кого, Кармічні закони керують одним і всіма. Німецький поет-філософ Гете мудро сказав: «Розпач – єдиний справжній атеїзм».

Інтелектуальна оцінка езотеричної доктрини не позбавлена переваг. З цього приводу один із найвидатніших окультистів учителів Індії, Шанкара, каже: «Теоретичне вивчення філософії, хоча й не супроводжується необхідними досягненнями, приносить у вісімдесят разів більше заслуг, ніж виконання всіх обов'язків передбачених формальностями релігії».

У навколишньому світі виросло велике неправильне уявлення про Магатм, і поширюються цілком спотворені погляди на їхню природу, духовні досягнення та спілкування з їхнім братом-людиною. Їх помилково представляють людьми повністю позбавленими людських почуттів або співчуття до недосконалості та

слабкостей раси. Їх характеризують як викладачів залізного закону, який не знає милосердя чи співчуття і не переймається щоденними випробуваннями та горем людської природи. Це хибне уявлення про них, зумовлене кількома причинами, головною з яких є наш власний егоїзм, який перешкоджає усвідомленню досконалої *безкорисливості*. Вони є прихильниками абстрактної справедливості; слуги постійного, незмінного закону; чим більша їхня влада, тим більша їхня покора закону. Вони безкорисливі, не мають ні особистих інтересів, яким можна підкорятися, ні індивідуальних уподобань, які можна висловити. Оскільки вони безкорисливі й у своїх стосунках не виявляють ворожнечі чи дружби, їх не розуміють люди, які не можуть оцінити такі високі ідеали та високі спонуки. На відміну від звичайної людини з її особистими слабостями, вище обмежень щоденних бажань і потреб, не обмежені путами, які тримають у покорі людину плоті – вони живуть цілковито в душі. Озеро на гірській висоті їхнього буття ніколи не марнує води, бо зливи примх та бажань ніколи не охоплюють їхні душі; це завжди чисте дзеркало, яке відображає вічне життя і розповсюджує образ миру над «домом життя». Безкорисливість Магатм породжує стандарт справедливості, який не санкціонує жоден вчинок, що завдає шкоди найменшому з нас, навіть якщо це принесе користь більшості. Вони дивляться на особисту й визначену мету досягнення Нірвани (кульмінацію всіх знань), зрештою, як «лише на піднесений і прославлений *егоїзм*, і це лише самовіддана гонитва за найкращими засобами вивести наших сусідів на правильний шлях, аби зробити так, щоб якомога більше наших ближніх могли отримати від цього користь, що й становить справжнє Адептство. Вони скидають своє особисте *его*, ілюзорну видиму сутність, і визнають своє справжнє «Я» в трансцендентному божественному житті. Наш Учитель каже: «Якщо ми не хочемо бути *егоїстами*, ми повинні прагнути до того, щоб інші люди побачили цю істину, визнали реальність цього трансцендентного «Я», Будди, Христа чи Бога кожного створіння: якби люди могли зрозуміти, яким було би існування без цієї «боротьби за життя», яка є справжнім і найпліднішим джерелом бід, смутку та злочинів, вони мали би перше усвідомлення моральної висоти та духовного світогляду життя Магатми. Визнаючи причини цієї боротьби та правильно оцінюючи мотиви, які спонукають людину в її бажанні бути над злиднями та належним чином виконувати свої обов'язки голови сім'ї та члена суспільства, слід констатувати, що існує площина життя, де цих причин не існує, а боротьба невідома. Переконавання в цій істині, яка глибоко прихована в глибинах нашої внутрішньої істоти, походить від внутрішнього духу і приходить до нас через знання цінності й нікчемності цього земного життя та безмежних можливостей, які лежать за його межами. Магатми не ігнорують умови повсякденного життя; вони усвідомлюють його самонакладені обмеження і повністю співчують та розуміють боротьбу мас людства, але вищий не може опускатися до нижчого, нижчий повинен побачити висоту вгорі та піднятися на неї, якщо захоче. Ніколи не можна думати, що Магатми є творцями; вони лише натхненники та вихователі. Своїм досконалим духовним оком вони можуть розгледіти найменшу іскорку духовності, що мерехтить в людських грудях, і не втрачають жодної наданої можливості роздмухати вогонь у життя та діяльність. Лише духовні самогубці чи злочинно байдужі, задоволені негативними чеснотами, повністю закриються від благодатного впливу цих великих душ.

Магатми, безсумнівно, мають людську сторону своїх характерів, але вона настільки невід'ємно пов'язана з їхньою вищою духовною природою, що ніхто, хто намагатиметься відокремити дві частини їхнього буття, ніколи не зрозуміє їх правильно. Звичайні правдоподібності, які значною мірою складають наше повсякденне життя, не проникають у спокійну атмосферу там, де вони живуть. Звичайним уявленням про умовність, яку часто приймають за саме життя, немає місця в справжньому житті. Підходити до Магатм з цього боку абсолютно безнадійно. Вони не дивляться на зовнішню людину, високу чи низьку, багату чи бідну, вишукану чи грубу; духовне око проникає крізь зовнішню маску існування і сприймає внутрішні джерела нашої природи. Але, досліджуючи душевний план кожної людини, вони не в змозі допомогти нікому поза межами власних Кармічних заслуг. Магатми є співробітниками природи, а не її порушниками.

ВИСНОВОК

Читачеві слід нагадати, що цей невеликий документ вказує лише на кілька місць, через які пройшла людська еволюція у своєму циклічному прогресі, і аж ніяк не є повним трактатом. Він починається з нинішнього циклу, четвертого Кільця, коли людина та її всесвіт перебували в ефірному, або, точніше кажучи, астральному стані, і залишає поза увагою вищий розвиток, досягнутий у більших циклах, які називаються Колами; вдумливий учень, однак, зможе продовжувати дослідження вищих сфер і основних циклів за допомогою Закону Відповідностей, який безперешкодно панує в усьому діапазоні існування. У астральній фазі свого буття, людство еволюціонувало сім рас, перш ніж воно виникло в першій подобі об'єктивного життя, як відомо зараз, і почало те, що називається його «спуском у матерію». Людські зародки, при їх першій об'єктивній появі, були «крилатими кулями або Скарабеями» єгиптян.

В семи під-расах першої матеріальної Раси людина розвинула найдавніші зачатки п'яти почуттів, якими ми зараз володіємо в незрівнянно вищому ступені досконалості, і двох інших, які сьогодні не відомі, з причин, що з'являються в даний час. Кожна наступна Раса у своїх семи під-расах продовжувала розвиток почуттів у

фіксованому й чітко визначеному порядку, до межі доступної на той час. Ми, з П'ятої Раси, п'ять під-рас якої вже еволюціонували, володіємо п'ятьма повністю розвиненими почуттями, а два інших ще знаходяться в зародку на цьому плані. У межах нашої Раси кожна під-раса має особливий акцент на одному з цих п'яти почуттів. Арійські азіати, перша під-раса, найбільше розвинули зір, про що свідчить їх чудове вміння розрізняти відтінки кольорів і гармонійно їх поєднувати; тоді як серед п'ятої під-раси, головних європейських народів, визначне становище, яке займає почуття смаку, потребує лише нагадування.

Не володіючи двома іншими почуттями в будь-якій помітній мірі, ми класифікуємо їхні прояви під нечітким позначенням інтуїції. У залишках попередніх рас, які зараз швидко зникають з лиця Землі, ці два почуття були розвинені, хоча й у набагато нижчому масштабі, ніж наші п'ять почуттів. Багато сприймань, які ми вважаємо інтуїтивними і тому ненадійними, звертаються до дикого розуму з такою ж силою, як будь-яке сприйняття почуттів до нас. Але через дію Закону Уповільнення, який поява вищого типу еволюції завжди накладає на нижчий, ці почуття зараз майже вимерли. Ті, хто усвідомлює взаємозалежність свідомості людини та її оточення, розуміють, як зміни земних умов, що супроводжують потужнішу життєву енергію панівної Раси, надають іншого повороту лінії еволюції нижчої раси, і поступово змушують її формувати себе до вищого типу або взагалі вимерти. Саме цей закон викликає періодичні катаклізми Природи, знаменуючи кінець володарювання однієї панівної раси та початок іншої.

Зір був першим почуттям, яке розвинулося, потім дотик, а далі слух, нюх і смак. Розвиток почуттів відбувався на вищому рівні в кожній наступній Расі, а в третій наділив людей особистою волею і зробив їх такими, якими ми їх знаємо зараз, підвладними фізичному народженню та смерті; і розділеними статтями від андрогінної людської істоти, яка була раніше. Цивілізація, чимось схожа на нашу, також виникла в цій Расі, але великі катаклізми Природи, які є таким важливим чинником еволюції раси, змели її сліди з землі. Четверта раса, Атланти, про втрачений континент яких досі зберігається серед нас пам'ять, створили цивілізацію в матеріальній славі, яка переверщує нашу власну, хоча остання, оскільки вона заснована на інтелекті, а не лише на фізичних бажаннях, насправді є на вищому плані. Сучасна правляча раса, п'ята, до якої належить арійська сім'я, походить із Центральної Азії, звідки поширилася по всіх частинах земної кулі. Її розповсюдження дало початок її великому розвитку в мистецтвах і науках, та дозволило різноманітно проявити свою оригінальну мову та релігію.

Ці теми настільки великі, що, очевидно, виключають будь-яке вичерпне трактування в розумних межах; але нинішні зусилля не будуть марними, якщо вони приведуть до більш широкого вивчення та кращого оцінювання людини, її походження та призначення.

КІНЕЦЬ ФРАГМЕНТІВ